

ОТАКИМ І БУДЬ!

РУБАНІВСЬКЕ

2017

В Євангелії говориться: “Не багато хто ставайте вчителями”.

І дійсно - справжніх учителів не так вже й густо. Це велике щастя, коли за все життя зустрінеш хоч одного...

Але коли вже зустрінеш такого - кинь все, вчепись і тримайся за нього!

Ще рідше буває, коли цей учитель - священник, та тільки не “міжконфесійний боєць”, а справжній, як біблійний Мелхіседек.

І вже зовсім диво, коли ця людина - і учитель, і священник, і отець, і... друг, і... все - для всіх, хто приходить до нього, тобто - Для Нас!

Не випадково його день народження співпадає зі Всесвітнім Днем учителя!

Його життєвий шлях зіткнуто із безліччю Святих зустрічей (“для чистого - все чисте...”).

Майже нікого, з ким йому довелось долати важкі часи “виживання” Церкви, вже нема на цьому світі, а як же їм хотілось дожити до цих днів - Свободи Церкви, Незалежності України...

Тому такі дорогоцінні для нас ці спогади про тих, хто вистраждав, хто вимолив, хто спасав Церкву - декого з них вже прославлено в святих - як приклад усім нам того, що Благодать Віри в усі віки, в будь-яких умовах обожнює Світ і освячує Життя.

Отаким і будь. Василь Пишний. - Дніпро: Літограф, 2017. - 248 стор. Іл. В текстах збережені діалектні особливості сільської мови Надпорожжя. Четверте видання.

* * *

В саяві цього жовтня зрозумів я знов,
Що життя триває і трива любов.

І я знову хлопчик ,і дивлюсь з печі
На яскравий вогник тихої свічі.

І від світла свічки аж на край села
З рідної хатини темрява втекла.

Синку, - просить мама, - книжку почитай
Про той дивний Вирій, що зветься Рай.

Щоб душа зраділа і відчула знов,
Що Життя триває і трива Любов.

В одній селянській сім'ї народився хлопчик. Батьки вирішили дати йому ім'я Віктор. Та якось у гості до них завітала далека родичка, старенька-старенька монахиня. Вона поглянула на дитину і сказала: "Та який же це Віктор! Це ж Василько, чисто вилитий Василь".

Не стали батьки перечити черниці, бо була вона дуже мудра. Так і стали називати хлопчика Василиком. А коли він трішки підріс, то став помічником батькам по господарству.

Любив Василько про все піклуватися, особливо про домашніх тварин. Зранку біжить у хлів, де стояла корівка і телятко, жили кури і голуби, привітається до всіх, впорядкує все, вичистить гарненько, сінця свіжого насмикає зі скирти, водички принесе попити, поміст притрусить сухою соломкою, ласкаво погладить телятко і почистить його, а потім сяде у куточок біля яслів і задрімає у затишному хліві, де пахне сіном і молоком...

І сниться йому дивний сон, що ніби-то в яслах на духмяному сінцеві лежить крихітне Дитятко, маленький Ісус. "Мабуть, Йому холодно тут", - думає Василько, знімає з себе куфайчину і прикриває нею Дитинку. І в хліву стає так тепло, затишно, дивно...

Василько просинається і бачить - це телятко лягло поряд і гріє його бочком. І у Василька на душі стало так радісно, що захотілося поділитися цією радістю з усіма на світі. Він швиденько побіг до хати і розказав бабусі Одарці про те, що приснилось йому. Бабуся якось здивовано подивилась на Васю і сказала: "Рідненький мій онучок, та сьогодні ж Різдво!.." А потім якось тихо додала: "Отаким і будь, жалій всіх - тоді і тепло, і радісно буде тобі все життя. Отак і живи!"

* * *

В эту ночь
Добра и ласки
По дорогам
Ходят сказки.

Посещают
Те места,
Где пропала
Доброта.

Чтобы вспомнил
Я и ты:
Жить нельзя
Без Доброты.

- Вася, подивись на небо. Бачиш, там, на Місяці, Каїн підняв Авеля на вила, - казала мені бабуся Одарка, сидючи пізнім вечором з дідом Марком, обійнявшись, як голуби, на призьбі біля хати.

Я піднімав голову і пильно вдивлявся в велику золоту коржину повного Місяця, який тихо підіймався з небосхилу над нашим селом. І бачив Авеля, і Каїна, і вила... і на душі щемило: "Бідний, нещасний Авель! Та що ж це Каїн зробив з тобою?"

- Бабусю, може його можна якось спасти?

- Ні, Вася, рідненький, цьому вже не допоможеш. Хай дивляться на це люди і не роблять більше такого гріха.

Я пригортався до бабусі і думав: як добре, що в мене теж є брати, з якими мені так гарно жити: Юля - аж в городі вчиться на інженера, Коля - пасічник в колгоспнім саду, а Мишкові, який пасе череду, я кожен день несу хліб на тирло, де спочивають корови, і милуюсь, як смачно він п'є молоко з глечика. Мені це дуже подобається і я радію за свого брата...

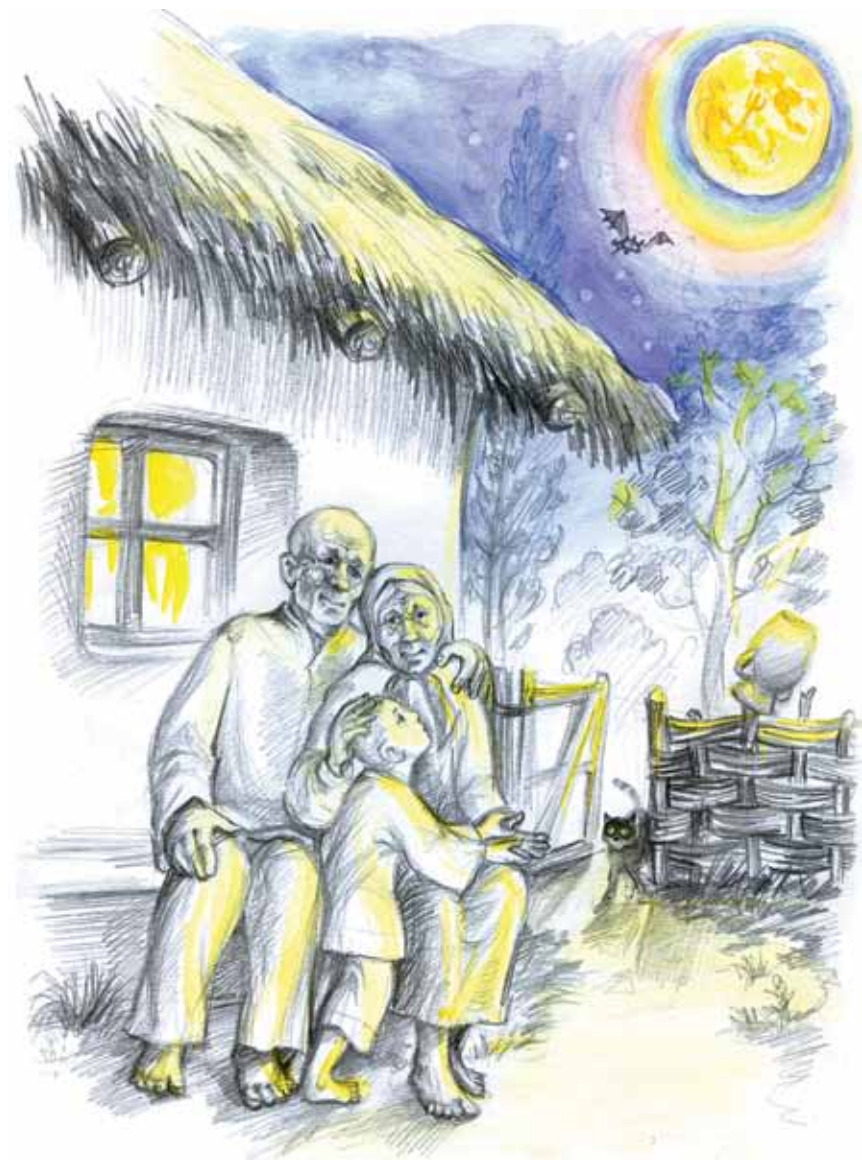
Бабуся гладить мене по голівці мозолястою рукою. На душі робиться тихо-тихо, аж солодко. А дід Марко, який досі мовчки слухав нашу розмову, зітхнув чогось глибоко, та й каже: "І що ото ти, Одарко, морочиш хлопцеві голову нісенітницями. На тому Місяці вже давно ракети стоять".

- Ніколи ракети неба не проб'ють! - несподівано категорично відповідає бабуся. Дід тільки махнув рукою: "Та хай буде вже по-твоєму!.."

Отак на все життя і залишилась в моїй душі ця

бабусина побожна впевненість в недоторканності Неба. І Каїна не треба, і ракет не треба...

Тільки Неба! Неба, з сяючим в надвечір'ї над нашою хатою великим коржем повного Місяця!

Як це не дивно для мене самого, але в моїй душі таке враження, що я пам'ятаю себе ще з колиски, що висіла під стелею на залізному гаку (він зберігся й досі) над лежанкою в нашій хаті.

І, начебто, я із цієї своєї колисочки пильно спостерігаю за всим, що відбувається в хаті: ось внесли й поклали на теплу лежанку маленьке, що тільки-но народилось, ягнятко, а он кішка залізла погрітися в припічок, а під столом видно квочку в гнізді, у вікно махає гілками яблуня, якісь люди у військовій формі розмовляють із мамою й посміхаються. Багато чого пам'ятається, а ось про те, як мені давали ім'я, мені розповіли, коли я вже став дорослим.

Коли я народився, була війна, і нам не видавали ні посвідчень, ні реєстрації про народження. І лише вже коли я пішов у п'ятий клас, нас, сільських дітлахів, на підводі, запряженій конячкою, дідусь повіз реєструвати в район.

І там у якомусь кабінеті перед столом, за яким сиділа сердита тітка, треба було повідомити число й рік народження.

«Мамо, а коли я народився?», - запитав я перед поїздкою, щоб знати, що говорити в районі.

- Не пам'ятаю, синок. Пам'ятаю тільки, що йшов сильний дощ, коли ти народився й що назвали ми тебе Віктором. Але згодом до нас на Старий Новий рік прийшла далека родичка, майже столітня бабуся Параска, а вона була черниця, найбоговірніша на все наше село, і ходили до неї люди за порадою, всі її дуже поважали й

слухалися.

Отож, прийшла вона до нас, помолилась й заглянула на тебе, немовля, у люлечку, та так і зойкнула: «Який же це Віктор, це ж вилитий Вася!» З тих пір і стали ми звати тебе Васьою. І сподобалося це ім'я нам. Ти був завжди якийсь тихий і з посмішкою слухав як я над твоєю колискою співала:

“Прилетіли гулі, та й сіли на люлі,
Стали воркувати, Васю колисати...”

Так і довелося мені сказати сердитій районній тітці навмання й рік, і місяць, і число мого дня народження. І слава Богу! Воно так і краще, тому що день Ангела важливіший, ніж день народження.

Може мені здається, а може й насправді наше дитинство було незвичайним, особливим, в ньому було багато таємничого і незбагненого - такі перехрестя доль у людському житті, про які тепер згадуєш з побожним подивом: такий прояв щирого милосердя буває, напевно, тільки в часи вселюдського лиха й горя. У такі дні раптом дізнаєшся, що в кожній душі приховані таємні скарби неземної, невичерпної доброти...

Пам'ятаю, пізнім осіннім вечором ми всією сім'єю тулилися біля теплої лежанки, і при світлі каганця кожний з нас був зайнятий якоюсь своєю справою. Батько щось майстрував, мама лагодила диряві бурки, брати готовили уроки й мені теж було чим зайнятися - я розглядав мінливі тіні на стінах і на стелі й про щось своє мріяв.

Раптом хтось тихенько постукав у наше вікно. Ми нікого не чекали, і мені навіть страшно стало: а раптом це розбійники? Батько подивився на нас, щось шепнув мамі й вийшов у сіни. Почулися якісь голоси, тупіт ніг, відкрилися двері, і в хату ввійшли якісь люди, одягнені в куфайки й закутані в темні платки. На руках вони внесли ще когось, поклали його в кут на соломі й заговорили з ним на своїй, незрозумілій нам, мові. Мама теж підійшла до них, нахилилася й заглянула під платок на того, що лежав на соломі. У світлі каганця я побачив, що це був дідусь із сивою бородою, дуже змучений і виснажений. Мама перехрестила його й на знак згоди покивала головою батькові. Незнайомі люди з полегшенням зітхнули, і батько провів їх на вулицю.

Так і залишився жити в нас цей дідусь,

як виявилось - старий єврей: кудись вони пробиралися до свого дому, але старий так заслаб, що вирішили попросити в кого-небудь залишити його на якийсь час, поки він видужає й окріпне...

З його появою моє життя стало зовсім іншим, цікавим і дуже важливим. Місце йому в нашій хатині дали найкраще - на лежанці, де і я любив сидіти, грітися, спостерігати й слухати...

Обідали ми всією сім'єю за одним столом, їли з однієї великої миски дерев'яними ложками, і в кожного був свій край миски. Перед обідом тато читали "Отче наш" і благословляли їжу, і всі сідали кожний на своє місце за стіл, сиділи чинно й тихо; діставши ложкою юшки з миски, обережно, на шматочку хліба підносили її до рота. Спочатку починали їсти старші, а потім і діти.

Старий єврей обідав, сидячи на табуреті біля лежанки. Мама насипала йому миску борщу, і, зі шматком хліба, я відносив її дідові. Він гладив мене по голові й перед тим, як їсти, щось шепотів не по-нашому. Мені це подобалося і я думав: ось як виросту, теж навчуся говорити по-їхньому.

Незабаром дідусь одужав, і ми з ним стали ходити в поле збирати солому й курай і топили ними піч в нашій хаті ще до того, як всі повернуться додому з роботи.

Зберемо, бувало, купу бур'яну в сапетку, сядемо відпочити, а я й прошу дідуса: розкажіть мені ще про потоп і про ковчег, і про вежу аж до неба. І, забувши про все на світі, затамувавши подих, слухаю розповідь про Адама і Єву, про Ноя й Авраама, про Мойсея... І моя душа наповнювалась чимось дивним і добрим. Я дізнавався й серцем приймав нові для мене

чудові слова: “Творець, Всесвіт, Вічність”...

Над нами летіли хмарини, земля звершала свій шлях, а ми ще довго сиділи посеред поля й любувалися красою навколишнього Світу. Додому поверталися, наповнені невимовної, солодкої радості...

Виявилось, що дідусь вміє все пошити, все полатати. І пішли до нас люди: диряві калоші й старі кирзові чоботи, іржаві годинники й крупорушка, швейна машина й велосипед - все вмів справити й налагодити наш дідусь...

А перед Різдвом він навчив мене вибирати в вишневих заростях деревце й робити з нього ялинку. Газетними стрічками ми обгортали гілочки й отак робили білу, ніби в снігу, ялинку. З паперу клеїлися різні кільця, фігурки, прикраси. Мама з бабусею пекли цілу гору пирогів, варився холодець, борщ, узвар...

Я розтирав в макітрі мак, і думав: хоч би скоріше вже приходив оцей вечір, якого з нетерпінням чекали всі, бо скрізь був такий смачний, апетитний аромат хліба, різних страв і печива, що аж голова крутилась, і дуже хотілося їсти. Та до першої зірки - зась!

- А я вже бачу зірку! - кричу я бабусі.

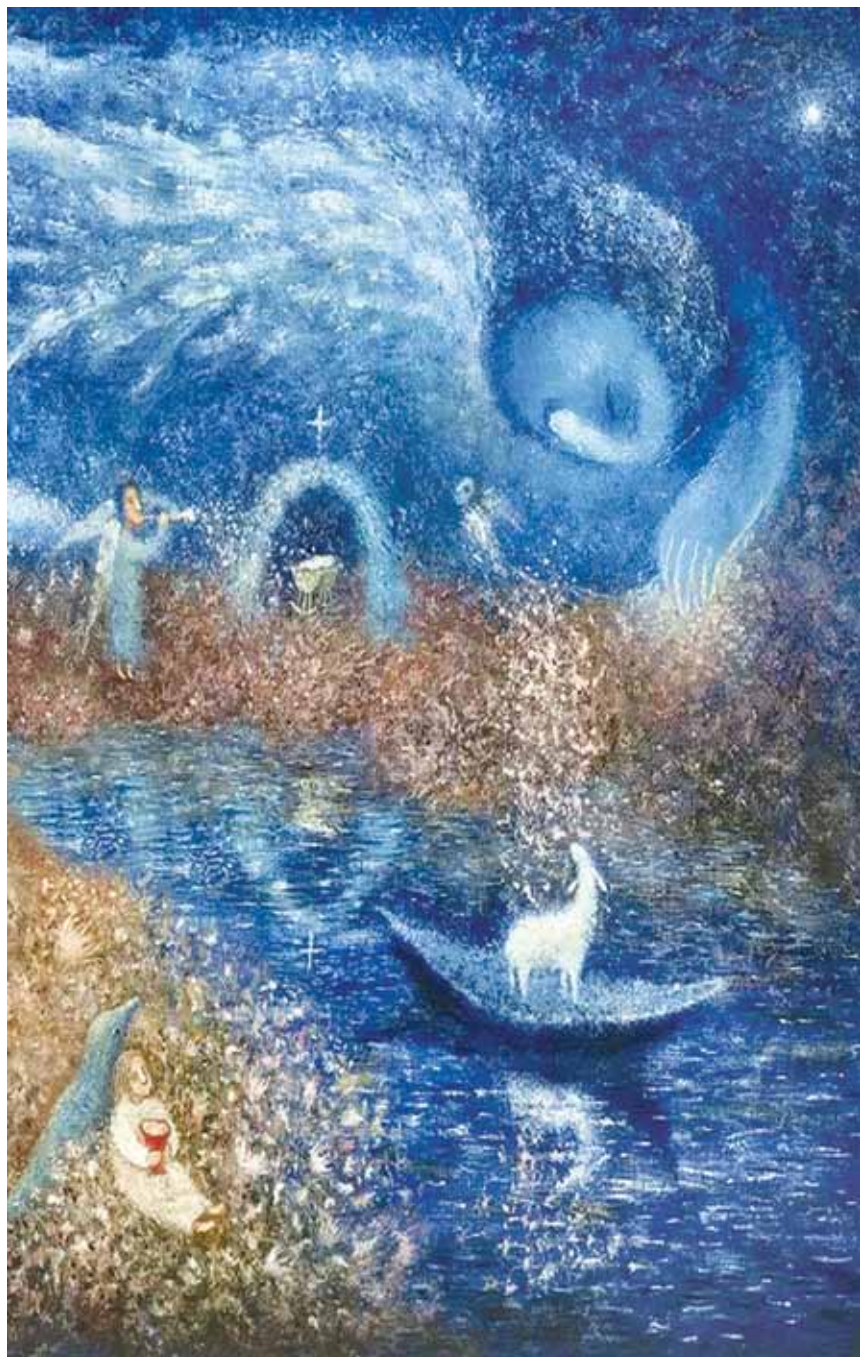
- Та то ж сніжинки сяють, - посміхалася бабуся, і я, зітхнувши, залізав на лежанку й дивився, як дідусь-єврей клеїв калоші.

- Ось ще бабу Параску обуємо, а там вже й вечір настане, дождемося.

Й насправді, сутеніло швидко, якимось святковим блискучим сяйвом наповнювався весь світ, і вже починали ходити по селу перші колядники. І в нашій хаті вже все було готове: у святому куточку мерехтіла лампадка, на долівці - свіжа солома, на столі - ялинка, а навколо неї - пироги: і з капустою, і з картоплею, і з горохом, і з потріпкою...

А коли бабуся Одарка поверталася з церкви, збиралися всі, нарядні й урочисті, співали перед іконами "Ой, радуйся земле!..", хрестили пригощення і сідали святкувати Різдво. На лежанку постеляли чистий вишитий рушник і я, як найщасливіший на світі, пригощав діда різдвяною вечерею. Він гладив мене по голові, щось шепотів своє, і я бачив по його добрих сяючих очах, що й він у цей вечір теж щасливий.

Повечерявши, старші йшли колядувати по селу, а я сидів на теплій лежанці й слухав оповідання про створення Всесвіту - і неба, і зірок, і людини... Так воно й було: **"І сказав Бог: нехай буде світло. І стало світло!.."**

Бабуся, ласкаво складаючи в бричонку на чистий рушник духмяні, теплі, великі хлібини (вона пекла хліб для МТС), примовляла:

- Слава Богу, начебто все добре, нехай порадіють трактористи, труженики наші. І, благословляючи мене, просила:

- Потихеньку вези, щоб не розтрясти, хліб - живий...

І я по курній дорозі тягнув хлібний візок за село, повз кузню, повз корівник, повз зерновий тік, а потім з пагорбка на пагорбок...

Перед самим крутим бутром робив перепочинок, відкривав ковдрочку, якою зверху накривався хліб, щоб не охолонув та не запилився - і дихав хлібним духом. Дуже хотілося відщипнуть хоч маленький, зовсім непомітний шматочок. Але відразу ж згадував: “Не можна ж цього, адже хліб живий, йому боляче буде. Можна просто надихатись - й не буде хотітись їсти...”

Емтеесівський комірник завжди радів моїй появі й говорив якісь добрі слова, зважуючи хліб на величезних вагах: “Ну й хліб, прямо як живий. І все зійшлося точнісінько, тютілька в тютільку. Бабусі уклін передай. Добра душа в неї. А це ось тобі”. Він відрізав мені скибку хліба: “Візьми, Вася, це тобі за труд. **За все дякувати треба...**”

Порожній візок був легким, на душі гарно - і тепер біля джерельця в балці можна сидіти, скільки завгодно.

Я їв хліб і думав: “Які щасливі трактористи, що їдять бабусин живий хліб...

Яка добра в мене бабуся Одарка! Який я щасливий!”

На мою думку, життя дається нам для того - і стільки, скільки треба - щоб встигнути полюбити все.

Пам'ятаю, я завжди дуже довго вертався із школи додому, бо неможливо було пройти ці шість чи сім кілометрів, щоб не впасти в балці в густу траву різноманітних квітів і довго дивитися вгору на небо, як пливуть хмари, як літають птахи, або слухати як співає в рівчаках річка Сура.

А не поспішав я ще може й тому, що мене ніколи ніхто вдома не ображав і не вимагав, щоб я чи вчився, чи щось робив. **“Вася, вчись як хочеш, тільки добрим будь”**, - ласкаво говорила мені бабуса Одарка, і від цього на душі ставало так солодко, так гарно - і так хотілось, і так легко було вчитися, і хотілось щодня зробити щось добре.

Ось прийдуть всі з роботи додому, а ти вже й у дворі все прибрав - і підмів, і вечерю зварив, і корову нагодував і подоїв, і в хаті чисто...

Після вечері можна тихо про щось помріяти, почути, що розказують старші, або послухати, як читає перед мерехтливим каганцем Святу Книгу наш сусід поляк дядько Тимофій, сидючи у нас на печі... А дід Марко (бувний гардемарин), який сам володів грецькою, італійською та турецькою мовами, в куточку на купі соломи філософствував:

- Хто не любить свою рідну землю, свій народ, рідну мову - а це ж все дає людині Господь! - той зневажає Божий дар, а тому не може і не буде любити Бога і віруючою людиною бути не може, бо віру Бог дає тільки люблячій душі. А без віри,

як і без любові, людина доброю бути не може, а буде або войовничим безбожником, або скаженим забобонником, або жорстоким фанатиком. Віра, Православ'є - це Вселюбіє - до всіх і до всього

на світі. Вселюбіє, яке нікого не ображає, нікого не осуджує, нікого не проклинає. Нашою вірою є Любов, тому вірувати - це значить любити, бути Божою любов'ю в житті...

Я слухав дідусеву “хвілософію” і відчував, як радісно приймає душа всі ці дивні слова і навіки складає їх десь в своїх глибочинах...

Таке солодке, таке тихе дитинство - про все це я напишу книжку, а до тої пори, як вона з'явиться, відкрию Вам тайну найкращого життя. Та й хіба це тайна. Про це ж знають всі на світі - і старі, і малі: “Люби Бога - і живи, як хочеш!”

* * *

А я й не знав, що хліб можна їсти кожен день. Чогось його у нас давно не було - і я зовсім забув про нього. Сядемо обідать навколо великої миски і сьорбаєм юшку з картопляного лушпиння дерев'яною ложкою кожний з свого краю - і нічого більше й не треба - так на душі хорошо, таке щасливе дитинство...

І раптом яюсь надвечір всі чогось розхвилювались, ніби ось-ось трапиться щось нечуване й дуже важливе. Чую, кажуть: тато хліб печуть!

І ось, діждались, і всі побігли до кабиці, до тата. І я за ними. А назустріч йде тато з якоюсь незбагненною і навіки незабутньою доброю посмішкою: “Вася, ось понюхай і поцілуй, це - хліб”. На татових руках на білому рушничку лежала невеличка темно-коричньова кругла хлібина - і так пахла, так пахла! Я її цілую, цілую, а тато плачуть: “Слава Господу! Сьогодні покуштуємо хліба”.

* * *

Не знаю хто - чи тато, чи дідусь знайшли на скотомогильнику шмат задубілої кінської шкіри...

Сутеніло вже, коли всі повернулись з “трудової повинності”. Мама розтопили бур’яном кабицю, в великому казані забулькала, закипіла вода. А ми всі нишком, розкривши рота, дивилися, як дідусь різав шкіру на смужки і кидав в кип’яток - на кожного з нас по шматочку. Потім з солдатської кружки пили по черзі цей узвар і смоктали розпарений смачний шматок конячої шкіри. Хтось сказав: “Якби ще й лободи вкинути - справжній борщ вийшов би...”

А я, тоді ще 5-ти річний хлопчик, дививсь на все широко відкритими очима і думав: як гарно жити, які всі люди добрі, які ми щасливі...

Василь Пишний, 1-й клас, 1949 р.

Пам'ятаю, в нашому садку за хатою росла дуже стара яблуня. Розповідали, що німці під час війни коней до неї прив'язували. А я думав: мабуть, їй від цього було дуже боляче.

Вона чомусь перестала родити, і тато хотіли її спилати, а я заплакав: “Не треба, облиште, може ще колись вродять яблука...”

Минув рік. Знову весна, травень, і яблуня - вся обсіпана пахучим рожевим квітом...

А в кінці літа була злива. Блискавка полоснула небо і так грякнуло, аж земля затряслася. Вдарило десь за хатою. Ми з батьком босі побігли туди по теплих калюжах і побачили: вся в рясних яблуках, розчахнута блискавкою надвоє, лежала в воді яблуня і з неї крапали дощові краплини. Я заплакав, а тато сказали: “Збери яблука, вони твої”, - і теж чомусь заплакали.

Минув ще один рік. Повернулась весна. Одного разу я не пішов до школи, а забрався в схованку під фундамент зруйнованої козацької церкви і солодко заснув. І ось бачу, начебто над землею, в повітрі височить наша квітуча яблуня. Я впізнав її і дуже зрадив. А вона раптово почала заплітатися гілочками, і вийшов хрест із яблуневих квіточок, а на хресті, з простертими руками - світлий, прозорий, сяючий Хтось. І чую, Він каже мені: **“Вася, Я воскрес!”** І почав підійматися в небо. І розтанув в ньому.

Я прокинувся і зрозумів, що дізнався про щось найкраще на світі, і, переповнюючись щастям, радісно промовляв свою першу молитву, яка виникла в мені невідомо звідкіля: “Господи! Господи!”

Так прийшла до мене Пасха. Так я став

віруючим. Тільки пізніше, коли я став дорослим, я дізнався, що це трапилось зі мною на Світлому Тижні. До другого класу я тоді ще ходив. А радію й досі!

* * *

- А хто в нас самий мудрий і добрий?
- Що за питання! Звичайно ж, дід Марко, наш пасічник.

У нашому селі його знали й поважали всі. “Створіння Боже”, - дражнили ми діда Марка за його звичку говорити: “Діти й бджоли - Божі створіння”.

Напередодні Медового Спасу він з урочистою посмішкою кликав мене до себе й на вухо, ніби щось таємниче, повідомляв:

“Завтра медове свято, мед будемо качати, дітей пригощати. Діти й бджоли - Божі створіння...”

І я негайно біг на ставок з криком: “Ура! Завтра мед будемо їсти! Дід Марко всіх на пасіку кличе!” Після такої чудової звістки ми купалися з особливим захопленням, передчуваючи насолоду прийдешнього дня.

І ось він настає, дивний медовий день, жаркий, запашний, солодкий...

Дід благословляє велику миску світлих обрізків бджолиних сотів із золотавим ароматним медом. І ми, сільська дітлашня, всі гуртом, напівзаплющивши очі, смакуємо - але вже ніби й не мед, а якісь всюдисущі невидимі солодощі життя, літа, доброти.

А навколо нас метушаться дорослі - носять рамки, крутиться медогонка, над вуликами - легкий димок... І бджілки якісь мирні, ласкаві, задоволені.
Як добре бути Божим створінням!

* * *

Колгоспну порцію юшки роздавали один раз на день аж під вечір, з великого котла, який стояв на вогнищі в рівчаку посеред села, біля тої криниці, в якій я ледь не втонув рік тому. Щось було в криниці і я попробував його палкою дістати,

сильно нахилився - і шубовснув у воду. Якось перевернувся, глянув з криниці на небо і подумав: Боже, яка краса! І захлинувся водою. Якраз в цей час їхав через греблю на волах дід Йона і побачив, як я впав у криницю. Швидко прибіг - і витяг мене з неї. А тут і мама прибігла. Віднесли мене додому, положили на лежанку. Лежу я й чую, як мій брат Мишко каже: дивіться, у нього вода з носа тече, повезло йому, як би не дід Йона, точно б утонув. А я заплющив очі і з насолодою згадував про ту красу, яку побачив з криниці: яке небо гарне, все б життя дивився на його красу! А вони кажуть - врятували Васю! От чудні люди, їй-Богу! А ще родичі!

Ходити за юшкою бабуся більш за всіх довіряли мені. В солдатський котілок, з яким я приходив на роздачу, наливали ополовник варива з 3-4 темними (мабуть, з висівок), плаваючими в ній, галушками. Воно б може й нічого - я б витримав, якби воно було холодне. Атож - з вогнища, гаряче - і таке пахуче, що про все забудеш, сядеш на стежину, нахилишся над котілком - і дихаєш, дихаєш... А тут ще й малюсня-дітлашня набіжить: “Дай подихать!” А в руках у них - довжелезні колючки з акації-гледичії. “А давайте попробуєм, чи не дістане така колючка аж до галушки?” Дістає! Я схоплююсь - а в котілку вже одна рідина - ні однієї галушки. Ой! Що ж робити? Щож я додому понесу? Лякаюсь. Соромно. Іду, плачу. А бабуся здалеку вже все зрозуміла. Пригортає, сльози мені витирає: “Не плач, Вася. Діти ж дужче їсти хочуть. Бог допоможе, обійдемося якимось. А по щоках у неї мовчки сльози течуть... Спасибі Вам, бабусю Одарко, що Ви тоді менше за нас їсти хотіли.

Царство Вам Небесне!

Майже fantasy

*Моисей не знал Бога,
пока в земле Мадиамской, пася овец,
не увидел несгораемой купины...*

1. На всем Белом свете еще никто ничего не знает о нем. И я, начав сегодня, поспешу рассказать тебе все, хотя бы вкратце, так как и сам вскоре уйду отсюда.

2. Было ему тогда около двенадцати лет. Вечером, однажды, в час какого-то особенного умиротворения, он, по обычаю, сидел у костра - ел хлеб и пил молоко. Звуки и запахи жизни наполняли пространство, то усиливаясь, то ослабевая. Краски погасли. Появилось звездное небо. И он, поглаживая своего доброго верного пса, с улыбкой искал на небе любимую звезду. О чем он думал? Не знаю. Видимо, как и все мы, в такие вечера и ночи - почти ни о чем и почти обо всем.

3. И вот - внезапно все исчезло. Видимого и осязаемого мира не стало. Пропали звезды, звуки, запахи и ощущения. Но почему-то ни испуга, ни страха, ни даже удивления в этот неожиданный миг он не испытал. Пришло лишь осознание изумительной полноты восприятия и разумения какой-то ласковой и красивой силы.

Будто он после знойного дня окунулся в прозрачную воду реки. Или будто в жажде припал к чистому источнику. Некая мощная мудрая суть вливалась в него.

4. И стало ясно, что он не один, что рядом с ним - Собеседники. Только не было слов.

Было бессловесное молчаливое взаимопроникновение. И он легко и свободно принимал в себя все, что давали ему Собеседники.

5. Уже потом, спустя долгое время после этой ночи, он пытался облечь открывшееся ему в слова человеческой речи. И не мог. Вот почему и я буду краток. Лишь дружеское желание не оставить тебя в неведении заставляет меня говорить. И не в писании эта сила, а сила в самой вести о Собеседниках. Да в том еще, быть может, что и ты теперь причастен к открывшемуся.

6. И продолжали они: Мальчик, ты - прекрасен. И люди. И мир этот. Но и в тебе, и в людях, и во всем вокруг вас есть зерно печали. Печаль эта от того, что вы вошли сюда и, восхитившись, решили остаться здесь. И так долго было вам хорошо здесь. Так долго, что даже в памяти вашей затерялось - откуда вы и кто вы. И жили вы, и множились. И покидали вас прежние силы ваши. И все более и более изнемогая, иссякали, истощались, теряли вы власть над тем, во что облеклись. Потому что оно - непостоянно, и равновесие его - обманчиво. И вот - печальными стали вы посреди игр движения. И разрушение овладело вами. И уничтожает вас.

7. И начали вы обвинять друг друга. И не щадить друг друга. И было время ужаса и растерянности. И время беспечности, и время покорности. И время самонадеянности.

И время поклонения этому образу вашему. И все они - заблуждение, обман и искажение.

8. Но выходили из вас и сильные. Чистые, под знаком первородства. И стали они собирать осколки памяти. И собирали, и собирают. И собран урожай. И открыт уже перед вами путь исхода.

9. И был бы он прост и беспечален. И вы вновь стали бы тем, чем были. Не властвовали бы, но и подвластными бы не были - вне измерений, вне величин. И пока вы еще есть - с вами и судьба ваша. И выйдете отсюда, если собираемому вами

в вихре вселенских стихий предпочтете то, что уже собрано без вас и что давно готово. Если вверите себя уже Приготовленному вам, а не этой истощающей и поглощающей вас круговерти.

10. Тщитесь спасти себя чуждыми силами. Посмотрите - они правят вами, чтоб уничтожить вас. Будто не они, а вы - их порождение. Соберите память. Примите приготовленное вам. И не противьтесь ему. Еще не поздно. Но - пора. Вы говорите - в этом свобода развития. И повторяете свой обман. Измениться можете только вы, живые. То же, в чем жизнь ваша - во всяком облике - неизменно.

11. Вот - известен путь. И некоторые из вас прошли по нему. И преодолели. И в первообразе своем - свободны. И прекрасны.

12. Вот - теперь вы снова знаете забытое вами. Но еще не все. Перейдете - и почерпнете от избытка полноты. Перейдете - и не будет на земле печали. И солнечный мир обновится перед вами. И будете там, где пожелаете быть. И будете тем, чем захотите быть. Величины и формы будут открыты и доступны вам. Вот - сущность детей человеческих, чудесных в чудесном мире.

13. Впрочем, так или иначе, ты, мальчик живи здесь без страха. Мы нашли в тебе доброе. И мы полюбили тебя. И избрали тебя. Потому что мы собиратели, жнецы доброты.

14. Вот и все. Все, что я смог хоть как-то облечь в слова, чтобы передать эту весть тебе. Собеседники не приняли нашего человеческого облика, а, наоборот, человека на какой-то миг преобразили присущей им силой, и показали

ему то, что происходило на земле издревле и до сих пор: не было ни эволюции, ни развития. Жизненные формы изначальны и независимы друг от друга. Был и есть поиск. И он оправдан. Если его цель - освободиться и стать тем, чем и должен быть человек.

15. И не стало Собеседников. Миг пролетел или целый час прошел? Небо, звуки и запахи ночи плыли над землей. Отдыхало стадо овец. Дремала собака. А у костра сидел он - красивый и нежный мальчик.

16. И жил он среди людей. И смеялись над ним дети. И злословили бабы. И кивали головами мужики.

17. Не такой он был как все. На злобу - безответный. На помощь - скорый. И какой-то всегда - светлый, тихий, чистый, как теплым ливнем омытый.

18. Но пришла и к нему смерть. И умер он. И сколотили мужики гроб для него. И почему-то плакали дети и бабы.

19. И поминальный стол собрали. И сидели, удивляясь: таким легким стал гроб, когда опускали его в могилу, как будто в нем и не было никого, как будто он стал пустым.

Низенька хата у наших сусідів була крита соломою так, що стріха ледь не діставала до, як ні в кого, широкої призьби і маленькі вікна виглядали з-під стріхи, як очі з-під густих бровей.

І чого мене так тягло до сусідів? Мабуть, було щось у них незвичайне, особливе. І сіни якісь не такі, просторіші, в землю заглиблені, і поріг з дубової колоди, і двері з двох половин - верхньої і нижньої, і піч, на якій стирчали великі гребні для вовни, і прохолодна долівка, і низенький стіл, збитий з круглих жердин, в кутку, під іконою, і ще дещо. Ніби все таке саме, як у нас - та не таке. Дух якийсь інший - таємничий, затишний, добрий-предобрий.

Траплялось, підуть батьки на роботу, а я лишаюсь дома на самоті - і ото, бувало, так і потягне до сусідів.

- О, Вася прийшов, - тільки й скаже тітка Ганна, - голодний, мабуть. Ось я тебе погодую. Вона насипала в глиняну миску затірки і ставила її на стіл.

- Сідай, Вася, попоїж.

Я сідаю за стіл, беру в руки дерев'яну ложку і застигаю: боюсь подивитися вгору, в святий куток, де стоїть обгоріла під час війни ікона. - Невже знову засвітиться? Сьорбнувши ложку затірки, я тихо піднімаю очі. І завмираю, забувши, де я і що я. Бо знову, як і вчора і позавчора, від ікони лилось якесь світле, лагідне сяйво і обіймало мене - і мені було так добре, так ніжно, так солодко...

- Вже наївся? - заходила тітка Ганна в хату, - щось мало ти поїв.

- Наївся, наївся вже, дякую, - спішив запевнить я добру тітоньку, а вона здивовано дивилась на мене.

- Чогось ти такий блідий, чого це?

- Та ні, ні. Все добре, дякую, - вилазив я з-за стола, бо так не хотілось балачкою розхлюпать те солодке сяйво, яким переповнилась моя душа...

Вдома брав бричонку і йшов якомога далі в посадку, де не було нікого, і наодинці, в повній тиші збирав траву для нашої корови. І світ навколо мене сяяв тією ж дивною невимовною насолодою, що й від ікони...

Давно вже немає тієї хати і кудись поділась та ікона, і, хоч і сумно мені, але ж я втішаюсь думкою, що, мабуть, десь ще якомусь хлопчику засяє вона, щоб і його життя стало таким же солодким і дивним, як у мене.

Маленьким, повзаючи між бур'янами навколо нашої хати, я надибав розібраний протитанковий снаряд і наївся якогось жовтого порошку (кажуть, це начинка для снарядів - тринітротолуол) і отруївся. І коли я був уже майже при смерті й батьки з горя махнули на мене рукою як на безнадійного, якраз прийшла бабця Параска й сказала: віддайте його мені. І віддали. Вона й врятувала мене молитвою та святою водою. Врятувала! Спасибі їй велике!

А ось коли я став дорослішим і вже в п'ятий клас ходив, мені самому дуже захотілося похреститися. Не знаю, звідки в мою голову прийшла ця думка. Я сказав про це мамі, а вона мовчки зібрала кошовку (хлібину, кільце ковбаски й пляшку домашнього вина) і відправила мене за сім кілометрів на інший край села, до батюшки. Вислухавши моє прохання, батюшка присів зі мною на призьбу під стріхою хати і запитав:

- Ти сам хочеш похреститися, чи тобі хтось порадив?

- Та ні, я сам хочу, - рішуче відповів я.

- І будеш все життя віруючим?

- Так, все життя, - з радістю погодився я.

- Тоді треба тебе похрестить, - закінчив батюшка моє "оглашення".

І ми пішли в церкву, під яку пристосували старий млин (колишню, побудовану лоцманами, величну церкву в 1937 році зруйнували дощенту і з її цегли хотіли побудувати спочатку тюрму, потім свинарник, а потім клуб, але так нічого й не вийшло...).

Я був босоніж і відчув, що бетонна підлога в церкві дуже холодна, але відразу про це забув

і опам'ятався тільки після хрещення; стало так тепло, аж пекуче й так добре, так солодко, так радісно на душі, як ніколи.

Повертаючись із церкви, ми знову зайшли до батюшки. Він вийняв усе з кошика, посадив мене за стіл, відламав шматочок хліба й налив у чарку на саме денце із пляшки мені й собі, посміхнувся й сказав мені щось дуже добре, так що я повертався додому як на крилах. З усвідомленим і ясним розумінням того, що для мене почалося нове, незвичайне життя, життя віруючої людини, життя з Богом. Душа раділа, а все навколо сяло прекрасним світлом, випромінюючи доброту й радість.

А вдома на мене вже чекали. У саду, під яблунями розставили столи, у двох великих котлах прямо в дворі вже щось варилося й збиралися люди...

Вибрали мені й хрещених: у гарному військовому

мундирі із блискучими погонами - полковника - дядька Гурія і його дружину Марію. І три дні святкували моє хрещення. За звичаєм, на третій день я з великим блюдом обходив всіх і приймав подарунки.

Хрещений подарував мені скрипку, на якій грати вчив мене сусід, поляк баптист Тимофій (Niech bądźcie pochwaliony Jesus Chrystus), а на всі зібрані гроші я купив цілий кілограм халви і віддав її голодним і обірваним дітям інтернованих німців, що жили недалеко від нас у напівзруйнованій хатинці.

Вони запросили мене до себе й у них я вперше в житті слухав Біблію на німецькій мові... Стара німкеня Гертруда дістала товсту книгу в гарній темнокоричньовій міцній обкладинці й запитала: “Хочеш, я тобі прочитаю?”.

Й, усвідомлюючи всією душею, що це якесь незвичайне читання з незвичайної Книги, я нічого не запитував, а тільки тихо слухав.

Як виявилося, німецьке: “Es werde Licht!” - звучить так само красиво й сильно, як і українське “Хай буде світло!”

Коли я був маленьким, то за звичай перед Різдвом мама відпускала мене пожити у бабусі Одарки, яка мешкала в маленькій хатинці під соломою. Стріха, в якій жили горобці, була аж до землі. А в хаті - піч, лава, стіл і святий кут, в якому, прибрана вишитими рушниками, стояла велика ікона Різдва - оце і все бабусине добро.

В печі палав вогонь, булькав узвар для холодцю, а надвечір з неї діставали цілу гору всіляких пирогів. Їсти хотілось - страшне діло! “До Зірки - гріх”, - нагадувала бабуса. Тоді я підбігав до віконця, виглядав на вулицю, де весь світ уже саяв вечірніми сніжинками і радісно гукав: “Вже дуже багато зірочок, ось ідіть подивіться!” “Добре, добре, візьми ось пиріжок, та й починай прикрашати святий куточок, постилай сіно і став Святу Вечерю” - посміхалась бабуса. Зробивши все, я ставав на стілець і довго розглядав ікону Різдва, а потім схвильовано, ледь не плачучи, кликав: “Бабусю, а оцей здоровий віл не з’їсть Дитинку?”

- Не бійся, Вася, - пораючись над казанком з холодцем, заспокоювала мене бабуса Одарка, - Бога ніхто ніколи не з’їсть! От і ти живи з Богом і тоді нічого не бійся, бо ніхто тобі нічого поганого не зможе зробити. Ось, візьми ще пиріжок та лізь на піч і спи, доки я не повернусь з Церкви, тоді вже і розповіємось свяченою кутею. Та дивись, запам’ятай, що тобі присниться в цю ніч, бо від того, що присниться залежить, яким буде твоє життя.

На печі було тепло і тихо. Я ще раз поглянув на ікону, перехрестився і заснув. І приснилась мені в ту ніч дуже велика, дуже товста, дуже повна

корова, яку я ніби пасу. Та я чомусь нітрохи не злякався, а тільки здивувався, бо, засинаючи, хотів щоб приснилось щось солодке, або веселе, а тут - бозна-що!

Розказую я сон бабусі, що повернулась з Церкви і кличе мене пригощатись куті, а вона слухає і теж здивовано дивиться на мене, та, ледь посміхаючись, каже: “Тож навчись ще й доїти ту корову, щоб всім, всім цього молока було вдосталь”.

Так воно і було насправді, коли я вже став дорослішим - сам подою нашу корову і роздам молоко голодним дітям. Вернеться бабуся з роботи, а молока вже нема. Тоді вона обніме мене, пригорне до себе, благословляє, а сама тихо плаче. “Чого ви, бабусю?” - питаю я. “Та так, - каже, - радію, от і плачу, - таким і будь, так і живи”. Отак я досі й живу здивований. Може, ще хтось розгадає, що то за сон був такий? Невже отаке і є життя моє?

Колись бабуся моя була маленькою,
А тепер зробилась зовсім старенькою.

І я з бабусі весь час сміюся:

- Ви ж як дитинка у нас, бабуся!

А бабуся гладить мене по голівці:

- Ой, розлетілись роки мої

по пір'їнці -

То в полі, то в дорі, в біді і сльозах.

І не розкажем, який то був жах.

Гасав він за всіма, мов вовкулак,

Кастета зажавши в свій

жирний кулак.

Зганяв на «повинність» зранку

до ночі,

- Співайте, - кричав, -

«Мы діти рабочих!»

Ой Боже ж мій Боже!

Васю рідненький,

Поді ти ще був зовсім маленький,

Залізем, бувало, на піч у куточок

І сидиш цілий день там,

неначе клубочок,

Нічого не просиш - ні їсти, ні пити,

Лиш Богу відомо, як міг ти

так жити...

Я якось з роботи спішила стежиною.

Дивлюсь - ти під тином сидиш

сиротиною:

- Васю, ти ж змерзнеш,
холодні вже дні.
- Бабусю, так маечка ж тепла, -
кажеш мені.
Я й досі ще плачу від слів твоїх тих.
- Так маечка ж тепла, -
сказав і затих.
І хрестик із чогось собі там робив,
Мабуть, за це тебе й Бог полюбив.
Отож і живи, мій онучок рідненький,
В маєчці Божій теплій-тепленькій,
А я, як дитинка, старенька бабуся,
Зрадію тихенько і теж посміюся.

А в кого не болять душа? У всіх болять - на те вона й душа. Мабуть, Божої радості хоче. Як в дитинстві.

І в мене болять. Та так болять, так болять!

Душа болять, а я радію. Радію! Бо якби не цей біль, я б, мабуть, вже давно став сварливим “дідком з ціпком”, який на всіх буркає, всіх ображає, втративши почуття радості і краси життя. “Все не таке і всі не такі! А на святки - так прямо страм - колядувать навіть не вміють!..”

Пригадую, був я маленьким хлопчиком. Це тоді ще, в ті темні страшні часи сталінщини. Величний козацький храм в нашому селі розвалили. Тюрму хотіли з його цегли побудувати, а потім свинарник - та чогось не вийшло. Так і розтягли цеглу колгоспники - хто для чого.

А молитись віруючі стали збираться в старому млині. Та мені в ті роки було все одно: душа раділа молитві. А де? - та хоч де! Хоч в курені, хоч в млині, а хоч в полі під небом. Бо де моляться - там і краса, там і Бог. І невимовне радісне щастя для душі. Мабуть, у всіх в дитинстві отак починається радість віри - просто, легко, мирно, вільно. Бо бути в Бозі - так гарно! І більше нічого й не треба. Інше все - тільки для радісного співрозділення з усіма цього дивного щастя віри. Все, все, все - для цього. Без винятку. І розвалля церкви, і млин, і хати, і небо, і шлях, і сніг, і піч, і хліб, і люди. Все - добре, все - гарне, все - світле, все - веселе, все - любе, все - щасливе! Весь світ - Сяюче Життя Доброти і Радості, в якому ти - Його частка!

Отак, бувало, збираються всі в Різдвяну ніч в церкву, а бабуся ласкаво кажуть мені: “Залізай на

під, Вася, там тепло, спи собі, спочивай, доки ми з церкви не повернемося, тоді й розговляться будемо”.

А я був “дуже слухняним”. Глибоко зітхнувши, покірно ліз на під, і, ніби засинаючи, закривав очі. А сам прислуховувався... Ось, нарешті, бабуся

виходили з хати і тихенько причиняли за собою двері... Я в ту ж мить хутко стрибав з печі, взував ноги в диряві кирзові чоботи, хватав шапку, на ходу одягав куфайчину і кулею вилітав з хати.

Навпростець, засніженими полями, не відчуючи ні вітру, ні морозу, біг я в церкву. Всі там десь шляхом ще йшли, а я вже давно був у церкві. Пролізу поперед всіх, покладу шапку на холодну бетонну підлогу, сяду на неї і, забувши про все на світі, поринаю в богослужіння. І зникаю. Бо вже не відчую, що я є ось тут, в церкві-млині, серед людей. Я відлітав кудись. Я був десь там - на тому Світі - на Сяючому Святі Краси, Доброти і Радості. - Вася, пора додому, - повертав мене на цей світ бабусин голос, - служба закінчилась. І я, переповнений якимсь невимовним щастям йшов з бабусею додому. А навколо нас в усьому, усьому, на весь світ сяяла Божа Краса, Божа Радість Життя.

- Бабусю, як гарно! Яке все добре! - Вася, у Бога все гарне, все - добре. Отакими й нам треба бути. Отак і жити - в Божій красі і радості.

Отож, хоч на Різдво, я знову й знову повертаюсь в дитинство.

Щоб Боже було в душі. Щоб душа раділа й раділа!

* * *

Забыв про осень,
В начале зимы
Душа переносит
Присутствие тьмы

Столь обреченно
Сходящей оттуда,
Где волхв полусонный
Вьючит верблюда

Что чувствуешь сердцем
Как никогда -
Вот-вот над Младенцем
Вспыхнет звезда!

Майже опівночі, одна за одною, якось крадькома заходили в нашу хату спочатку бабця Пріська, потім тітка Явдоха, а ще й сусідка баба Домаха, щось шепотіли, принишкло сиділи на ослоні.

- Одарко, може вже й пора? Вже ж досить пізно, он як стемніло, ще й дощ іде. Та й чого ото сторож в таку погоду буде шляться біля тієї скирти. Пішли вже, мабуть.

Вставали, налаштували у кого що було: чи мішок, чи ряднину, чи вірьовку. У нашої бабусі Одарки була добра сапетка. Дід Марко змайстрував. Гарна така. Вигнуті вербові дуги, а поміж ними переплетено вірьовкою, так, ніби невід для риби.

Я любив сапетку. Бувало, бабуса просять: “Вася, піди насмикай соняхів, протопимо в хаті”. Я в сінях брав сапетку, виходив за клуню до кучі бадилля, розстеляв сапетку і рівненько складав на неї насмикане соняхове бадилля. Брав все це на плечі й заносив в хату до плити. Розпалював, бадилля горіло весело, а я грів руки, вихололі на морозі. В хаті робилось тепло і затишно. Бабуса клопотали біля казанка з борщем, мама йшли доїть корову, повертались з роботи тато. Отак би й жити хорошо...

Та одного року чомусь нічого не видали в колгоспі - ні соняхів, ні соломи, ні кукурудзяного бадилля. І нічим було ні в хаті протопити, ні корову годувати. От і стали жінки збиратися по дві-три душі й ходити вночі по соломі до колгоспної скирти. Принесе бабуса в сапетці соломи - ото й протопимо хату нишком вночі, щоб ніхто не бачив диму з нашого димаря, і корову погодуємо й щось зваримо. - Слава Богу, сторожа не було, ніби ніхто не помітив, нікому не попались, - полегшено зітхала бабуса.

Так і переживали найхолодніші зимові дні, коли снігом все засипало й кураю вже неможливо було зібрати в степу для плити. Отож і трапилось так, що в ніч перед Паскою довелось бабусі аж три ходки до скирти зробити. Зате якось з чогось всього напекли, наварили й крашанок в цибулиному лушпинні накрили. Радість така для всіх в хаті!..

Та ось, ще тільки зажеврів світанок, хтось тихенько постукав у вікно. Всі перелякались. - Та хто ж це може бути? Бабуся перехрестилась і пішла в сіни відчинять двері. А я заліз на піч і, виглядаючи з-за комина, прислуховувався: та кого ж це принесло так рано? І чого йому треба?

І чую далі.

- Здрастуйте вам, здрастуйте. **Христос Воскрес!** А як тепло у вас, Одарко. Пустіть погріться.

- Та проходите, проходите, Андрію. **Воістину, воістину Воскрес!** Та й сідайте ось, сідайте за стіл, празник же ж такий. Пригощайтесь, пригощайтесь. **Воістину Воскрес.** Радість яка, гості які! І пасочки ж ось попробуйте, розговляйтесь.

- Дякую, дякую. Яке ж смачне у вас все. Та я ось чого зайшов, пробачте: із-за скирти, хай їй грець. Як би ото передать жіночкам, щоб, коли підуть знову красти соломі, щоб були обережніші, а то солом'яні сліди так і ведуть до кожної хати - і шукать крадіїв не треба. Так по натрушеним слідам і йди, хоч і до вас, Одарко. Та у вас хоч сапетка добра, менше висипається, а до інших - так прямо стежки з соломи.

- Та шо ви, Андрій, шо ви таке кажете, та ми ж ніколи нічого...

- Добре, добре... Тільки ви не бійтесь, не бійтесь, я нікому не скажу. Але будьте все ж таки обережніші, дуже прошу вас. Самі ж до себе й

приведете, якщо, не дай Бог, хтось запримітить і донесе... А я розумію: холодно, діти, корова, жить якось треба, ось зима мине, а там, дасть Бог, щось зміниться в нашому житті...

- О, Господи, Господи! - у бабусі котились сльози з очей, - Паска ж, празник. А як же інакше? **Христос же Воскрес...**

Тато тим часом скручував з газети великі цигарки з махоркою і вони з Андрієм вийшли на двір, в конюшню. І там довго про щось говорили...

А десь через рік, навесні, біля школи, на груші, повісили шматок червоної матерії і якусь чорну тряпку, уцятковану білими квіточками, бо чисто чорної ні у кого не знайшлось, і в школу зібралось все село. По приймачу, який був тільки у директора школи, слухали, як хоронили Сталіна. Директор держав пальцями повище над собою антену - бо так краще було чути. А люди перемовлялись.

- О, чуєте, Берія плаче.

- Та затихніть ви всі! Гармидер який, нічого ж не чуть, хто там зараз виступає?

- Іван Петрович, держіть антену вище, бо там ще хтось плаче. Молотов, чи що?

Я сидів десь в кінці класу за партою і думав: може тепер видадуть нам хоч трохи соломи, щоб не ходила бабуся до скирти вночі красти. А то як спіймають, що буде? Он куценківська Варя й тьотя Галя Данильченко десь аж в Казахстані в тюрмі сидять. Ні, а соломи все-таки видадуть, точно видадуть, бо, слава Богу, немає вже Сталіна. І щоб його більше ніколи й не було...

- Та тихіше, ось, слухайте, неначе Хрущов, наче ж він, щось каже, погано чуть, нічого не розбереш, і, ти дивись, чогось так плаче. Й чого це він?..

А за вікнами вже пригрівало сонце і в Суру з-під снігу збігали перші веселі струмочки, шпаки, посвистуючи, обживали свої домівки. Поверталась весна, наближалась Паска, починалось нове життя...

* * *

Хату перед Троїцею мама довіряла квітчати тільки мені. Навіть дідусеві Марку казала: - Ні, хай Вася сам. Він краще за всіх впорається. Дідусь посміхався: - Та хай. І давав мені косу. - Йди он аж у той лужок, там найкраща трава і багато пахучих квітів. І я старався. Аж три сапетки накосив і застелив долівку та ще й на печі так старанно, що

брат аж засміявся: Ого, скільки трави, як висохне, спать можна буде, як на перині.

В усі кутки в хаті я понаставляв різного гілля: і акації, і тополі, і клена, і пахучого бузку. А ікони в святім куті заплів китицями хмелю.

- Сьогодні ми вечеряємо як в Раю, - сказала мама - так гарно! Нехай буде добрим для тебе Свято Тройці, - добавила вона ласкаво. І тут я схаменувся: - Та яке там добре! Й виспатся не дадуть. На піонерську лінійку завтра всіх збирає директор.

- Ну, нічого, Вася, нічого, сходи, не з'їдять. Зате потім нагуляєшся досхочу. День буде дуже хорошим, святий день.

І от вранці я прийшов до школи, коли вже всі - вчителі і школярі - зібралися на лінійку, бо йшов, зупиняючись під кожною акацією, глибоко вдихав солодкі пахощі трав і квітів, слухав спів бджіл і думав: яка красаота навкруги, який чудовий білий світ...

Директор школи ("Гуля" - дражнили ми його), обходив вишикуваних "струнко" дітей, які вже голосно відповідали на його "Будь готов!" - "Всегда готов!" Підійшовши до мене, директор раптом зупинився і чогось аж зблід.

- Пышный, ты почему без пионерского галстука?

- Так а в мене його й немає.

- Немедленно марш домой, и без пионерского галстука не возвращайся!

Широкою балкою, вздовж тихоплинної Сури, доріжкою, що крутилась між великими старезними вербами, я йшов додому і думав: "Дався йому той галстук, клопіт батькам, де вони його візьмуть..."

- Що таке трапилось, Вася, що ти так швидко

повернувся? - захвилювались мама.

- Та вигнав директор, каже: без красного галстука не вертайся, в школу не приходи.

- От біда та й годі! Зараз я щось придумаю, зачекай. І мама полізла в сундук, в якому зберігалось наше багатство, вийняла невеликий червоний сувій, сіла за “Zinger” і вже за хвилину пов’язала мені вистрочений нею галстук.

Я вернувся в школу в новенькому галстуці на шії: “Ну, тепер мене вже не виженуть, раз на мені такий галстук!”

Та директор, побачивши мене, замість того, щоб зрадіти, що на мені галстук, чогось аж побілів, а потім закричав на всю школу: “Вон, вон из школы, дворянское отродье, и чтоб я тебя здесь больше не видел!”

- А звідки ви знаєте, що ми з дворян? Ми ж з вільних лоцманів.

- Я все знаю! Вон! Пошел вон!..

Знову, широкою балкою по-під вербами, я поплентався додому.

- Вигнали мене, мамо. Директор розсердився, каже - галстук не такий, як треба.

- От причепився до дитини! Що знайшла, з того й зробила галстук. Хоч і з турецькими візерунками, ну й що, красний же. Вася, не турбуйся, проживеш і без галстука, дасть Бог...

- Та облиште ви всі оці теревені з-за якогось там непотрібства, та ще й на Тройцю, - відгукнувся дідусь Марко, - пішли, Вася, краще зі мною на пасіку, послухаєш, як співають бджолині матки перед вильотом рою...

І ми пішли на пасіку - мимо колодязя, вздовж ставка, мимо гробків... В ставку купалось синє небо, на зеленій толоці вибрикували телята, десь

в гайочку кувала зозуля - і всі ці звуки, всі пахощі, вся навколишня краса ніби обнімали мене і наповнювали душу якимось невимовним здивуванням.

- Якщо стрибнути в ставок, можна вмить потрапити на небо, - розмірковував я. А дідусь,

мабуть, здогадався про що я думаю та й каже:

“Ні, Вася, на небо не стрибають, **на небо веде життя**, та ще й неабияке, а таке, коли ти дбаєш не про себе, а про все, що навколо тебе, про все - про все: це й про оцей ставок і про пчіл, і квіти, і люди, і акації, щоб всьому-всьому разом з тобою було добре й гарно на цьому світі, щоб все жило і раділо. Отаким добрим треба бути. Тоді й прийдеш на небо, і на небі тобі зрадіють всі, хто вже там живе”.

- А бджоли там теж будуть?

- О-о, Вася, бджоли, мабуть, з неба прийшли до нас, бо знаходять окам'янілих бджіл, яким вже мільйони років - і отакими ж досконалими, якими вони є й сьогодні. Звідки вони взялись на Землі? Й досі гадають вчені...

Дідусева пасіка стояла під купою білих акацій. І скрізь між квітами літали й співали безліч бджіл.

- Свята тружениця, Боже створіння, - з повагою повторював дідусь. - А ось тепер ставай навколішки, притули вухо до стінки вулика, прислухайся, чуєш, матка співає? Значить, завтра рій вилетить. Ще один вулик поставимо. Ще одна бджолина сім'я прибавиться, мед буде людям на радість...

Я слухав, як співає матка. “Оце так день видався! Чудова Тройця!” - радів дідусь. - А тепер, Вася, сходимо до криниці, он там вона, в вибалку, за садком, ох і добра ж вода в ній!

В криниці теж глибочіло синє-синє небо, але я мислив вже інакше: “Ні, стрибаць на небо не буду. Краще житиму так, щоб дійти до неба. І щоб на небі бабуся Одарка сказала всім, хто там живе: “Дивіться, ось і Вася прийшов до нас!” І щоб всі зраділи.

На горищі своєї біленької хати дід Марко зазвичай сушив велике листя тютюну, яке я потім допомагав йому різати дрібненько на махорку, а він збирав її в пошитий йому бабусею кисет. На цьому горищі, окрім різних цікавих речей (одного разу я знайшов там біля самої стріхи в соломі навіть справжній морський кортик) стояв ящик з книгами - творами Леніна і Сталіна, в твердій темно-коричневій обкладинці. Ніхто ніколи цих творів не читав і навіть ніколи про них не згадували. (Але десь аж у восьмому-дев'ятому класі я все ж таки вирішив вивчити "труди" цих вождів і жахнувся від нелюдської злоби, якою були наповнені усі їхні книги.) Один із синів діда Марка був головою колгоспу і він, мабуть, був зобов'язаний мати ці твори. А як вони потрапили на горище до діда Марка - хто його знає. Так собі й пилились в ящику біля причілку. І ми, діти, коли гралися в жмурки на горищі з страхом обминали ящик подалі, побоюючись цих "твердих" книг, хоч і не розуміли ще, хто такі - Ленін і Сталін, бо в нашій сім'ї про них ніколи не розмовляли - повний мовчок, ні гу-гу, начебто ні першого, ні другого й на світі ніколи не було. Тому і росли ми якось легко, вільно, не затуркано і для нас ніякої совєцької влади ніби й не було.

А от, згадуючи бабусю, я й досі дивуюсь. Що вона хотіла нам сказати й пояснити отим своїм дивним вчинком, коли, бувало, насмажить велику сковороду картоплі, й перед тим, як поставить її на стіл, лізе на горище, бере з ящика один з томів Сталіна й віддирає тверду палітурку, кладе

її на стіл і ставить на неї сковороду з засмаженою з цибулею картоплею. І Сталін опинявся під гарячою сковородою. А коли вже палітурка дуже засмалювалась, бабуса кидала її в піч і лізла знову на горище за черговою палітуркою під сковороду - з творів Леніна.

Як вона не боялась - не знаю. Чи такою наївною була. Чи це була така її протидія безбожним вождям, а може вірила і сподівалась на те, що ми хоч колись зрозуміємо, що творили з українським народом ці крвожерливі антихристи і для якої потреби годяться їхні твори. Ну й бабуса! А тиха така була, мовчазна, побожна! І я дуже любив її.

Але й дідуса Марка я теж любив і поважав, бо він ніколи не відмовлявся брати мене з собою, коли возив на волах в Миколай-Поле (сусіднє село) на млин зерно або насіння соняху на олійницю. Для мене завжди це була незвичайна подія, чудова

пригода. Миколай-Поле було колись німецькою колонією і коли вперше мене взяв дідусь туди з собою, хтось із моїх братів сказав: “Ось побачиш, там, як в городі, навіть цегляні будинки і лікарня є, і крамниця з чайною, де лимонадом торгують. А ще й розвалини лютеранської кірхи, не те що у нас в Широкому - від козацької церкви й цеглинка не залишилася...”

- Цоб, цабе, - тягли воли підводу, в якій кожен на своєму мішку сиділи ті, кому прийшла потреба намолоти муки чи збити олії. І кожного разу це були інші люди. То, бувало, з нами їздив сусід Тимофій (“Бог є любов”, - дражнили його, бо він був баптистом і часто повторював цей вислів), то поселенець художник Михайло (йому власті дозволили жити в нашому селі після Сибіру), який хрестився не так як ми, а зліва направо, бо був католиком. А інколи - навіть Йона, зовсім загадкова людина, “характерник”, - чув я, казали про нього. От, бувало, якщо хтось захоче навчитися грати на чомусь, йде до нього вночі, а Йона виводить такого в чисте поле та й каже: “Ставай спиною до мене і не озирайся, а дивись тільки вперед - там перед тобою почнуть з’являтися різні страхіття - звірі, змії, перевертні й будуть приступать до тебе, верещать, гавкать, хапать тебе, а ти не бійся їх, хоч як би страшно не було. І якщо не злякаєшся, і витримаєш це - всі страхіття вмиють згинуть. І тільки тоді повернешся обличчям до мене і я дам тобі баян - і ти заграєш...” Було багато охочих, але витримував мало хто. Я навіть дружив з одним з таких, найкращим музикою на селі. Він мені сам признавався, що колись зовсім не вмів грати, хоч

і дуже хотілось, до того часу, поки не сходив до Йони. А страшно ж як було, не дай Боже! Зате потім, як взяв баян, та як заграє - та все, що ти хочеш! Тепер на всіх свайбах грає...

...Тягнуть воли, тягнуть. З бугра на бугор, години зо дві, а то й більше. І розмова тече така ж розважна, мудра. Чого я там тільки не наслухався! А все ж найцікавішим для мене було те, що балакали вони на різних мовах. З української перейдуть на турецьку, потім на польську чи грецьку, чи італійську. І всі мови такі гарні, такі цікаві.

- Дідусю, а як ви навчилися розмовлять отак? - чухаю я потилицю, - навчіть і мене.

- Доля мене навчила, Вася, і тебе навчить. Де жив, на тій мові й розмовляв. В Турції - на турецькій, в Хорватії - на хорватській, в Німеччині - на німецькій. Так треба. Треба поважати той народ, де живеш і його мову, бо кожна мова - Божа. І хто Бога знає, той і мову буде любити тієї країни, в якій живе. Інакше й бути не може, якщо ти справжня людина. Он подивись, як багато зірочок на небі, яка краса. А якщо взяти оту й оту, а ще й оту зірочку - вже сузір'я вийде, Волопасом в народі зветься, небо прикрашає. А ще он Стожари - бачиш як сяють! Так і з мовами, чим більше знаєш їх, тим людянішою, осяйнішою стає душа. А то інакше можна вовкулакою зробиться, на людей визвіряться, упаси Бог...

Вже світало, коли ми під'їжджали до млина. З волів знімали ярмо, давали їм сіна - хай відпочивають.

- А ми, Вася, сходимо в кірху, - брав дід

Марко мене за руку, - помолимося.

- Треба, треба помолитись, - погоджувались наші супутники.

- Ось і кірха вже, за деревами, кущами заросла, - дід відпускав мою руку і я відчував, що він ставав якимсь урочистим, піднесеним, просвітленим. І таким і заходив в кірху, в розвалля без даху, без вікон, без дверей. А за ним і я, і всі. Кожен по-своєму хрестився, кланявся. Дід Марко читав "Отче наш". Потім ще деякий час всі мовчки стояли на колінах і я бачив, що вони плачуть...

...Нарешті, і наша підвода заїхала в ворота млина. я старався скрізь і всім допомогти: і зерно засипати в бункер, і мішок підставити під

Лютеранська Кірха
в с. Миколай-Поле (5-й номер), 2017 р.

муку, і перенести все на підводу... А в олійниці так пахло свіжою олією! І макуху нам видали - на халву схожу!

- Слава Богу, добре впорались!

Знову запрягали волів і на зворотньому шляху спочатку зупинялись біля криниці під греблею. Дідусь діставав окраєць хліба, наливав в кришку з бідона олії, підсолював її, ми сідали на траву, вмочували хліб в олію і їли, запиваючи водою...

Увечері я сидів на лежанці і розтирав макуху з медом - халву робив, а бабуся розкладала її в миски: це Тимофію, це Миколі, це Йоні, а це Михайлу. Хай покуштують, яка добра халва вийшла в тебе, Вася, нехай порадіють. Та й нам пора вже вечерять.

Бабуся ставила на стіл велику сковороду смаженої картоплі на кріпку коричневу палітурку з творів Леніна. І ми в тихих сутінках насолоджувались мудрою бабусиною добротою.

А ось ще загадкова наша родичка - бабця Параска (“монашка-дворянка”, - казали про неї) - так та жила в землянці на Погоріллі (це та частина села, яка вигоріла під час боїв, бо опинилась якраз посередині фронтів з нашої і ворожої сторони - то й лупцювали по ньому і наші, і чужі). Про Параску треба розказувати окремо і набагато більше. Це зробимо іншого разу. А сьогодні вчасно згадати ось про що...

Напівсліпа і вже така суха, як соломинка, що від цього ніс на обличчі у неї був як картоплина.

Горя ж в ті часи було - ой, непочатий край. От і йшли до неї звідусіль зі своїми бідами від мала до велика: за порадою, за втіхою, за молитвою.

А от щось поїсти їй носила (та й прибратися, та кураєм протопити глиняну пічечку) моя, по батькові, бабуся Марія, та й мене брала з собою. Зігріє юшку бабуся Марія і прибирає в землянці, а я з ложки годую Параску, а та щось шепоче і сльози котяться по її щоках. Бабуся Марія побаче це, та й сама в сльози. “Господи, та коли ж ми вже будемо жити, як люди! Та чи й будемо, Господи!”

І тут бабця Параска раптом ніби оживає, випрямляється і трохи схвильовано каже: “Та облиш Марія, не гніви Бога! Буде ще у нас справжнє, святе, Боже життя, обов’язково буде!”

- Та коли ж воно буде? Коли?

- Коли - не коли, а буде. Тільки ні я, ні ти до цього не доживемо. А ось він (і вона клала на мою голову свою руку) - доживе, під старість, а доживе.

- Та коли ж він старим буде? Це ж дуже далеко, звідсіля й не видно...

- Отоді й почнеться! Отоді й почнеться... Звільниться Україна від ярма, від всього того страхіття, що робили з нами російські царі:

Катерино, вража дівко,
Що ж ти наробила?
Україну, рідну неньку,
Німцям подарила!

Тож і згинуло їхнє безбожне царство при Миколі ІІ...
А Україна виживе. І буде жити, бо вона Божа земля. Бог любить її і береже.

Сказавши це, бабця Параска хрестила мене і дивилась десь поверх мене, мимо мене, кудись далеко-далеко, ніби в якусь вічну далечінь. І тоді здавалось нам, що зникала землянка і Погорілля, і всі ми опинялись в якомусь дивовижно-доброму світлому просторі чудового Божого життя. І що це зовсім недалеко, це поряд, це з нами вже зараз - незбагнений, довгожданий, вимолений рік - початок Божого життя в Україні!

Люди, людоньки! Що ж робити? Й мовчати не можу. Й писати не можу. Бо страшно, аж моторошно на душі. Простіть...

Мабуть, вже п'ятий рік я прожив на цьому світі. І настала пора зароблять трудодні.

По витоптаній коровами толоці, мимо школи, йшов я ще до схід сонця на колгоспну конюшню, на «рознарядку», тобто, куди кого на яку роботу пошле бригадир.

А він був нам якийсь родич. І, хоч як би там не було, а, мабуть, трохи жалів мене. І вибирав мені якусь найпростішу, не дуже важку роботу.

От і того літнього ранку, розподіливши всіх, кого куди треба, підійшов він і до мене: «А ти, Вася, сьогодні з дідом Свиридоном будеш ховрахів виливать. Та постарайтесь, побільше навиливайте, тоді ввечері жінки в балці біля школи в котлах наварять для всіх колгоспників добру страву!»

Бачу: дід Свиридон вже й волів застріг у підводі, на якій лежала велика дерев'яна бочка.

- Сідай, Вася, поїхали. Цоб, цабе!

Біля ставка зупинилися. Я стояв на підводі, а дід подавав мені цеберку з водою, яку я заливав в бочку. Налили повну бочку, аж через верх.

І поїхали. Шляхами, з пагорба на пагорб, з толоки на толоку, по стерні - з поля до поля. Сонце сяє, жайвороночки то припадають аж до землі, то злітають аж в небо так високо, що й не видно їх, тільки чути, як співають. Воли йдуть спокійно, ремигають, думають про щось своє, мудре. Гарно так! Їхатъ би й їхатъ отак аж на край світу...

Дід Свиридон то сидів на підводі, то йшов попереду й пильно придивлявся, чи не з'явиться де дірочка в землі - ховрашина схованка. А я

теж час від часу стрибав з підводи і бігав туди й сюди - а чи не побачу десь першим від діда ховрашину хатку.

- Ось, є, є дірка! Дідусю, скоріш під'їжджайте сюди!

Підвода з бочкою зупинилася біля дірки. Дід набрав повну цеберку води, подав його мені, зліз з підводи і зкомандував: «Лий в дірку!»

Я обережно, щоб дарма не розплескати воду, виливав її з відра в ховрашину ямку. І мені було так цікаво, що вона, булькаючи, кудись дівалась. Я лив ще і ще. І раптом із нірки появились якісь здивовані, широко відкриті блискучі оченята. Я чогось зрадів і аж ойкнув. Які гарні очі! Яке дивне звірятко!

- Лий, лий ще, - гукнув дід. І я полив ще. Очі ховрашка піднялись вище і з нірки з'явилась мокра гладенька голівка. Я на мить аж забувся

від здивування...

Та раптом дід миттю схопив ховрашка, перехопив його за задні лапки і з усього розмаху вдарив ховрашка головою об дерев'яний обід колеса.

Боже! Кров бризнула мені в лице і я, від несподіваного жаху, знепритомнівши, впав, як мертвий, на колючу стерню...

Як потім розказували, дід відлив мене водою, положив на підводу і привіз додому.

- Не годиться Вася для такої роботи, - сказав він мамі, - дадуть когось другого. І поїхав.

З тиждень я пролежав дома на долівці. Приходила бабуся Одарка, чимось поїла мене, обтирала все тіло. І плакала. А маму все заспокоювала: «Не бійся, одійде. Душа у нього така ранима. А жить буде. Всіх переживе, Бог дасть...»

Того вечора всім колгоспникам роздавали гарячу юшку, зварену з ховрахів і висівок...

А я з тих пір боявся ходити на «рознарядки». Та якось, одного разу, бригадир, зустрівши мене, сказав: «Вася, йди, паси телят». І став я пастушком. І так полюбив теляток - і чистить їх, і годувать, і напувать, і пасти, аж дивувались всі... Й через півстоліття ще пам'ятають про це в селі. І, буває, як приїду я в своє рідне Широке, зйдуться люди, радіють: **«Та це ж Вася приїхав, який телята пас!»** А одна бабуся згадує: «А я, бувало, як замахнуся на теля, а Вася вчепиться в мене і слізно благає: **«Не бийте телятко, не бийте!»**»

З розчиненими навстіж і усміхненими до всього світу очима, я, підстрибуючи босими ногами по зеленій толоці, збиваючи на ходу палицею жовті маківки молочаю, біг разом з усіма дітлахами

зустрічати череду, що вже спроквола виповзала з-за ставка, після цілоденного випасу десь аж під Волохами. Чудовий надвечірній час! Ждеш його, ждеш цілий день, як найбільшого щастя, як найвищої радості! Там і Квітка, корова наша, яку я так люблю, з важким, повним молока вим'ям, повертається додому...

- Вася, Вася! - Чую, гукає мене мій одноліток Славко Олійник ("німчин" - дражнили його, бо народила його мати від німця під час окупації і із-за цього з ним ніхто не дружив, проганяли геть, навіть коли купалися гуртом в ставку, а ми з ним були друзями, бо я чогось дуже жалів його).

Я зробив сальто на ходу і відгукнувся.

- Що, Славко?
- Та біда в тебе. Ти, може, ще й не знаєш про це.
- Що сталося?
- Та соромно й казати. Така ото біда.
- Ну що, що?!
- Та що? Валя твоя повернулась. Кудись далеко їздила. І знаєш, Вася, вона тепер не по-нашому балакає. Вона “штьокає”, як кацапка. Штьо? Штьо? Слухать навіть гидко!

В мене аж серце зупинилось і в очах потемніло.

- Та що це з нею? Не може такого бути! Вона ж хороша. Вона ж моя.

- Отож і біда, що твоя. А так, хай би штьокала собі - на сміх всім людям.

Боже, що ж робити?! - ніби проштрикнув мою душу цей виголос. Я й про корову забув. І вже за якусь мить був біля нашої хати.

- Мамо, мамо! Для чого ви мене оженили на Валі? Вона вже спортилась. Вона почала штюокать! Я не буду з нею жити!

- Синочку мій, Вася, заспокойся, нікуди вона не дінеться, поштьокає і перестане, - поралась біля кабиці мама, - а що поженили вас, як повели в перший клас, то тож ми хотіли як краще. От і домовились з її батьком, Петром Івановичем, щоб ви сиділи в школі вдвох за першою партою. І вчительці про це сказали, бо, думали, як повиростаєте, то поберетеся і онуків нам на радість приведете...

- А якщо вона не перестане штюокать, тоді що, як бути?

- Та вже й не знаю, Вася, не думала ще про це. Не знаю, не знаю, рідненький. Може, будеш тоді весь свій вік вікувати наодинці. А може віддаси себе Богу. Хоч буде кому молитися за нас, поминать, коли нас не стане...

- А я тоді і бабусю буду поминати кожен день.
- І бабусю, і мене, і всіх... А ти сходи до Валі, побалакай. Що з нею? Де вона була? Сходи.

- Та ну її, не піду, - охолонув я, - завтра вранці коров до череди поженемо, там і побачимось. Ну її! Я краще піду для Квітки трави нарву на вечерю...

Все літо ми жили надворі, спали на сіні. Я лежав, дивився на засіяне яскравими зірочками небо і думав: "Ну й віддам себе Богові. Хай Він бере мене до Себе. Аби тільки не почати штьокать разом з Вальою. І без неї обійдусь. Ну й що? Подумаєш, яка цяця! Живуть же якось люди. І без неї проживу. Без неї, без неї... - засинаючи, шепотів я.

А ще до світ сонця я вже нетерпляче крутився: "Та хоч би мама скоріше корову подоїли, щоб встигнути до череди. Там і Валя буде..."

Та де там! Не було Валі. Корову їхню сусідка привела.

- А Валя де? - підбіг я до неї.

- Та вдома, ще спить. З дороги втомилася. Вчора ж тільки повернулися, в Саратов вони їздили. Це аж на Волзі, дуже далеко, їхать довго.

- І що вони там робили? Чого їздили?

- А хто його знає, піди сам спитай, Вася. Вона тобі сама й розкаже.

- Добре, піду, спасибі.

І я пішов. Серце калаталось – жах! Їхній собака Рекс мене знав. Зрадів, заскавучав на прив'язі. Я жалів його, бо у нас собак не прив'язували: "Не треба, - казав дідусь, - хай бігають на волі. Нам злих собак не треба, в нас нема чого красти. А так - хоч раз гавкне вночі, того й досить..."

Заходжу в двір. Тихо. Мабуть, нікого вдома немає. Я витяг з колодязя відро води і налив Рексу в миску біля будки. Підійшов до вікна, постукав. І за хвилю на порозі стояла Валя. Я аж

очі примружив: “Яка ж Валя красива!”

- А, Вася, *ты штьо так рано разбудил меня. Я устала. Штьо тебе?*

У мене аж коліна підігнулись: штьокає!

- Ну, *зайди в хату, если хочешь*, - ширше відчиняє Валя двері.

Я переступив через поріг і сів на долівку в сінях, бо заходити далі, в інші кімнати, в хаті голови колгоспу не дозволялось.

- *Да заходи, Вася, заходи, пока дома никого нет.*

І я зайшов. А там, в кімнаті, Боже ти мій! - не було долівки, як у всіх сільських хатах, а була дерев'яна підлога, по якій якийсь незвично, неприємно загупали мої босі ноги. І раптом, мені аж моторошно стало - з святого кутка, де в нашій хаті були ікони, на мене дивився Сталін. Він стояв серед українських хлібних полів, в одній руці держав шинель, а другою показував кудись далеко, далеко, незрозуміло куди. І пильно дививсь на мене.

- *Да ты на приемник, Вася, лучше посмотри, наверно никогда еще не видел. Я сейчас включу тебе его.*

Валя клацнула по якійсь кнопці і враз посередині приймача замиготіло зелене око, а потім почулися з нього якись жахливі звуки: ж-ж-ж-ж...

- Що це?

- *Та это Америку глушат*, - пояснила всезнаюча Валя. - *Я вот наших найду.*

- Не треба! Виключ!

- *Да штьо с тобой, Вася?*

- Не хочу. Пішли звідси. Краще розкажи, чого почала штьокать? Ти ж мене зганьбила на все село!

- *Так там все так разгаваривают, куды мы ездили.*

- То там. А тут чого?

- Ой, не приставай, Вася! Подумаєшь, важность какая. Ты вот послушай, мы же через Москву ехали. Так там сам товарищ Сталин помахал мне рукой с Кремля и сказал: "Передавай привет Васе". Вот, понял? Сам Сталин. Ну, штьо тебе еще надо?

- Тепер мені нічого вже не треба. Я віддаю себе Богу, - рішуче відповів я Валі. Штьокать з тобою не буду, бо, - розказував мені дідусь Марко, - ми з козацького роду, ми не москалі, і нам гріх штьокать. Зрозуміла?

І раптом, вже зовсім спокійно питаю:

- Валю, а ти ким будеш, коли виростеш?

- Артисткою, как Шульженко.

- Артисткою? Ну й будь! А я пішов. Картоплю допоможу бабусі копати.

- А нам папа вчера корзину винограда привез. Хочеш?

- Ні. Піду до бабусі. Їж сама. Без мене. Бувай, штьокалка!

...Більше півстоліття промайнуло з тих пір. Бозна, де тепер Валя... Травою поросли стежки, по яких ми ходили в школу. І давно вже немає батьківських хат, в яких нам, дітям, так затишно жилося. І сліду від них не зосталось, під чийсь огороди все розорали. І скрізь - пуста, тиша. Як і не було нічого. Не бігав я по толоці, не калатало моє серце, не підіймав над хатами куряву голова колгоспу Петро Іванович, коли проїжджав на своїй, одній на все село, машині «Победі». А в школі, де ми з Валею сиділи на першій парті, тепер свинарник. Оце так ми доштьокалились!..

Господи, що ж з нами сталося? Що ми за люди? Без святої пам'яті про дідів-прадідів. Без Богом даної, рідної мови... Перевертні? Зрадники? Полонені? Кріпаки? Чужинці? Нехристи?!.. Хто ми, Господи?! Та ні, ні і ні! Ми Твої, Боже! Твої українці! Твій народ! Спаси і помилуй нас!

* * *

Не журися, Талю,
Що сідає сонце,
Хай заглянуть зорі
У твое віконце.

А як зійде місяць,
Задрімає мати,
Прийде твій Іванко
До твоеї хати.

Стане біля тину,
Пісню заспіває:
Краще тебе, Талю,
На світі немає.

Не сумуй, кохана,
Що сховалось сонце,
Зустрічай Івана,
Відкривай віконце!

У кожної людини є в душі доброта, тільки вона як начебто десь глибоко прихована... Її треба розкрити, оживити.

Наша мудра, майже столітня бабуса Одарка вчила нас доброті по-своєму. Бувало, як сідаємо за стіл, а вона, благословляючи обід, говорить: “Подивіться, дітки, за вікно: там пташки злетілися, мабуть, на вас чекають, їсти просять...”

І ми, взявши жменьку пшонця і хлібних крихт, бігли по снігових заметах в садок - там скрізь на деревах дідусь розвісив годівнички. Залишивши пташкам наш скромний дарунок, веселі й щасливі, ми поверталися до столу.

Так, по-своєму, ласкаво, вчила нас бабуса бути добрими, милосердними. Або, бувало, посадить мене біля віконця (важкі тоді часи були, післявоєнні, голодні) і скаже: “Дивись, Вася, як з’являться на дорозі вбогі милостиньку просити, вибігай скоріше - і подавай їм - кому що: кому морквину, кому скибочку хліба, кому печеної картоплі...”

Я уважно, щоб не прогавити, виглядав у вікно - і, як тільки з’являлись ці люди, я хутчіше біг до них: “Прийміть, заради Христа!” Приймаючи милостиню, вони хрестилися, гладили мене по голівці й дякували: “Дай тобі Бог здоров’я, хлопчику”.

Вся милостиня до вечора роздавалася, бабуса приходили з роботи, готовили вечерю. І в сутінках ми всі, з однієї великої миски, сьорбали гарячу юшку. І на душі було так тихо, так гарно! Мабуть, від бабусиної доброти.

Я з радістю і з натхненням допомагаю моєму дідусеві запрягти волів в бестарку.

- Сьогодні треба з'їздить в Солоне, - говорить дідусь. Якщо хочеш, Вася, поїхали з нами.

Ще б пак! Ще й як хочу! Це ж аж в район покататися, а там навіть цегляні будинки є, як наче в справжньому городі.

Зібрались ще якісь тіточки й дядьки. В бестарку кинули оберемок сіна.

- Ну, розсідайтесь, - каже всім дідусь. Пора. Поки доїдемо, вже й обід буде. А вернемось аж пізно ввечері. Пора, поїхали...

- Тпру, рідні, стійте! - під'їхавши до криниці в глибокій балці, - зупиняє дідусь волів.

Прямо з долонь всі п'ють прохолодну добру воду і обличчя, і голову обливають.

- А як чебрецем пахне! Назбирай, Вася, для бабусі цієї духмяної травички - на здоров'я їй. Дуже корисна рослина, від усіх хвороб. Тільки не виривай з корінням, а збирай лише верхівки з квіточками й листочками.

Яке це неймовірне задоволення - збирать на схилах балки запашний чебрець! Не надихаться! Так би й зостався тут на все літо. А шо! Поставить курінь і можна б жить тут і бабусі, і дідусю, і мені. Біля цілющої криниці, серед трав і квітів, під отаким чистим, сонячним небом...

Всі знову збираються, залізають в бестарку.

- Дідусю, - кличу я, - дідусю!

- Що, Вася?

- А отут в землі золото лежить, - топаю я ногою об дорогу.

- Шо він каже? - озивається якийсь дядько.

- Та каже, золото отут в землі.

- Дядько крутить пальцем біля скроні: “І що видумує?! У нього шо, в голові не все в порядку?”

- Та дитина ж, що з неї візьмеш! Йому скрізь щось мерещиться. Він і біля силосної ями якось навколо мене все топтався: “Дідусю, а як оцю яму копати і копати, то аж до золота можна докопаться. Так з нього й там сміялись: “Лікувати, Вася, тебе треба, іди он в ставку скупайся, це в тебе від спеки в голові задуріло, перегрівся, мабуть. Нада ж таке, золото, каже, от видумщик!”

...Проймаїнуло півсотні років. Де тільки не побував Вася! Та все звідусіль рвалась душа в рідне село, яке так часто снилось - широке, зелене, веселе!..

І ось Вася знову (вже отець Василь!) їде в

чарівний край свого дитинства.

- Он та балка, і цей шлях, по якому ми на волах їздили з дідусем, - вигукує він до друзів. Зупинимось хоч на хвилинку. Господи! Чебрецем як пахне! Як і тоді! А отам, вище балки, що там таке? Ніби бурова вишка? Щось шукають?

- Так, так. І вже знайшли! Найбільше в Європі родовище золота!

- Що?! - здивовано й наче перелякано вигукує Вася.

- Та тільки, кажуть, що дуже глибоко залягає воно. Ще немає в світі такого обладнання, щоб безвитратно добувати його.

- Та хоч би його, того обладнання, ніколи й не було! Хай краще чебрець буде, хай балка буде і оця криниця в ній. Не треба золота! Люди добрі! Хай те золото лежить там віками, як і лежало. Бо поки отам в землі воно буде лежать, земля наша буде квітучою і родючою. А як переріють все отут - жакливими териконами вкриється Україна. Не дай Бог! Жили ж ми, на волах їздили по золоту, чебрець збирали, смачну воду пили, на небо дивились, вітерець літній ласкаво обвівав обличчя. Жили ж...

- Отець Василь! Пора їхати! На нас чекають. А то Ви прямо й зовсім розімлили. В наш час всім золота треба, а Ви: чебрець, криниця! І волів Ваших вже давно немає ніде, хіба якусь конячку де-інде побачиш! Життя не стоїть на місці...

- Та згоден я, згоден! Живіть добре, а я, дякуючи Богові, щасливий вже й тим, що побачив ще раз оцю незайману балку, попив

прохолодної водиці з криниці і подихав чебрецем... І віриться мені, що спасеться Україна, що ще народяться в ній такі діти, що збережуть Її! Тільки це вже буде, мабуть, після мене. Після того, як відійду я ось туди - в високе, сяюче, святе українське небо, під яким промайнуло моє дивовижне дитинство.

* * *

Жайворонка пісня
З неба в серце лине...
В благодатнім сяйві
Літо України

З'їхав Віз Чумацький
В затишок долини...
В благодатнім сяйві
Літо України

Зріє колосочок
Зерно до зернини...
В благодатнім сяйві
Літо України

Мальва приїтулилась
До вікна хатини...
В благодатнім сяйві
Літо України

Всесвіт розгортає
Рушничок стєжини...
В благодатнім сяйві
Літо України

Віє Духом Волі
З гір на полонини -
Хай живуть щасливо
Діти України!

Дув прохолодний вітер і накрапав дощ.
І акації в посадці туди-сюди хитались.
І в далині виднілось наше село.
І отам он з того боку Сури наша хата.
І школярі на колінах повзають по полю, шукають картоплю.

І я теж старанно розгрібав ямки руками...

І, як і всі діти, був радий, коли знаходив хоча б декілька картоплин.

Я взяв і роздавив одну гнилу картоплину, і мені в лице бризнула гідка рідина.

- Фу, ну його, хай йому грець!..

Вже й Зінаїда Павлівна оно повертається.

На обід ходила. Вчителям так положено. Їх годують.

Підійшла он до дітей, щось розкажує.

Мабуть, таке щось цікаве, бо аж руками розмахалась. І на небо чогось показує.

“- Гура!”, - почув я дитячий крик. “- Гура!”

То я й собі побіг до них: що ж там таке трапилось?

І чую. Зінаїда Павлівна (молода вчителька руського язика і літератури, комсорг школи) каже школярам: “Дети, Китай уже наш и Индия скоро будет нашей, а с этого момента и Космос наш! Сегодня мы запустили спутник в космос. Ура! В космос летать будем!”

- І шо, всі туди полетимо? - питає Славко Олійник.

- Полетим, полетим! - захоплено вигукує Зінаїда Павлівна.

- А я туди зовсім не хочу, я вже додому хочу, - похнюплено говорить Славко.

- Ну и ладно! И без тебя полетим! - роздратовалась

Зінаїда Павлівна.

Я аж зніяковів, дивлячись на вчительку, бо без Славка і мені не захотілось нікуди летіти, ні в який там космос...

- Дети, вот и мы, в ознаменование этого исторического события, будем сегодня рыть картошку на два часа дольше!..

...І чомусь ніби ще дужче подув вітер. І закрапав дощик. І школярі знову понуро повзали по землі, шукаючи картоплю.

І тільки Зінаїда Павлівна ходила за нами якась схвильована, збуджена і сердито гримала на Славка: “Олейник, глубже рой, не отставай от своих товарищей, слышишь? А ну подними голову, я тебе говорю! Не бойся, мы и тебя с собой возьмем в космос. Всех возьмем, кикого не оставим. Все туда улетим! - не на жарт розійшлася вчителька. - А завтра директор принесет в школу свой радиоприемник. И мы услышим голос спутника, который проложил нам дорогу в космос...”

Нізащо, ніколи і нікуди не полечу, - думав про себе я. Хай роблять зі мною що хочуть. Не полечу! Буду пастухом. І буду жити в нашій хаті на березі Сури. Хай хоч сказиться Зінаїда Павлівна! Ото і все!

* * *

Надворі ледве-ледве починало розвиднятися. А в хаті вже нікого не було, всі пішли на роботу в колгосп. Тільки я, п'ятирічний хлопчик, ще лежав на ряднині і дивився на віконце. Спочатку воно було чорним, а потім зробилось темно-синім - і раптом засвітилось легкою блакиттю. Я з захопленням спостерігав за грою кольорів і радів від такої краси.

Скрипнули двері.

- Вася, - чую я голос дідуся Марка, - ось я приніс оберемочок соломки. Як встанеш, протопи плити, лежанка нагріється і буде тобі тепло в хаті цілий день, а то вже холодно, мороз і снігу за ніч намело. Я теж піду на роботу, а ти сиди собі дома, читай казки, он, на полиці, лежить старенька книжка з українськими казками. А як прийде на обід бабуся з свинарника, то зварить затірку - і всі пообідаємо.

- Дідусю, а можна і я піду з Вами на роботу? Буду допомагати Вам.

- Та ні, Вася, не треба, краще влітку я братиму тебе в колгоспний садок на пасіку. Отоді ти мені будеш дуже потрібним помічником. А зараз, бачиш, хату немає на кого оставити. Всі ще з досвітку пішли на роботу. Ти ж чув, як бригадир стукав у вікно і кричав: "На трудову повинність!"

- Чув, дідусю, і аж злякався.
- Отож, Вася, бачиш, як страшно, рано тобі ще йти в колгосп, ти ще малий хлопчик. Поживи ще так, побудь дома, казки почитай.
- А можна тоді я зварю затірку на обід?
- Он ти що! Молодець! А зумієш?
- Так, зможу. Я бачив, як бабуся це роблять.
- Ну, звари, звари. І бабуся зрадіє, скаже: “Це Васіна затірка”.
- Дідусю, а он до нас хтось на бричці їде, - побачив я в віконце.

- Хто там?

- Та хто їх зна, хто вони.

Дідусь теж глянув в віконце: “Ага, в мундирах, в галіфе, он воно що! Це, Вася, мабуть, вже за мною приїхали. Сусіда нашого, дядька Андрія, два тижні тому взяли. А мене, значить, сьогодні візьмуть.

Дідусь накинув на себе куфайку і одягнув шапку.

- Ну, слава Богу, хоч одягнутись встиг.

- А куди вони беруть всіх, дідусю?

- В район, Вася, в район, а там...

Несподівано з грюком відкрились двері і в хату нахабно зайшов булькатий дядько в галіфе.

- Єто ти Марк-пасечник? - показав він на дідуса кулаком, - давай, вихаді, в район на допит поедеш.

На допит, на допит! - щось зойкнуло в моїй душі. І я вхопився за дідуса.

- Не їдьте з ними, дідусю, не їдьте, вони погані, вони злі! - закричав я.

- Малчать, пацан, - замахнувся на мене мордатий.

- Не бийте дитину! - затулив мене дідусь, взяв на руки й посадив на лежанку: "Натопи плити і сиди дома. А мені так треба. Я повернусь, я скоро повернусь. Не бійся, Вася".

Дідусь перехрестився, переступив через поріг і зачинив за собою двері. Я спрожого стрибнув з лежанки, взув кирзові батькові чоботи і вибіг з хати.

А бричка вже аж на дорогу виїхала. Ні, ні, ні! - заволало в моїй душі. І я побіг по дорозі.

- Дідусю, повернись! Не треба їхати з ними! Вернись, дідусю, - кричав я і біг по засніженій мерзлій дорозі.

- Дідусю, дідусю! Візьміть і мене з собою! Візьміть і мене туди! - перечепився я об мерзлу грудку землі і впав. Чоботи злетіли з моїх ніг. Та я вже цього і не відчув.

- Візьміть і мене туди! Візьміть і мене туди!

І вже десь здалеку почув, як мені у відповідь відгукнувся дідусь: “Вася, Вася, вертайся додому. Додому повернись, чуєш! Вертайся, - кажу тобі, - додому йди!”

Я задихнувся і знову впав у сніг. А коли піднявся, то побачив тільки темну цяточку, яка десь вдалині зникала з моїх очей.

Босий, в одній сорочечці я, витираючи кулачком

сльози, поплентався додому.

Оберемок соломи так і лежав на долівці біля плити. Я взяв жмуток, відкрив дверці, положив його в плиту і запалив. Якимись відстороненими очима дивився як палахкотить солома. А сльози все бігли і бігли з очей і капали на долівку...

Та, нарешті, я схаменувся: ось-ось же бабуса прийдуть на обід. Зварю їм затірку. Нехай зрадіють. А як настане вечір, сядемо з нею на теплу лежанку, і

я читатиму бабусі казки. І так будемо разом чекати дідуса додому. Може, завтра, а, може, післязавтра...

- Не плачте, бабусю, не плачте. Діждемось дідуса. Ось побачите, обов'язково діждемось...

* * *

- Мамо, як страшно ревуть корови! Я навіть заснути не можу. Чого це вони так?

- Ой, Вася, корови ревуть, а я плачу, бо там і наша Квітка. Не звикла вона до такого. Як мені її жалко, рідненьку годувальницю нашу...

Я слухав мамину журбу і думав про себе: а як же я любив, коли мама, подоївши Квітку, давала мені цеберку з молоком і я обережно ніс його здавать на приймальний пункт, де на центрифугі молоко перевіряла на жирність тітка Клавдія і казала: "Передай мамі, що жирність у вас в нормі. Хороша корова". І я знову

радів, бо вже знав, що тих, у кого жирність була “не в нормі” вважали саботажниками, вони, нібито, розбавляли молоко водою, за що їм вдвічі збільшували норму здачі молока, так що можна було й не виконать норму за той час, поки корова давала молоко, а за це могли ще й якось покарати, а то й корову зовсім забрати. І я боявся, щоб маму і тата не тягали кудись за оту жирність. І так хотілось, щоб у нас завжди все було “в нормі”.

- А чого ж Ви, мамо, її відвели на коровник, їй же там погано, - питаю я.

- І ще й як погано! Вона ж у нас вільною була, ми її не прив'язували залізним цепом до ясел, як в колгоспі. Їй у нас було так добре; як вона раділа, коли я йшла її доїти, а тепер, Боже, Боже, - схлипувала мама, - що вони наробили і за що!?

- Хто, мамо?

- Та начальство, хай їм грець. Забрали у нас корівок. Сказали: держать розрішається тільки одну корову на дві сім'ї, а всіх остальных - здать на колгоспний коровник. Ходили, перевіряли, списки складали що у кого є - чи то садок, чи кури, чи солома, чи коза, чи грядка картоплі, чи, може, й корову досі не здали, чи ще щось... І хто не послухався і не здав корову, тих в міліцію визивали на допрос, штрафували. От і ревуть тепер наші корови голодні, недоєні, бо доярки відмовились їх доїть. Повісили над коровником замість прапора якусь спідницю і кажуть: "Хоч вбийте нас, не будемо доїть цих корів, вони не колгоспні, вони хазяйські і нам не даються. Верніть їх хазяям!" Голова колгоспу в район поїхав міліцію визивать. Посадять доярок наших, - зітхала мама, а я тим часом пригадував: "Он ще й дядько Карпо аж з глузду з'їхав, бігає по всьому селу, лякає людей, біля кожної хати несамовито вигукує: "Вперед к коммунизму!" І собаки разом з ним скрізь галасують - жаж!"

Довго ще бідкались люди отак: одна корова на двох напарників, по одному тижню на кожного...

Тоді я ще зовсім не розумів, що це таке робиться й для чого. Але вже відчував таку глибоку затаєну біль в душі, коли мама в черговий раз відводили через балку корову на тиждень до других хазяїв. Мені здавалось, що корова все оглядається до мене і сумними-сумними очима просить: "Вася, не віддавай мене нікому, візьми мене до себе, візьми". Я забігав

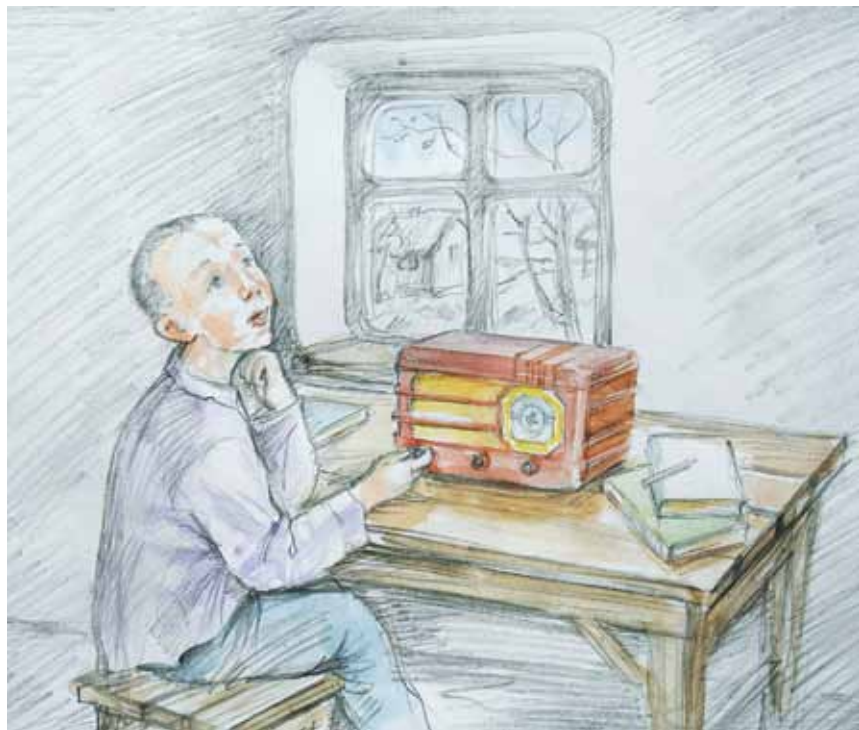

в хату, ховався в куток і чогось так плакав, так плакав! А тут ще й тітка Ганна прибігла заплакана: “Шо ото Горпина меле на мене, Бог помилуй! Каже: “Оце я одна годуватиму корову, а ти тільки доїтимеш!?” Кричить і плює на мене! Боже, до чого ми дожились! А ще й родичі, один до одного в гості ходили, а тепер... Та чи ми здуріли, чи що? Ой, Боже мій, Боже! Людоньки, схаменіться, гріх так жити! Людоньки!..

От і мама теж, мабуть, так настраждались душею, що врешті-решт вирішили ось що.

- Ні, я не можу більше так жити, сил моїх вже немає таке терпіти. Віддам корову напарникам. Хай буде тільки їхня, не буду мучить корову. І віддала. А вони за це принесли нам свій старий радіоприймач.

- Це все, що в нас є. Візьміть за корову.

Хай Вася музику слухає. Я й слухав. І так слухав, що аж забував, де я і що зі мною. Так гарно, так солодко, так приємно. І мені вже було зовсім не до того, що й огороди у нас наполовину обрізали. І не нашою стала криниця, з якої я так любив напувать корову і поливать грядки. Спипляли наші груші і тополі, і верби. І так сумно стало навкруги, пусто, аж холодно. Тільки приймач і виручав. Завдяки йому я потихеньку й зрозумів - який великий світ! Яким цікавим може бути життя! І душа хотіла такого життя. В свободі, в правді, в доброті і радості. І досі ще хоче й хоче. Дуже хоче!

Скот			19 ⁵⁰ р.		19 ⁵¹ р.		19 ⁵² р.	
			I.I	I.VII	I.I	I.VII	I.I	I.VII
В і в ц і	Ягнята до 6 міс.	28						
		29						
	Всього овець і ягнят старше 6 міс.	30						
	В тому числі:							
	грубошерсні	31						
	напів-грубошерсні	32						
		33						
	тонкорунні	34						
		35						
К о з и	старше 1 року	Козли	36					
		Кози	37	/	/			
	від 6 міс. до 1 року	Козлики	38					
		Козочки	39					
	Козлята до 6 міс.	40						
	Всього кіз і козлят старше 6 міс.	41	/	/	/	/	/	/
	Б т. ч. ангорських	42						

3. Земля				4. П		
Назва вгідь	На 1.1 19	р.		а) Назва культур	19	р.
					план	факт.
Всього при- садибної	1	068		Куркутський Житинь	1	
В т. ч. під городом	2			Свєрки	2	
	3			Овочі	3	
	4			Корниш	4	
	5			Заріб.	5	
Крім того під жилими будівлями	6			Картопля	6	
Під двором	7			Однор. тр.	7	
	8			Всего	8	
	9				9	

Хорошо быть студентом Университета, только домой все равно тянет: к маме, к бабушке, к природе.

Однажды, зимой, после Новогодних каникул, я возвращался в город. Надо было идти на большак и там ловить попутную машину. Мороз, ветер, холодно... И никто не подбирает озябшего, продрогшего студента. Наконец, часа через полтора остановился грузовик. Я залез в открытый кузов, где уже сидели, пригнувшись за кабиной, закутанные в тулупы хмурые люди. Машина тронулась. Засвистел ветер. Я окоченел совсем и думал, что уже помираю. Ноги в дерматиновых ботиночках стали как каменные. Надо было бы как-то двигаться, но я уже не мог пошевелиться. Вспомнив маму, я беззвучно заплакал. «Синок, залишайся вдома, для чого вона тобі ота “учьоба”, й без неї проживемо, корову будемо тримати, бджіл, з огороду щось зберемо, на хліб заробимо. Так і будемо жити. Не кидай нас, синок. Ось і бабусі вже незабаром сто років...».

А я - нет, хочу на биофак - и все: там генетика, бионика, кибернетика. И бабушка Дарья за меня: «Йди, рідний, вчись, а як важко буде, молись, «Отче наш» читай...»

И тут во мне как будто что-то вспыхнуло. «Отче наш, иже еси на небесех! Да святится имя Твое, да приидет Царствие Твое, да будет воля Твоя...» - начал сквозь слезы шептать я. И, еще не дочитав всей молитвы, почувствовал, что согреваюсь. Ноги стали такими теплыми, как будто я только что с лежанки слез, а щеки даже жаром запылали, я выпрямился и заулыбался. Закутанные в тулупы хмурые люди удивленно заморгали, но тут мы подъехали к городу, я

спрыгнул с кузова, сунул пять копеек доброму шоферу и, полный горячего желания учиться дальше, вернулся в студенческое общежитие.

Долго не оставляло меня это вымоленное тепло, так что и на железной студенческой койке я чувствовал себя как дома на родной печи. Спасибо бабушке Дарье. Царство Небесное! Теперь и я знаю: **молитва действительно согревает.**

* * *

Мне довелось начинать служить в глухой северной деревне, в полуразрушенном Храме, в хрущевское время. Боялись люди ходить в

Церковь, хоть и очень хотелось, как признавался председатель колхоза, потому что самое сильное и неистребимое чувство в человеке - это чувство Бога. Душа жаждет Бога. Но боялись: коммунизм, идолопоклонство - очень страшные и коварные.

И оставались мы в холодном огромном Храме вдвоем: молодой батюшка и битая-перебитая горями жизни старушка, староста Антонина Петровна: забрали родителей и братьев, трудолюбивых крестьян, и они пропали где-то под Архангельском в сталинских концлагерях, а ее за то, что оставалась верующей и продолжала ходить в Церковь, ловили ночью и били, и мучили, но она не отступила и спасла Храм, дошла до Микояна, - (длинная очередь, целую неделю на холоде выстаивали), а когда Микоян, позвонив при ней кому-то, сказал ей: "Церковь твою никогда не закроют", - упала в обморок... Так ни разу за время гонений Церковь эту в деревне не закрывали, хотя и здорово поиздевались: колокола сбросили, окна вышибли, крышу содрали. Но богослужения никогда не прекращались. Спасла храм старушка. И вот, бывало, мы с ней служим вдвоем, а все колхозники по колено в грязи на октябрьский митинг идут с транспарантами ("Вперед к коммунизму!") в клуб мимо церкви. Я смотрю на все это

и говорю Антонине Петровне: “Матушка, что же это такое, весь народ там и только мы с Вами - здесь? Страшно!” А она отвечает:
- Батюшка, успокойся, так и уйдет все это в

тартарары, а Церковь останется. Она - Вечная.

И на самом деле: произошло столько событий, а Храм стоит. А Храм стоит! “Столп и утверждение Истины” на земле, среди людей.

* * *

Зимой, рано-рано, я еще только растапливаю печь, а она уже стучится... Залезет на печь и спрашивает: какой сегодня день, а глас какой? И вычитывает, выпевает наизусть утреннее молитвенное правило - и тропари, и кондаки, и прокимны. А потом идем в храм...

- Высшая школа благочестия - вот что такое Церковь, - говорила она.

Когда-то, где-то преподавала латынь, литературу. И уже почти под столетие жизни не утратилась под рубищем нищенки некая изысканность, утонченность, благородство ее души.

Не приняла она ни революции, не признала ни новой власти, ни новых порядков. Как бы ушла из жизни. Ни в каких делах участия не принимала и пенсии ей не дали. “Живет, как птичка небесная”, - говорили в селе про нее. Все новую жизнь, светлое будущее строят, землю перепаживают, заводы громоздят, болота высушивают, в космос летают, а она - твердит все одно и то же: “Какое соучастие верным с неверными? Никакого”.

- Незаконно живешь, без паспорта, - приставало к ней колхозное начальство.

- Вера - это Любовь, а не законы, - ответит и замолчит.

Так и жила. Ютилась в заброшенной развалюшке среди бурьянов на краю деревни.

В гости приглашала по праздникам. Бывало, залезешь на корточках в ее конурку (только так туда и можно было попасть) - и начинается праздничный пир... В большой, старый, обшарпанный самовар она бросала (найдет же где-то!) картофельные очистки, какой-то крупцы, сушеной малинки, травки. Все это

кипело, булькало, перемешивалось и в три захода подавалось как первое, второе и третье блюдо. И ничего более вкусного на свете для нас не было и быть не могло. Истинная душа знает истинный толк в пище насущной...

Только рассказ все же не об этом. А вот о чем. Непривычная особенность этой деревни была в том, что все избы были окружены яблоневыми садами. И вся деревня с пригорка выглядела как один большой яблоневый сад. Весной - яблони в цвету! А осенью - яблоки, яблоки всякие, всевозможной величины, окраски и вкуса. Самосвалами возили в райцентр на базар. Я удивлялся и думал: “Какие, однако, трудолюбивые здесь мужики, какие сады посадили, вырастили”. Но вот однажды, кажется, в феврале, опять стучится ко мне эта интеллигентная нищенка, вносит ящик с какими-то саженцами и ставит на окно в моей церковной избушке-сторожке.

- Здесь разные сорта яблонь. Надо, батюшка, вокруг храма яблоневый сад посадить.

- Вот спасибо тем, кто до этого додумался. Передай им поклон и мою благодарность. Будет вокруг храма сад.

А вечером спрашиваю у деревенских бабулек: “Кто это у вас такой специалист по яблоням? И у меня теперь саженцы есть”.

- Да она это все, наша “птичка Божья”. Это ее сады по всему селу, сама все сажала, выхаживала,

мы всю жизнь рубили да корчевали, а она всю жизнь сажала. Вот и задумываемся иногда: **кто же эту жизнь строит, а кто разоряет?** Загадка какая-то прямо...

А весной посмотришь на цветущие яблони - так душа и тает от созерцания красоты этой: “Господи! И мне бы такой птичкой небесной стать, как нищая, никому не нужная старица **Александра!**”
Помяни ее, Господи, в селениях Райских.

* * *

А я, мои дорогие, не поверите - была страшной безбожницей. Чего только не вытворяла и на сцене (артисткой была), и в жизни - стыдно вспомнить. Проплясала годы, пропела. Так и пролетели они. Суженый мой - летчик, погиб на войне. В блокаду умерли родители. Осталась я одна. А мама у меня, Царство Небесное, богомольной была, Пасху всегда праздновала.

Вот и сижу я однажды, горюю. Смотрю в окно: люди с освященными куличами с церкви возвращаются - светлые, радостные. А я - как черная головешка...

И вдруг меня как будто что-то ужалило прямо в сердце, так и подтолкнуло. Вспомнила я, как хорошо было в детстве с родителями после заутрени, как радовались друг другу. Так слезами и облилась.

Побежала к соседке по лестничной площадке, стучусь, прошу: “Дай муки!” А она: “Да что с

тобой?!” Но муки дала. Я, как могла, впопыхах, на скорую руку испекла кулич, накарсила яиц и опять к соседке - да так и бухнула ей (она секретарем парткома была): “Христос Воскресе!” А она в слезы. Ревем, обнимаемся, христосуемся. Выпили по рюмочке, родителей

помянули.

И так хорошо, так светло, так легко стало на душе. Как будто тьма прошла. И детство вернулось. И настоящая жизнь началась.

С того дня стала я в Церковь ходить, трудно было сначала, ноги болели, ничего не понимала, но радость не проходила. А потом как будто крылья выросли - никакой усталости от сладости молитвенной. Попросилась уборщицей - взяли. Так до сих пор (а мне уже восьмой десяток), слава Богу, при Храме и тружусь, не нарадуюсь. А как Пасху люблю - так и слов нет! Душа все знает. Воистину - Общее Воскресение, родные мои! **Воистину! Христос Воскресе!**

* * *

Навіть у самі скрутні часи люди відкладають харчі про запас. Віруючі відкладають на Свято, щоб поділитись не тільки радістю Благовістя, а й пригостити всіх святковою трапезою. А у селі - і поготів. Весь піст економлять, складають бережно продукти, щоб в Празник - і гори пиріжків, і холодець, і ще всього-всього... А як же? А як Христос прийде і запитає: «Чи іміате що снідно?»

Ось зимові Свята прийшли і в сільську церкву на ярославщині. Та в самий розпал радянського застою. Відзвонили різдвяні святки, ось вже і Васильки. Зібралась нас купка віруючих в Храм, послужили літургію Василя

Великого, повеличали Святителя, підходимо до о. Василя благословляти, поздоровляємо його з Днем Ангела: «Батюшка! Приглашаємо Вас на праздничное чаепитие в церковную сторожку». - «Да я и стол еще не накрывал» - хоче віджартуватись о. Василь. - «А мы уже всего наготовили, только чай заварить».

Розсілись, чай парує, у кожного пиріг в руці, аж раптом в двері ввалюються три міліціанти. - «Ехали из соседней деревни, решили заглянуть...».

Коли перший шок розтанув разом з клубами вуличного морозного туману, бабульки взялись запрошувати непроханих гостей до столу. Нагодували служивих, по чарці піднесли. Стали вони прощатись, та й кажуть: «А Вам ведь, Василий Иванович, домой неблизкий путь, можем подвезти». - «Спасибо за предложение, не откажусь, не каждый день милиция подвозит»...

Їдемо білим засніженим пустинним полем, підозріло довгенько їдемо, я вже по боках почав озиратись, як несподівано міліціант, що сидів поруч, на ходу відкрив дверці УАЗика і виштовхнув мене в рівчак в кучугуру снігу. Вибравшись кой-як з-під снігу, я зрозумів, що місцевість мені зовсім невідома. В ярочку блищав незамерзлий потічок. «Піду по руслу ручая, вода кудись приведе», - думаю. А носив я тоді цілий рік гумові чоботи, та щоб не

захворіти на ревматизм за порадами бувалої стариці-вівтарниці я вистелив в середині чобіт газетами та начесав туди собачої шерсті - вийшло тепліше, ніж в бурках! Так і побрів я по течії струмка то по його дну, то бережечком. Вже стемніло, коли я побачив вогник. Прибавив ходу і вийшов до самотньої хатинки на узліссі. Я постукав у двері. На поріг вийшов привітний чоловік, запрошує в хату обігрітись. Він місцевий лісник. За чаєм я повідав йому про свої пригоди. Він хитає головою - «Знайомий почерк, це їх прийоми».

Розповідає мені своє життя: “Послушник того єпископа Тихона, котрий не прийняв ні радянської влади, ані визнав сергіанської згоди і пішов у затвор. А я вивчився на лісника, бо «в лісі вільніше, ніж межі людей».

Так ось куди Ангел мій привів мене замість холодної смерті отим потічком! І ми пробалакали з ним майже всю ніч.

На ранок лісник показав мені як вийти на шлях до міста, ми попрощались і домовились час від часу зустрічатись.

Після цього випадку, дякуючи ліснику, відбулось дивовижне - це мої зустрічі з живою глибинною церковною Вірою і Традицією, зі свідками і співслужителями митрополита Агафангела, архиєпископа Варлаама, єпископа Тихона, митрополита Іоанна, ієродиякона Василія, монахині Єлени, схігуменії Севастьяни, монахині

Євламπίї, архимандрита Павла, схіархимандрита Пафнутія, придворними фрейлінами і багатьма іншими потаємними монахами і подвижниками «в миру».

А монахиня Єлена, яка часто пригощала мене в своїй келії свіжоспеченими смачними пирогами з чаєм, помираючи, заповідала мені архів архієпископа Варлаама, високодуховними проповідями якого я й досі користуюсь... Світла і свята пам'ять всім цим Божим людям!

Отак і вийшло - хтось хотів мене життя позбавити, а Господь так управив, що я неочікувано придбав стільки надзвичайно цінного духовного «багатства», якого мені, мабуть, вистачить на все життя...

* * *

Однажды, не помню в каком году, к концу брежневской эпохи, протоиерей Георгий, секретарь епархиального управления и настоятель ярославской Крестовоздвиженской церкви попросил меня и своего послушника съездить в Москву и купить ему колбасы к Новому Году, потому что в голодном Ярославле даже в центральном гастрономе продавалось только синюшнее ацидофильное молоко, пельмени с мясом нутрии и ливерная колбаса из отходов

мясного производства. Мы с удовольствием и радостью согласились. Еще бы! Кто же откажется от удовольствия покататься на “Колбасе” (так называли электричку из Ярославля до Москвы).

- И вот мы едем. Я наслаждаюсь мелькающими за окнами вагона пейзажами, деревнями, скорбно наклонившимися в разные стороны главами

заброшенных, полуразрушенных церквей. И, размышляя о бренности и вечности всего сущего, пытаюсь отвлечься от шумных разговоров об одном и том же: где, в каком районе Москвы, в каком гастрономе вероятнее всего можно найти колбасу? В ГУМе - бесполезно, там народу со всего Союза, не протолкнешься. За день никак не получится достать хоть что-нибудь. И не мечтай. А вот где-то на окраинах, в каком-то гастрономе нет-нет да и может появиться хоть какая-нибудь колбаса. Вижу, мой попутчик расспрашивает у женщин, куда лучше всего отправиться на поиски колбасы. “С пл. Революции садитесь на троллейбус и езжайте туда-то и туда, вам люди подскажут в каком гастрономе время от времени выбрасывают колбасу. Наберитесь терпения, поджидайте, не прозевайте момента. И надо как можно ближе, а еще лучше вплотную протиснуться к лоткам, чтобы вовремя схватить колбасу, а то там ушлый московский народ дежурит целыми днями. Будьте начеку, а то можете напрасно простоять...”

И вот мы снова едем. Смотрим в разные стороны. Где же он, этот чудо-гастроном? Женщины в электричке объясняли: тот гастроном, возле которого нет людей, проезжайте мимо, не выходите. Это точный признак, что в нем колбасы не бывает. А вот когда увидите, что вокруг гастронома толпится народ - значит это как раз и есть он, колбасный гастроном.

Едем, едем. Едем, едем. Нет ничего похожего - и все! Куда едем - не знаем. Уже и последняя остановка. И все пассажиры вышли. Спрашиваем у водителя, а он: “Эх, вы, не на тот троллейбус сели, не туда поехали!” И объясняет нам, как и куда надо ехать. Боже, это еще больше часа пути. Говорит: “Поскорее надо, колбасу дают только до обеда,

а потом придется ждать аж до завтра.” Господи, успеть бы, - разволновался я. Скорее, скорее...

И, наконец-то, мы облегченно вздохнули и обрадовались. “Вон, видите, сколько уже собралось желающих, - подсказывают нам. - Ждут. Значит, что-то будет. Выходите”. Мы выскочили из

троллейбуса и, не оглядываясь, побежали через дорогу к заветному гастроному. Благо, молодые были, энергичные.

Не помню, каким образом я оказался внутри магазина притиснутым к лотку (такое, в виде корыта, металлическое углубление), пока что, слава Богу, пустому. А за лотком - несколько закрытых таинственных дверей, на которые были напряженно устремлены взгляды всей толпы. Я даже вспотел. “Шапку бы не свиснули”, - думаю. Слышу, шепчутся: “Вот-вот, скоро уже откроют и выбросят”. И не ошиблись: вдруг распахнулись сразу три двери и из них вышли с металлическими ящиками в руках подвыпившие небритые мужики и все вместе, с

размаху, вывалили из ящиков колбасу в железные лотки.

Боже мой, что тут началось! Не передать никакими словами! Оно так и осталось до сих пор в моей памяти в виде какого-то душераздирающего восторженного народного экстаза. И я как будто выключился, и вместе со всеми ринулся за колбасой. Ухватился за один край какой-то полуметровой палки и с силой потянул к себе. Но не тут-то было. Кто-то схватил эту же колбасу с другого ее конца и тоже так потянул к себе, что эта наша на двоих колбаса с треском разорвалась пополам.

Я, озираясь вокруг, замер в недоумении. Где же вторая половина колбасы, кому она досталась? Дело в том, что на колбасу с одного ее края прикрепляли ценник. И та половина с ценником попала кому-то, а у меня оказалась без ценника. Я в растерянности, была не была, стал пробираться к кассе, стоящей в укромном углу магазина, к которой пропускал по одному покупателю дежурный милиционер. И показал кассирше эту свою половинку колбасы. Она с ухмылочкой посмотрела на меня и, наклонившись, достала вторую половину колбасы, на которой был ценник и на глазах у меня соединила две половины. “Вот она, ваша колбаса, молодой человек”. “Какая добрая кассирша”, - думал я, рассчитываясь по ценнику. “И чего вы, такой симпатичный, толчетесь в этой очереди? - улыбнулась она опять. - Да за трешку я бы вынесла вам сколько надо колбасы”. Я аж покраснел от неожиданности и спохватился: “Ой, простите!” И протянул ей три рубля. “Ждите, стойте здесь, я сейчас”, - слышу я, не веря своим ушам. Не успел я и с ноги на ногу переступить, как снова с сияющей улыбкой появилась она,

великолепная кассирша, счастье мое, радость моя, с аккуратно замотанной в газету колбасой. Я аж обомлел. Вот обрадуется отец Георгий! Достали! Ура! За один день! Снова рассчитываюсь и с дрожью в руках принимаю заветный газетный сверток. На ходу машинально читаю название газеты: “Правда”. Это правда, правда! Это колбаса! И меня как-будто на руках кто-то выносит на улицу.

- Что будем делать? - подбегает ко мне послушник. - У меня ничего не получилось. Не пролез. Обругали только, мол, чего тут под ногами болтаешься?! Понаехали! Лимита противная! Самим не хватает! Несчастные москвичи! Всю страну кормят! Жизни нету!

- Да ладно, посмотри, как нам повезло, - приподнимая авоську - отвечаю я ему. Пора на Курский. Завтра же Новый Год, надо успеть...

И, довольные-предовольные, мы опять сели на “Колбасу” до Ярославля, битком набитую возбужденными обладателями сумок, кулечков, авосек, чемоданчиков, рюкзаков, наполненных разнообразными консервами, сгущенкой, торчащими палками колбасы, вином, конфетами, болоньями плащами, нейлоновыми сорочками, дермантиновыми ботинками, шубами из искусственного меха, новогодними игрушками и т.д., и т.п...

Ярославль, мы едем! Мы везем! Вот уже и Ростов Великий! Вот уже и вокзал! Ночная привокзальная площадь заполнена радостными продрогшими встречающими. В разные стороны города по заснеженным улицам поспешно разъезжаются такси, автобусы, частники...

Празднуй, Ярославль! Чудесная зимняя ночь! С Новым Годом! С Новым счастьем!

Когда-то я служил в деревенском Храме, недалеко от большого города. Три километра по полю - вот и первая остановка автобуса, идущего к центру.

В деревне я купил старенькую избушку, окруженную большим яблоневым садом с прудом, в котором водились караси.

Хорошо служить в деревне! Но митрополит решил перевести меня в кафедральный собор. Пришлось с грустью расставаться с чудесным старинным Храмом, с деревенскими бабушками, с избой и садом. Я расклеил по городу объявления о продаже дома и стал ждать. Наконец, приходит по объявлению высокий солидный мужчина средних лет. Посмотрев хозяйство, он согласился взять его, только попросил до оформления месяц подождать, а ему позволить каждый день навещать меня.

- Ради Бога, - сказал я и, провожая гостя, заметил, что он, несмотря на крепкую внешность, быстро устает и часто садится отдыхать. А потом однажды пожаловался, что очень болен и не знает, как быть, что делать, как одолеть болезнь.

- Ну ты, мужик, и даешь, - говорю я ему, - если крещеный - принимай святую воду, ходи в церковь на исповедь и причастие, выучи наизусть 90-й псалом, читай его постоянно, молись. И Бог поможет. Как тебя звать?

- Григорий я. И крещеный, еще с детства.

- Ну вот что, Гриша, если хочешь выздороветь, послушай что я скажу тебе и сделай так. И я подробно объяснил ему, когда ходить в церковь, как принимать святую воду и дал ему Псалтирь, указав страницу с псалмом «Живый в помощи Вышняго».

Григорий поблагодарил и пообещал выполнить все точь-в-точь как сказано.

Ежедневно посещая меня, он как будто докладывал: выполнил и это, и то. А я про себя удивлялся: ну и мужик попался, первый за всю мою жизнь такой послушный, а то обычно придут за советом, выслушают и махнут рукой: а, мол, выдумки, ерунда, обойдемся...

Настал день оформления купчей. Гриша пришел с женой и друзьями. Мы накрыли стол под деревьями, усыпанными краснобокими яблоками, пили чай, разговаривали. А Григорий, словно давно соскучился по работе, взял лопату и стал рыть ямки для нового забора.

- Ты что, Гриша, выздоровел, что ли? - зову я.

- А вы не видите! Да я еще совсем недавно и лопаты в руках не мог держать. Пусть жена вам все расскажет...

- Простите, батюшка, - начала свой рассказ супруга Григория, - дело в том, что Гриша, еще

работая в аппарате МВД Казахстана («Ничего себе, вот те и «мужик», - промелькнуло у меня в голове»), заболел. Долго лечились, а потом перепробовали все на свете: и кумыс, и гипноз, и даже у Ванги в Болгарии побывали. Ничего не помогло. После всех мытарств вернулись сюда. Это родина Гриши, здесь он решил доживать свои дни. А в деревне для отдыха задумали найти дом. По своим каналам Гриша узнал, кто продает эту избушку. Оказалось, священник. А наша соседка по подъезду, богомольная старушка, посоветовала мне еще раньше: пусть Григорий Иванович отбросит теперь все свои партийные предрассудки, сходит к какому-нибудь батюшке и что тот велит - так пусть и сделает. **Это для него последний шанс.** Вот мы и обрадовались подвернувшемуся случаю и я сказала мужу: «Дорогой мой, теперь только на Бога вся наша надежда». А он ответил мне: «Да, я это уже понял». Вот и стал ходить к вам и слушаться вас.

И как быстро все произошло. Мы и не заметили. Гриша как новенький, как был когда-то в молодости. Только душой совсем другой стал. Как будто какая-то темная пелена спала и стало все ясно.

Это прямо чудо. Словами не передашь.

Крестик носит. «Живый в помощи...» выучил. Меня по утрам благословляет: «Мать, как хорошо жить!» А я плачу от радости и сама теперь верую и молюсь. Слава Богу!

- Отец Василий, а я и пруд хочу вычистить, - кричит из малинника Гриша.

- Надо, надо, только карасей не погуби. Уж очень хорошо им в этом пруду, будешь вечером сидеть, любоваться, как они плещутся. Тоже ведь - и им жить хочется...

Прошло время. Григорий Иванович снова стал большим начальником. И вот однажды приезжает на

уазике ко мне в церковь молоденький милиционер и говорит: «Вас вызывает сам шеф».

- А что случилось, натворил кто чего, что ли?

- Там узнаете, - официально ответил сержант. Поехали. Проводят меня в кабинет, а навстречу - Гриша, улыбается.

- Уж простите, если что не так. Очень захотелось увидеть вас. Как живете?

- У нас, слава Богу, всегда все хорошо. Служим, молимся.

- И за нас молитесь, прошу вас, батюшка, нам тоже Божья помощь нужна. А я вот что решил: примите от меня в подарок мою дачу, как я теперь называю вашу деревенскую избушку. Там все новое, не узнаете. Специально для вас старался.

- Вот это да! Родной мой Григорий Иванович, такое движение вашей души меня ой как трогает и радует. Спасибо, спасибо! Только для меня самый лучший подарок - это то, что вы, Григорий Иванович - добрый человек, хороший милиционер. Таким и будьте всю жизнь. Пред Богом и пред людьми. Храни Вас Господь!

...А на даче я все же побывал. У пруда посидел. Чудеса - да и только!

В 1972 году на ярославщине выдалось необыкновенно знойное лето. Стояла невыносимая палящая жара. На небе - ни облачка. Листья на деревьях от жары свернулись, земля высохла и потрескалась. Неурожай. Выдернешь стебелек картошки, а там только слабенькие корешки - и больше ничего. Что делать, как жить? А тут еще и торфяники загорелись. Не продохнуть. И никуда не спрятаться. Налетели тучи мелкой мошкары, во все щели полезли какие-то жучки - спасения нет! Мария Васильевна, алтарница кафедрального собора, надоумляла каждого встречного и поперечного: "Вот, не верили, что земля может гореть, как в Писании об этом сказано, теперь, небось, убедились - еще как горит! Давно бы надо молебен от бездождия послужить. Больше уж не на кого надеяться".

Послужить-то, послужить. И рады бы. Да только в те времена надо было испрашивать в облисполкоме дозволения послужить такой молебен, у уполномоченного по делам религии. А тот был - ой какой жестокий противник Божий - даже митрополит его побаивался. И только лишь когда весь город оказался в едком, удушливом дыму, так, что на расстоянии протянутой руки уже было ничего не видно, наконец-то митрополит получил разрешение послужить молебен от бездождия, но с условием - без огласки и в закрытом от людей храме. Ну, что-ж, хотя бы так - и за то слава Богу! А то ведь дальше уже некуда - жить невозможно, страшно.

И вот мы, митрополит Иоанн (Вендланд), отец Борис (Старк), отец Игорь (Мальцев), отец Димитрий (Конев), я и алтарница заперлись в соборе, и начали молиться. Через Царские Врата

митрополит в сопровождении сослужителей вышел на средину храма на кафедру. Мне, самому младшему из всех, надлежало вынести из алтаря Евангелие. Я, как полагается, поклонился владыке и пошел в алтарь да так и застыл с протянутыми к Евангелию руками в испуге от неожиданного страшного грохота - оглушительный гром потряс собор так, что даже земля под ногами заколебалась. Придя в себя от страха, я дрожащими руками взял Евангелие и понес его митрополиту. "От Матфея святого Евангелия чтение... Вонмем". И при первых же евангельских словах все застыли не то от удивления, не то от радости. Ровный, мощный шум ливня обрушился на жестяную крышу собора, заглушая сильный голос митрополита "...и просили показать им знамения с неба... Аминь." Митрополит поцеловал и закрыл Евангелие, отдавая его мне. И как только я снова положил Евангелие на престол, шум дождя прекратился.

Воодушевленные, радостные батюшки выходили из запертого собора на свет Божий. На территории собора светились солнечные лужи. Какой хороший дождь! Слава Богу, город спасен! От собора до трамвайной остановки было примерно метров с двести. Выйдя на остановку, я замер обескураженный. Что же это такое? Ни капельки! Сухо, жарко, пыльно. И понял: ливень прошел только над запертым собором во время чтения Евангелия, по точному распоряжению уполномоченного: **"Без огласки. Чтобы народ ничего не знал."** Вот так запретили Богу власти предрежащие дать дождь городу и народу.

Осень и зиму того года мы прожили по карточкам, перебиваясь кое-как с одного на другое. Правда, по праздникам иногда была ливерная

колбаса из размолотых костей и пельмени с мясом нутрии, ацидофильная молочная жижа и суп из консервов - “килька в томатном соусе”.

А я потом долго размышлял над тем, сколь много зависит в нашей жизни от того, какие мы пред Богом, каждый из нас - от самых верхов и до самых низов. Запрет на Бога вылился в бесчеловечную тиранию. Не было свободы - не было и жизни. Не было свободы - не было и правды. Не было свободы - не было и радости. Не было свободы - и дождя не было. Потому что Бог там, где свобода - и жизнь там, и правда там, и дождь там, и радость там. **Запрет на свободу - это запрет на Бога. И самое большое несчастье для народа - это отсутствие свободы. И самое страшное горе для народа - это диктатор и его прислужники...**

Ярославский Феодоровский Кафедральный Собор (1972 г.)

Митька! Говорят, скоро нас выпустят...

Из дневника о. Василия Пышного, октябрь 1971 г.

К 50-летию со дня кончины епископа Тихона
(Тихомирова)

- К собору вы пройдете вот по этой улице, мимо хлебзавода, - напутствовала меня милая сердобольная попутчица, - я сама тоже нездешняя, питерская, погостить приехала, да вот в Загорск на Воздвижение съездила. Прямо вот так и идите, а там и увидите храм.

На улице шумно, где-то рядом школа, уроки, видно, закончились и ребятня, резвясь, возвращается домой.

Есть добротные дома, есть избышки-старушки - от этого на улице по-домашнему уютно. И вездесущие золотые березки.

Сворачиваю в проулок и уже предчувствую близость какого-то чуда, откровения... Вдруг сразу из-за хоровода избышек взметнулось в небо пятиглавие Воскресенского собора. Не терпелось, хотелось сразу охватить все величие его красоты: и росписи, и колонночки, и крылечки, и ограду вокруг, и колокольню, и где-то там, вдали - Волгу. Постоял, закрыв глаза, а потом спокойно, медленно поднимал взгляд от пожелтевшей травы у основания храма до креста на главном куполе, к облакам - легким, игривым (день выдался удивительно красивым). Алтарная стена - с каким-то внутренним трепетом осенил себя крестным знаменiem: там - Престол, там - Небо Небес, там - Жертва Тайная совершается.

Стекольщик вставляет на зиму вторые рамы.

Подхожу ко входу в Собор. Старинная дверь тяжело заскрипела, приоткрылась...

Перед поездкой мне рассказали, что здесь при

храме живут монахини, поэтому я обрадовался появлению в дверях старушки в монашеском одеянии с четками в руках.

- Матушка, благословите.
- А вы откуда, дорогой?
- Из Ярославля, из Кафедрального собора.
- Из Федоровского? Помолиться?
- Да. Первый раз к вам приехал. А как ваше святое имя, матушка?
- Александра грешная. А вы?
- Василий.
- Отец Василий? Благословите! Заходите, заходите в собор.

Переступив порог, я уже не в силах был что-либо думать, о чем-то говорить. Дивная святыня, к которой Господь привел меня прикоснуться... Боже мой, Боже мой! Если это Святое Чудо еще с нами, значит, есть еще на белом свете Православие! Есть верующие, есть молитвенники, есть монахи,

есть старцы, есть мы. Господи, приведи всех нас к Твоей Правде, Красоте, Любви и Радости!..

В притворе слышался разговор, и я по голосу понял: батюшка. Пошел навстречу. Седая борода, волосы на затылке собраны пучком. Я поклонился до земли: “Благословите!”

- Здравстуй, здравстуй, дорогой батюшка, - внимательно посмотрел он на меня. И мы трижды облобызались.

- Отец Димитрий.

- Отец Василий.

- Давно вы в Ярославле?

- Полгода.

- Я там тоже служил. Шесть лет. А потом попросился у Владыки: избавьте. Сюда перевели. Тихо тут, спокойно. Святыня. Образ Христа-Спасителя. Вам здесь полюбится, будете нас часто навещать...

Пришла на память просьба игумена Даниила (Рябчикова) разузнать хоть что-нибудь о жизни в Ярославле епископа Тихона (Тихомирова), который после Декларации “ваши радости - наши радости” не служил до самой своей кончины в 1959 году. И я сразу с вопросом к отцу Димитрию.

- А, будучи в Ярославле, вы, батюшка, случайно не знали епископа Тихона Тихомирова?

- Э, брат, это, видно, был святой жизни человек. Затворник. О нем мы все узнали только тогда, когда он скончался. Отпевал его владыка Исайя (теперь тоже покойный) архиерейским чином. Мы ездили одевать его в последний путь. Жил он в маленькой комнатухе под Туговой горой, была она как келия-церквица. Одни иконы. Да доска, на которой спал подвижник. Никого он, кроме двух летчиков, за 30 лет не принимал (возвращались однажды летчики ночью на

епископ Тихон

близлежащий аэродром и вдруг увидели яркий столп света, идущий от земли к небу. Определили место, над которым пролетали - и потом нашли избушку, в которой ютился святитель). Ухаживала за Тихоном старица - монахиня Гермогена. Все, бывало, просила у соборных батюшек свечных огарков, а мы сердились на нее: зачем, мол, ей?! А это владыка молился при огарочках-то. Ведь ни пенсии, ни пособия он не получал...

Похоронили его на Туговой горе, а рядом с ним - могила архиепископа Ионафана, тоже дивного святителя: все средства свои тратил на образование, было даже открыто ионафановское педагогическое училище... Так вот, погребен был архиепископ Ионафан в Спасском монастыре, да там, когда закрыли монастырь и монахов разогнали, вели какие-то работы, раскопали склеп - смотрят: металлический гроб, на табличке прочитали: Архиепископ Ионафан, сообщили властям, а те - епископу Исайе.

Взяли гроб и с отпеванием опять похоронили архипастыря возле епископа Тихона, тоже на Туговском кладбище (теперь-то оно закрыто, не взрыли бы, спаси Бог).

Беседуя, мы спустились по расписной лестнице во двор. Батюшка пригласил меня к себе.

- Только у меня все разбросано. Огурцы да помидоры вот солить собрался. И грибы как раз, наверно, последние пошли. Надо все успеть. Сам ведь живу.

- Давайте я вам помогу.

- Да что вы! Мы лишь чайку попьем. А вы с матушкой?

- Нет.

- Как и я. Правда, вначале, на двадцатом году жизни моей, поступил в монастырь. Павло-Обнорским звался, в Вологодской губернии. Закружили его, разрушили. Разогнали братию. Кто-куда разбрелись по Божьему свету. А мы с одним иеромонахом Николаем по приходам ходил, пока его не забрали. Расстреляли.

Меня взяли чуть попозже. Шесть лет дали. Слава Богу, врач в лагере хорошая попалась, сама тоже из заключенных. Бывало, приду в лазарет, плачу, а она утешает: “Чего расхныкался, тебе ведь не десять лет сидеть, как мне. Да и положит меня, прикажет: спрашивать кто будет (их тоже проверяли), говори, что в животе страшные боли, а то узнают - и “аминь” мне.” Так вот, одна там отрада была нам: лес, пихта, все больше пихта, такая мягкая, не колючая. Сядем на бревна, кто-нибудь спросит: а какой завтра праздник? А какое величание? И поем величание. Или, кто знает наизусть шестопсалмие, читает. Плачем. И радуемся, что за грехи свои страдаем. Слышал ты про игумена Павла?

- Да, он меня вокруг престола водил на хиротонии...

- О, тебе повезло! Тогда и служи, как он, в полной отдаче Церкви и всем тем, кого Господь приведет к тебе, кто бы это ни был, всех до одного жалеи и люби, а про себя забудь... Вот с ним-то я по соседству на нарах спал. Терпеливый такой был. Я ропщу, а он подойдет: "Митька! (называл он меня так). Говорят, скоро нас выпустят. Ну чего ты горюешь? Военные вон тоже об этом говорят. Эта статья освобождается." И понимаешь, что неправду говорит, а все же успокоишься. После заключения владыка Никодим постриг его в монашество. Имя осталось прежнее - Павел, Препростый (Груздев его фамилия). Игумен теперь...

В лагере с нами был еще один священник, уже совсем престарелый (всех тогда брали), так тому и нар не давали. В уголочке ночевал, возле параша. Носочки да рукавички у него уворуют. В лаптях на босую ногу. Мороз сорокаградусный, а то и более. Тоже Павел, и тоже Александрович, как и Груздев. Последний за ним и ухаживал. Хлебца уделит, чесночку достанет, в бане помоем, на свою шконку уложит. "За что это ты мне?", - спрашивал старец. "А за так", - отвечал Павел Груздев. "Неси мой крест дальше", - просил первый. "Понесу", - соглашался второй.

Еще отец Анатолий был. Матюгался очень. Подойду, упрашиваю: "Батюшка, милый, что это вы скверными словами выражаетесь?" А он: "Дадут тебе пятнадцать лет, тоже начнешь". А я: "Хоть и двадцать. Не буду". Оставил, плакал, каялся. Умер там. Царство ему небесное.

Ох и было! Всего было, а сердце все же стучится не о том... Что-то будет? Как продолжится

Православие? Каким выйдет из горнила испытаний, гонений, мучений, страданий? Чистым, Добрым, Светлым, Святым! Дай-то Бог! Доживешь, батюшка Василий, доживешь. И послужишь еще, да так, чтоб радовались люди вере Православной. Смотри, не забывай, всегда помни, на какой кровавой Голгофе очищалась Церковь от всего чуждого, грубого, наносного, навязанного ей, чтобы стать истинной Христовой Любовью для всех людей на земле.

А мне уже в “путь вся земли” пора собираться. Отжили, отслужили мы свое. Слава Богу!..

Монахиня Александра, между тем, пока мы, беседуя, занимались огурцами да помидорами, приготовила рыбу, горячий суп.

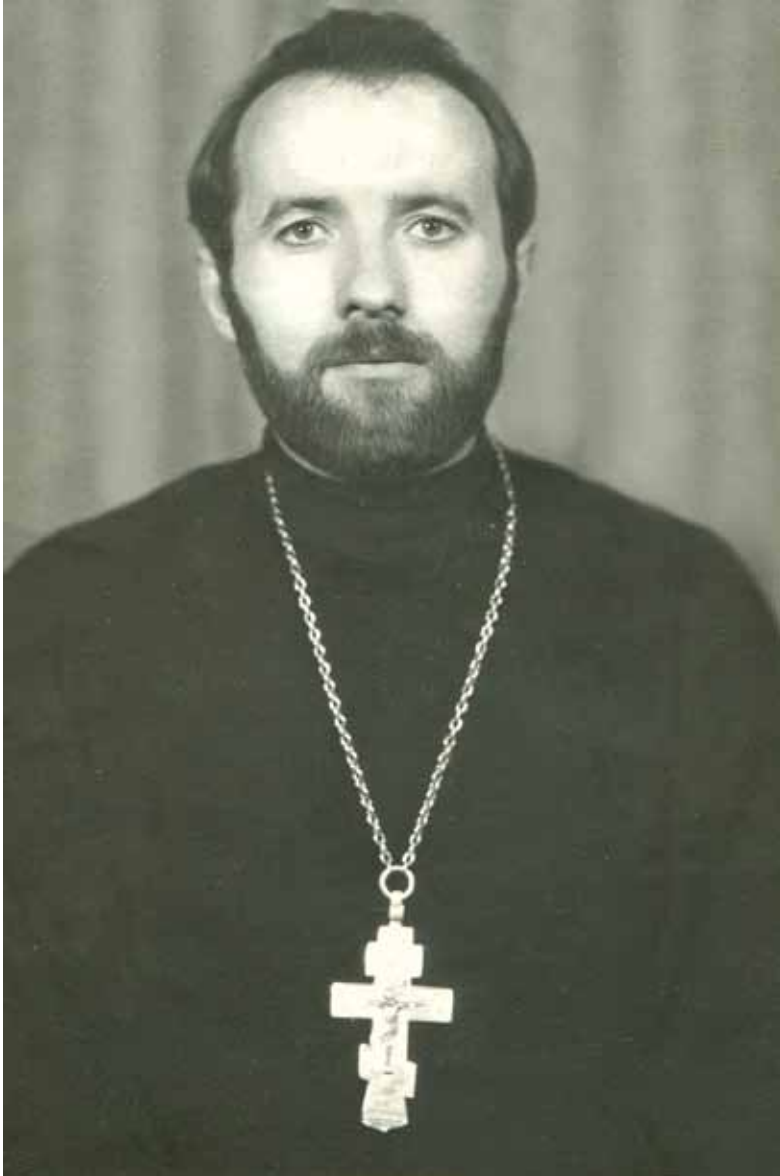
Я наслаждался чаем, тишиной, каким-то родным духом этой крошечной комнаты: неужели так близко, рядом с нами святые люди и святая жизнь? С нами, сегодня, в наше время? Значит, быть верующим ничто и никогда не мешает. И никогда, и ничто не мешает жить свято...

Спустился вниз, к Волге, на катере перебрался на другой берег. Там, вокруг полуразрушенной церкви, среди берез - Леонтьевское кладбище...

* * *

Ко мне, уже священнику Кафедрального собора, отец Павел Груздев обращался по-простецки радостно, как к самому родному брату или

другу: «Вася, родной мой, замучился небось служить тут среди городских знатных батюшек, не обижайся, поехали ко мне в Молокшу, там - рай», - заходя в Алтарь собора во всеуслышание гудел он своим не по годам крепким и чистым голосом, ни на кого не обращая внимания, будто настоятель собора митрофорный протоиерей Борис Старк, а то и сам Митрополит Иоанн Вендланд...

А однажды, в самом начале перестройки, вдруг вызвали всех батюшек в Епархиальное управление, да еще и с неслыханным повелением быть всем в рясах, чего до сих пор никак не допускалось...

- Что бы это значило, что будет? - недоумевали, испуганно перешептываясь в епархиальном дворе, священники.

- Всем, кто как может, пробираться в Спасский монастырь (тогда еще музей) - там состоится собрание! Присутствие всех неукоснительно обязательно, - приказал зычным начальственным голосом секретарь Епархии.

Батюшки, кто, смущаясь с непривычки, а кто и обрадованно, что, наконец-то, можно пройтись по городу, не подвязывая полы подрясника под пальто повыше живота, дабы не обнаружил народ, что есть еще на свете «попы» - кто пешком, кто в трамвае двинулись в монастырь.

Это был шок! Люди, как от черных ворон, шарахались от священников в стороны и долго потом стояли в недоумении оглядываясь: «Не кино ли снимают?»

Я ехал в переполненном трамвае, вцепившись

за поручень. И вдруг какой-то молодой человек встал со своего места и предложил: «Батюшка, садитесь, пожалуйста!» Как будто бомба взорвалась! Все пассажиры, до этого момента напряженно взиравшие на меня, как на сбежавшее из зоопарка невиданное существо, начали улыбаться и гуртом повторять: «Садитесь, садитесь, не бойтесь!» А одна пожилая дама, пробравшись ко мне, даже сказала: «**Какое счастье! Я увидела живого священника!** Можно, я к вам притронусь? Какое счастье!», - и даже заплакала...

В Спасском соборе монастыря, приспособленном под клуб, шло собрание. Во время переключки все священники друг за другом вставали с кресел и четко, почти по-солдатски, отчеканивали: «Есть...» Все, как один, были на месте. Не оказалось только архимандрита Павла.

Уполномоченный докладывал “уважаемым товарищам слушателям” об успехах перестройки, а затем Митрополит - о перевыполнении Епархией плана по взносам в Фонд мира. Батюшки сидели смирно, боязно стараясь выглядеть как следует, чтобы, не дай Бог, не ударить в грязь лицом перед высокими докладчиками из Облисполкома. «Будем и впредь поддерживать и продолжать линию партии по перестройке и гласности...», - звучало с трибуны в напряженной тишине зала.

И вдруг, как ветром, со всего размаха, с грюком и стуком, открылась входная дверь в “клуб-собор” и на пороге появился в какой-то шапке-треухе, в заношенной и заплатанной телогрейке по колена и в разбитых кирзовых

сапогах, с разлохмаченной бородой сам отец Павел. И без всякого намека на внимание к высокому собранию, громко спросил: «А Вася тоже здесь?» И я, от неожиданности, как на

перекличке, вскочил и так же прокричал ему в ответ: «Здесь я, здесь, отец Павел!» Зал замер.

- Ну, тогда и я побуду с вами! - кланяясь в сторону трибуны, говорит отец Павел.

Митрополит мельком переглянулся с уполномоченным, и вдруг, что совсем не входило в регламент собрания, громко рассмеялся на весь зал, а потом даже захлопал в ладоши, встав со своего сидения; поднялись и все батюшки, устроив овацию отцу Павлу, который, тем временем, ничтоже сумняшеся, пробирався к свободному креслу возле меня.

- Вот и началась перестройка, - завершил Владыка овацию и само собрание.

И как будто какая-то стена рухнула и растаял лед. Все оживленно заговорили, окружили уполномоченного и Митрополита, и, благословляясь, осмеливались даже интересоваться: «А что теперь будет с монастырем и с этим святым Спасским собором? Неужели отдадут?»

И, оглядываясь на обшарпанный ряд кресел, пытались представить, как это будет - неужели снова придут сюда верующие и будут молиться, петь Херувимскую, причащаться...

А у некоторых батюшек появлялись на глазах непрошеные слезы, они поспешно смахивали их и, улыбаясь, как-то обнадеженно истово крестились в сторону зияющего пустотой Алтаря.

Родные мои, был у меня самый счастливый день в жизни, как раз на Пасху, вот послушайте. Пригнали как-то к нам в лагерь девчонок. Все они молодые, наверное, и двадцати им не было. Их бандеровками называли, не знаю что такое бандеровки? Знаю только, были они с Украины, хохлушки, тихие такие, богомольные. Среди них одна - красавица. Коса у нее до пят, и лет ей от силы шестнадцать. И вот она-то так ревет, так плачет! Как же горько ей, девочке этой, что так убивается она, так плачет в пасхальный день. Подошел ближе, спрашиваю... А собралось тут заключенных человек двести. - А отчего девушка-то так ревет? Кто-то мне отвечает: - Трое суток ехали, нам хлеба дорогой не давали. А когда приехали - сразу все выдали. А она не ела, дни у нее что ли такие, постные, перед Пасхой. А паек-то этот, который за три дня, и украли, выхватили как-то у нее. Вот, получается, трое суток она не ела, мы бы поделились с нею, но у нас хлеба нет, уже все съели.

А у меня в бараке была заначка пасхальная - буханка хлеба! Бегом я в барак... Какой хлеб, сами понимаете, но все же хлеб. Хлеб беру и бегом назад. Несу хлеб девочке и даю. А она мне: - Ні, не треба! Я честь свою за хліб не продаю! И хлеба-то не взяла, батюшки!

Милые мои, родные! Да Господи! Не знаю, какая честь такая, что человек за нее умереть готов? До того не знал, а в тот день узнал, что это девичьей честью называется!

Сунул я этот кусок ей под мышку, и бегом за зону, в лес! В кусты забрался, и такие были слезы у меня, но не горькие, а радостные, пасхальные... Думаю, Господь скажет: - Голоден был, а ты, Павлуха, накормил Меня. - Когда, Господи? - Да вот эту девку-то, бандеровку... то ты Меня на Пасху накормил! Вот это был и есть самый счастливый день в моей жизни!

Из лагерных рассказов о. Павла Груздева

- Вася, друг, говори со мной на украинском, - бывало, просил отец Павел (Груздев).

- А зачем Вам это, отче?

- А затем! Не спрашивай лучше и не возражай. Больно от твоих вопросов.

- А почему?

- Эх, Вася, вредный ты, раз сказал - говори, значит говори. Дужо гарна мова. Помню, пригнали в наш лагерь “бандеровцев”. Тихие такие, мягкие, добрые люди. А веры такой - как пламя, как огонь! Я и прислушивался, как они разговаривают между собой, как молятся, как “Отче наш” читают. И сам кой-какие слова запомнил. Гарна мова - ласковая, певучая. А случалось, на лесоповале, как запоют они - так и забудешь про все! Так хорошо

на душе, что и не выскажешь. А ты же, Вася, украинец, вот и люби свою мову. Она от Бога, она твоя родная. А ведь кто любит родное, тот и Богу родной. Нет, нет, Васек, говори со мной на украинском. Так надо, так и Богу любезно. Эх, “бандеровцы” - с т р а д а л ь ц ы , мученики, святой народ...

Мария Васильевна Хохлова, алтарница кафедрального собора, жила по тогдашним меркам, выражаясь по-современному - “круто”. Во-первых, отдельная, хоть и маленькая однокомнатная квартира на третьем этаже, во-вторых - со всеми удобствами: и вода, и отопление, и ванная (в которой зимой иногда замерзала вода). А спали мы в валенках и фуфайках. Да куда там! Люди вон семьями ютились в страшных коммуналках. А тут - ну прямо как госпожа какая-то. Так получилось. Во время ленинградской блокады они переехали в Ярославль и приняла их к себе сердобольная добрая родственница. Так все и ютились в 18 м. комнатухе, пока один за другим не померли от измождения, от истощения - есть-то было нечего. И осталась Мария (уже под 60 лет) одна, полуослепшая от горя и слез - на 30 рублей по инвалидности. А чтобы жить хоть как-то, она все, что могла, продала. Два окна ее квартирки были занавешены хоть и старыми, но хорошо выстиранными и проглаженными “шторами”-простынями. А в одно из окон был виден весь Федоровский кафедральный собор, где она и трудилась алтарницей, ежедневно ставя свечи за упокой всех почивших, на что уходила почти вся ее пенсия. А в то время в Ярославле жили по карточкам, “в одни руки”. Попам же карточки не полагались.

Вот и жили мы вдвоем на ее карточки. Крупцы какой-то выдадут, вермишели, масла растительного. Да на базар ходит Мария, соберет с мусорной кучи все лучшее, что выбросят продавцы: раздавленные помидоры, листочки капусты, подгнившие картошечки. Вечером всего наготовим, сидим, пируем, наслаждаемся и радуемся. А потом допоздна молимся, псалтирь читаем. И, вы не поверите, в комнате такое благоухание вдруг разливается, ни с чем не сравнимое, словами не передать. Аж дух захватывает от благоуханной сладости. Мария спрашивает: чувствуешь, батюшка? - Да чувствую, чувствую. И замолчим оба. Не надышаться. Чудо.

И вот в один из таких вечеров - звонок в дверь. Кто бы это? Открываем. Сосед с верхнего этажа. Сотрудник КГБ, который жил над нами.

- Заходите, пожалуйста.

- А я к вам вот с каким вопросом. Хотите спасти своего Бога?

- Как это?

- Стоит Он у меня на балконе. Под дождем. Уже осыпаться начинает. Икона. Большая. Золотая. Возил в музей, не взяли. Говорят, денег нет. Так может вы возьмете? За 120 отдам.

- Батюшки! Деньги-то какие! - ахнула Мария Васильевна.

- Ну, как хотите. Пусть пропадает ваш Бог.

- Сейчас же несите Его к нам, - вырвалось у меня. Хотя я в тот момент совсем не соображал, как же мы рассчитаемся с кагэбешником. Появилась какая-то неодолимая решимость. Спасем икону!

А когда икона появилась в нашей квартире, Мария Васильевна упала на колени и запричитала: “Господи, прости нас, прости! Бездушных, безжалостных, обезумевших. Что же мы за люди? Разве ж так можно!”

К утру икона подсохла. И я осторожно кисточкой (благо у меня оказался клей ПВА) промазал все места отслоившегося от влаги левкаса. Через два дня убедился, что это помогло. Все держалось крепко, надежно. Уже под вечер мы торжественно поставили икону в угол с пением “Пречистому Твоему образу поклоняемся, Благий, просяще оставления прегрешений наших...” Окропили икону святой водой, украсили вышитым рушничком, засветили лампадку и долго сидели, радуясь.

В ту ночь мне приснился удивительный сон, запомнившийся на всю жизнь. Подробностей сна я не помню, запомнились только сильные, чистые, понятные, добрые, даже какие-то ласковые слова: “Спасающих Мя, спасу”.

А в голове все-равно вертится: как же отдать долг соседу? Где достать такую для нас в то время невообразимую сумму?

Не помню, в какой из дней в соборе была моя чередa вечерней исповеди. Подходят

одна за другой бабулечки, каются, вздыхают, плачут. Читаю разрешительную молитву.

И вот подошла еще одна старушка, вся в черном, глаза только светятся. Опрятная такая, и речь такая интеллигентная. Разборчиво, внятно покаялась, выслушала молитву, а потом тихонько, скромно говорит, протягивая мне какой-то черный сверточек: “Батюшка, возьмите это, Христа ради, не откажите мне, будьте так добры. Очень прошу вас. Очень прошу.”

- Спаси Вас Господи, матушка. Храни вас Бог!

И она скрылась. Пропала. И с тех пор я ее больше ни разу в соборе не видел.

Дома я положил черный сверточек на стол. А Мария Васильевна перекрестила его, аккуратно развязала бечевочку и развернула тряпочку. Боже! Там оказались деньги! Ровно 120 рублей! Мария Васильевна в слезы. А я даже остолбенел на несколько минут. Придя в себя, я взял всю сумму денег и помчался на четвертый этаж.

- Вот вам деньги! За нашего Бога! За Христа!

Хозяин оторопело смотрел на меня как на чокнутого.

А я уже летел как на крыльях обратно в нашу квартиру.

- Мария Васильевна, мы спасли Христа! Теперь Он наш! Навсегда!..

При переезде в Украину, произошло тоже что-то удивительное, можно сказать, чудо. Я сидел на скамеечке перед таможенной в тревожном грустном раздумье: заглянут в наш контейнер - и не пропустят, заберут все.

Володя Деревянко хлопотал у таможенного окошка с оформлением документов. И вот, наконец, выходят таможенники и идут проверять наш контейнер. А одна из девченок-пломбировщиц вдруг вскрикнула: “Ой, а я этот контейнер уже опечатала. Что же делать?”

Начальник, на минуту призадумавшись, говорит:

- Ну и ладно! Не будем пломбы срывать. Морока одна. Пусть уж так и будет. Отправляйте!”

Я даже опешил от неожиданности. Господи! Как же это могло так случиться! Там же иконы! Там же и Распятие, которое мы нашли вместе с кафедральным пономарем в одном разрушенном, опустошенном храме, бывшем подворье Троице-Сергиевой Лавры на крутом берегу Волги - без куполов, без окон, без дверей. Прямо в храме на куче мусора валялись руки, ноги и туловище Распятия, сброшенного с верхушки высокого иконостаса, зияющего дырами от икон, валявшихся разбитыми среди кирпичей. Сняв с себя сорочки, мы завернули в них части разбитого Распятия. И на одном дыхании прошли пять

километров до остановки автобуса, хотя была уже прохладная осень. Пассажиры в автобусе с удивлением и подозрением поглядывали на нас, одетых в майки и с какими-то узлами в руках. Но, слава Богу, все обошлось благополучно. Дома мы благоговейно снова присоединили к туловищу Распятia и руки, и ноги, вычистили, помыли, обсушили и, смазав репейным маслом, поставили Его в святой угол, прикрепив лампаду. А тут как раз пришла к нам за чем-то пьяненькая соседка коммунистка, увидела Распятие и говорит: “До чего же красивый мужик у вас!” Мы сконфуженно промолчали. Кому что. Какие времена, такие и воззрения.

Теперь и икона Спасителя, и Распятие - в Рубановском храме!

Спасайтесь, люди!

И светятся лампы!

И сияют свечи!

Спасающих Мя, спасу!

* * *

Будет долго-долго
Солнышко сиять,
А у нас на горке
Храм святой стоятъ.

И пускай столетья
Промелькнут как час,
В этом храме дети
Не забудут нас.

І їх спів полине
В небеса небес,
Слухай, Україно -
Твій народ воскрес!

Подзабыл уж и в каком году я служил в кладбищенской церкви страстотерпца царевича Димитрия в Угличе, между Москвой и Ярославлем. Однажды ко мне пришла молодая пара, муж и жена, с просьбой причастить на деревне их родную бабушку Фросю.

- Болеет? - спросил я.

- Нет, батюшка, живет и живет, уже 102 года стукнуло, а она никак не помрет - устала, говорит, жить. Причаститься хочет.

- Хорошо, хорошо, приду. Деревня-то хоть какая?

- Да тут недалеко, версты 3, не больше. Закобякино. Все знают, - наперебой отвечают молодые и, замечая, чего-то еще смущаются, мнутя, не уходят.

- Что еще? - спрашиваю.

- Да вот, батюшка, обращаемся к вам с просьбой уговорить нашу бабушку мясо есть. А то ведь всю жизнь пропостилась, высохла вся, как спичка стала.

- Ну, хорошо, договорились. Ждите, приду...

Собрался потихоньку - и пошел - через Углич, любуясь красотой закрытых, превращенных в склады и керосиновые лавки, старинных храмов, болея за них душой, а потом - вдоль Волги, битым шляхом - такая ширь, даль. Чудо! Жизнь!..

Вот и деревня. Спрашиваю, где изба бабы Фроси.

- Да вон она, на берегу стоит, глядишь, в Волгу скоро съедет. И поплывет баба Фрося на тот свет в избе своей, как на корабле.

Захожу. Молодые хлопчут, самовар ставят, котлеты жарят: как-никак я для них - гость.

- А где же Фрося?

- Да в чуланке ждет Вас, вон в сенцах дверь.

Вхожу в сени, открываю дверь. И даже глаза зажмуриваю от неожиданности. Свет. Какой-то

мягкий, ласковый, теплый. Бревенчатая, рубленая чуланка. Чистая, выскобленная, пахнущая живицей и в ней - светлое-пресветлое тонкое, тонкое, с выразительными сияющими пронзительными глазами лицо стройной, благородной, с легкой улыбкой, барыни. Вот так “спичка”!

- Простите, батюшка, побеспокоила Вас - такой путь прошли. Ноги у меня сдают, не могу сама дойти в церковь, а отвезти не на чем. Вот и попросили Вас, - принимает Фрося благословение...

Исповедь... Господи, я эту исповедь никогда не забуду! Это откровение. Так видеть душу, так понимать себя, так хотеть чистоты... Она не просто исповедовалась - она мою душу просвещала...

После Причастия мы, как родные, присели на

лавочку. Она тихо сияла, а я смотрел на нее и недоумевал: как же мне упросить Евфросинию мясо есть? И все же решился.

- Теперь и чайку можно попить, и котлетку скушать.

- Нет, нет, батюшка, я же мясного не ем почитай всю жизнь. С тех пор, как однажды, мне тогда было 26 лет, ночью пришли к нам комиссары, арестовали и родителей, и мужа, а все, что у нас было - забрали и увезли. Никто не вернулся - ни муж, ни старики. Так и осталась я одна с тремя детками на руках мал-мала меньше. А в избе - пусто, дети голодные, плачут, есть просят. Упала я на колени: "Господи, - кричу, - помоги мне спасти жизнь моих крошек; хоть на одной траве да на воде, но сохрани им жизнь!...". Пошла на пустырь, где побольше крапивы да лебеды, набрала охалку, напарила в чугушке.

- Вот вам, дети, бульон, а вот и кашка, - угощаю своих малышей. А сама креплюсь, держусь, не плачу, молюсь. Верю, поможет Бог. Успокоились малые, уснули... А потом и люди, хоть и у самих то беда, то горе, стали помогать. Кто очистки картофельные принесет, а кто и крупцы какой... Так и выжили. Слава Богу!

Вот с тех пор я мяса и не ем. А молодые, это внуки мои, они добрые, жалеют меня - просят, чтобы я мяса поела, а то, говорят, больно худая, того и гляди ветер сдует, как соломинку. Я их понимаю. Спасибо им. Только я верю, что в Божьих руках и здоровье, и сроки жизни нашей. А внуков я люблю. И правнуков. Вон они в лес побежали за грибами. Радость какая! Слава Богу за все! - Спасибо Вам, батюшка!

- И тебе святое благодарение, раба Божья Евфросиния! Живи, родная, живи!

Це було під час моєї молодості. Один раз у Великодню ніч я з друзями пішов до Храму. Народу навколо огорожі - повнісінько, не проштовхнешся, а у дворі Храму зовсім небагато.

Мене це спантеличило: чому так? Трохи придивившись, я побачив, що біля входу чергують дружинники й пропускають на територію Храму вибірково, не всіх.

Протиснувшись ближче, я зрозумів, що через заслін можуть пройти тільки віруючі. Тоді і я, і мої супутники стали запевняти пропускаючих, що ми теж віруючі, православні. Але від нас зажадали доказів. Хлопці закрутили головами, не знаючи, що робити. А я, не довго думаючи, розстібнув сорочку й показав свій натільний хрест. Дружинники нагородили мене презирливими посмішками й... пропустили.

Я оглянувся й побачив заздрісні погляди моїх друзів з юрби. У них хрестиків не було. А я навіть і не засмутився, розставшись із балакучою компанією. Мене тягло в церкву, звідки доносився спів, пахощі ладану, сяйво свіч, Пасхальна врочистість.

Піднявшись на паперть, я ледве не наштовхнувся на величезну паску, розміром з пивну бочку, акуратно покриту глазур'ю й прикрашену різнобарвним пшоном.

Біля цієї дивної паски стояли цигани, збираючись поставити на її маківку свічу товще руки циганчати, що, заховавшись збоку, облизував цукрову глазур, зиркаючи очима в усі сторони.

“Оце так паска! - подумав я. - І як це вони її спекли, у якій такій печі? Чудо. Оце так цигани! Оце так віра! Оце так Великдень!”

А ми хрестики натільні - і ті зняли. Хто ж ми тепер? Без віри - ніхто. Без роду, без племені, як

безпритульні, як чужинці в рідній Україні. Соромно й страшно...

А Храм радіє: “Воістину Воскрес! Воістину!” Ось же воно - Наше, Святе і Рідне! І найкраще на світі! Слава Богу, що є Великдень! Значить, і ми ще є! І радість ще є! І буде й буде!

* * *

Чудо супертворенья
Является из печи -
Вестники Воскресенья,
Пасхальные Куличи.

Света существованье
Обретается в глубине
Торячего камня,
А потом и во мне.

И сердце чему-то радо,
И я уже что-то зрю..
И всем, кому чего надо,
Теперь дарю.

Это моя деревня
Чудотворит в печи
Общего Воскресенья
Пасхальные куличи!

А в Ярославле, где я был священником кафедрального Собора, надо было, отслужив Литургию, отправляться по городу с требами по вызову - причащать, соборовать. Трудно было. Машины нам не давали. На такси денег не было. То в трамвае, то в троллейбусе, а чаще всего пешком - иногда, бывало, по окраинам приходилось плутать среди закоулков-переулков, искать улицу, дом, квартиру. И принимали по-разному: где и с неудовольствием, а то и с презрением. Придешь - а от тебя отворачиваются. Укажут только на комнату: там, мол, больной... Ну, скрепя душу, причастишь больного и уходишь, несолоно хлебавши. Поэтому я даже радовался, когда мой служебный день оказывался без треб.

И вот в один из дней в конце службы мне принесли из-за свечного ящика квитанцию-заказ: пособоровать болящую по такому-то адресу. Я тяжело вздохнул, но, ничего не поделаешь, надо исполнять.

- Хотите, батюшка, я с вами пойду, дорогу покажу, - подходит ко мне раба Божья соборная старица Анна Ивановна, - и Апостол Вам почитаю.

- А я и не против. Так даже поваднее, - соглашаюсь я.

И мы пошли. Еле-еле нашли какую-то глухую улицу. Поднимаемся на третий этаж. Звоним. Открывается дверь и оттуда выходит нам навстречу целый консилиум врачей. Увидев священника, один из них говорит: "Бесполезно, батюшка, что-либо делать, она безнадежна".

Мне даже легче стало.

- Может, не будем соборовать? - обращаюсь я к моей помощнице.

- Да нет уж, батюшка, раз уж пришли, так надо пособоровать, - отвечает Анна Ивановна.

- Ну, ладно, - опять, тяжело вздохнув, говорю я. Через проходную комнату входим к больной. Она лежит недвижима, истощенная, с закрытыми глазами.

- Если вы слышите меня и согласны пособороваться, - обращаюсь я к больной, - то дайте нам хоть какой-то знак, хотя бы веками пошевелите. Смотрю: согласна, чуть-чуть сдвинулись веки...

И уже где-то после третьего Евангелия тихо спрашиваю болящую: “Ну, как вы себя чувствуете, как?..” Смотрю: веки сдвинулись энергичнее, одобрительно. После пятого Евангелия снова обращаюсь к ней: “А перекреститься не попробуете?”. Смотрю: она едва-едва приподняла руку в попытке перекреститься.

- Отлично, спасибо вам, - приободрился я. Анна Ивановна взволнованно читала и шестой, и седьмой Апостол. Приближалось время последней молитвы.

- А может и глаза приоткроете, - прошу я снова. Смотрю: появились тоненькие темные щелочки. Слава Богу!

- А может и “аминь” скажете, - прочитав молитву, - говорю я. Смотрю: губы чуть-чуть зашевелились и выдохнулось еле слышное: “Ами-и-и-нь”. Я обнял и поцеловал больную.

- Дай Бог, родная моя, живи и Бога благодари!..

И мы с Анной Ивановной ушли, довольные

и радостные, с чувством добросовестно выполненного долга. А с меня и усталость как рукой сняло, так легко стало, так хорошо на душе.

- Отчего это так? - спрашиваю у Анны Ивановны.

- Таинство, батюшка. Благодатное Таинство. Не только больной, но и нам с вами, а может и всему городу лучше, легче стало, - поднимаясь по ступенечке в трамвай, размышляла моя помощница, старица Анна Ивановна...

А потом приходили в Собор люди с той улицы и рассказывали: ожила, встала безнадежная больная, по хозяйству помогает, обед готовит, квартиру убирает, пока все на работе. Живет. А врачи только удивляются.

В один из дней, когда я, еще молодой священник, служил в одном захолустном городе в кладбищенской бедненькой, холодной церкви страстотерпца царевича Димитрия, ко мне в избушку буквально ворвался чем-то потрясенный, взволнованный председатель горисполкома Николай Иванович, крепкий, солидный мужчина. Снял шапку, глянул в угол на иконы и сел на лавку.

- Василий Иванович, то есть святой отец или как вас правильно называть?..

- Да всяко можно, только не принято по имени-отчеству к священникам обращаться, а проще всего - отец Василий. А то и просто - батюшка.

- Ну, ладно, добро. Отец Василий, скажите, чем вам помочь, в чем вы, то есть церковь наша нуждается?

Я удивленно посмотрел на председателя...

В то время это было неслыханное и опасное дело - проявлять каку-либо заботу и внимание к нам, к церкви. И далее отвечаю.

- Как раз сейчас мы ни в чем не нуждаемся, слава Богу!

А у самого перед глазами стоит наша обшарпанная, давно не отремонтированная, неотапливаемая церковь. И душу щемит...

- Да вы не стесняйтесь, отец Василий, говорите. Я должен помочь. Может, машина нужна, в центр съездить. Может, ремонт. Может, дровишек... Ведь праздник скоро.

- Дровишек бы неплохо, да только печи у нас не годятся, давно не пользовались. Буржуйка

стоит в храме, хвороста принесем, так и греемся.

- И печи отремонтируем. С завтрашнего дня и начнем, пришлю печников. Все сделаем. Это мой долг.

- Спасибо, родной, на добром слове. Только позвольте спросить Вас, в чем причина такого неожиданного вашего намерения? Странно как-то.

- А я вам расскажу, послушайте.

Не так давно ко мне на прием пришла бабка Антонина, самая боговерующая в нашем городе - ее все знают - с просьбой разрешить ее внуку, Григорию, на тракторе приволочь к церкви лесину с тем, чтобы распилить на дрова. Дескать, к празднику надо церковь обогреть, а то люди замерзают. А у нас в тот день, как раз перед ее приходом, было совещание: решали вопрос об усилении борьбы с религией, и как отвлечь людей в дни религиозного праздника от церкви, особенно молодежь. Поэтому я ей довольно грубо и отрезал:

- Всех вас, верующих, давно заморозить надо. Вы мешаете нашему движению вперед.

Бабка только глянула на меня: "Спаси тебя Николай Угодник!". И исчезла.

И вот, неделю тому назад, возвращаюсь я домой из области по нашей лесной дороге. Вы знаете, какая она у нас... Но все же - люблюсь зимней красотой, свое думаю.

Вдруг мелькнула какая-то тень впереди, раздался треск, удар - и я провалился как в яму, в темноту. Но все слышу и понимаю. И понимаю, что ухожу из мира, из жизни куда-то в непроглядную страшную тьму...

Вдруг тьма на мгновение рассеялась и передо мной появился какой-то светлый и добрый старичок (позже, по изображению на иконе, мы выяснили, что это был святитель Николай) и строго спрашивает: “Ты почему не помог

Антонине? Жалко мне тебя. Рано тебе еще сюда. Вернись и помоги!”

И я очнулся. А на душе так хорошо, что и не передать. Никакой боли не чувствую, хотя и здорово ударился о ветровое стекло, так что и сознание потерял.

Лесина же, упавшая неожиданно на кабину моей «Волги», придавила машину по заднему сиденью, где, к счастью, никого не было. Вылез я на дорогу и вернулся домой пеши. А из души хорошее так и не уходит. Только представляю - случись что похуже, так и замерз бы там...

Вот я и пришел к вам. Разрешите помочь...

Всю весну и лето мы ремонтировали церковь. Радость какая! И люди в городе будто стали добрее, все приветливые, все улыбаются, хотя вокруг все та же нищета и убогость, но как будто какая-то непроглядная тьма пропала и появилось в городе что-то хорошее, светлое.

Пол в церкви покрасили импортной краской, колокольню побелили, печи отремонтировали, крышу починили, окна застеклили, забор поставили новый, дровник заполнили дровами, даже школьников на субботник прислали, деревья посадили на месте погубленных, спиленных лип. И молодежь на праздники стали в церковь пускать.

А мы крепко подружились с Николаем Ивановичем. На Рождество, на Пасху, на святителя Николая он приходил в церковь и тихо стоял в Алтаре всю службу. И видно было, что это уже не по должности (как тогда ему вменялось в обязанность присматривать за происходящим в церкви во время праздничных богослужений), а от души, в которой началась радость веры.

Время летит быстрее ласточки, жизнь проходит. **Успеть бы хоть что-то Божье сделать.** Теперь Николай Иванович уже на пенсии. И в том городе уже открылось несколько церквей, в одной из которых Николай Иванович - опытный и добрый староста.

Встречаясь иногда, мы подолгу философствуем обо всем происходящем и о путях человека к Богу.

К Аграфене Петровне, деревенскому врачу, на ее юбилейный День рождения съехались родственники. Все тоже врачи - здоровые, молодые, веселые.

Лето. Июль. Солнечно, жарко, даже душно. В избе открыли все окна, хлопотали, накрывая праздничный стол. И вдруг, откуда ни возмись, над деревней нависла темная, тяжелая туча и полило, как из ведра, сверкнула молния, грянул оглушительный гром. Всех, кто был в избе, разбросало кого куда. Но все остались живы, а, очнувшись, обнаружили, что нет только Груни.

Нашли ее в отдаленном углу комнаты, втиснутой в щель - узкое пространство между стеной и платяным шкафом. Еле вытащили несчастную из закутка, но только уже не прежнюю двадцатилетнюю красавицу Груню, а потемневшую, с вывернутыми в разные стороны суставами рук и ног, неузнаваемую калеку...

Лечили бедную долго, упорно, настойчиво, благо - сами врачи. И как только не лечили, и чем только не лечили, и где только не лечили. Долго лечили. А потом бросили. И оставили ее одну в глухой деревне, в пустой избе. А надо и дров наколоть, и воды принести, и печку натопить, и в магазин за 7 верст в соседнюю деревню сходить. Да что там говорить - здоровые, нормальные - и те мучились. А тут - Господи, прости! Господи, помоги!

И я об этом узнал не сразу, а уже где-то через месяц после начала моего служения в этой, в семи верстах от Груниной, центральной деревне, в которой и магазин, и Храм, и фельдшерский пункт, и почта.

- Груню бы причастить, батюшка, - говорит

мне однажды 90-летняя псаломщица, - пойду к ней сегодня, хлебушка понесу, пособлю болящей...

Переступив порог избы, я отшатнулся в ужасе. Смрад - густой, тяжелый, страшный. А в углу на полатах, закутанное в лохмотья, диким взглядом смотрело на нас закопченное темное худющее существо. Я причащал ее и плакал. Люди! Люди!..

Это было в предзимье, еще до начала Рождественского поста. С тех пор мы стали навещать Груню почаще. Кое-как вычистили, выскоблили, прибрали в избе, пригласили печника, накололи дровишек. На саночках Груню в баньку свозили, бабы деревенские ее до косточек отпарили. Смотрю: сидит на печи - светлое личико, рученьки белые, улыбается, - ни дать, ни взять - цветочек, подснежник. А к Рождеству она уже и на ноги стала, хоть и косо-криво, а двигается - от печки к столу, от стола к окошку. А там и за веник взялась - метет туда-сюда, налево-направо, в одну сторону еще не

получается. Говорю ей, подтрунивая: старайся, старайся, нам как раз в Храм уборщица нужна. Есть у нас там чуланка - жить можно. Сказал - да и забыл.

Прошло месяца полтора. Масляница. Собрались мы к Груне с блинами, сметаной. А она, хоть и скореженная по-прежнему, встречает нас, на столе пытит самовар, чайные чашечки на блюдах кузнецовского фарфора. Ого! Чаевничаем, беседой наслаждаемся. А Груня, вижу, чего-то переживает, сказать не осмеливается.

- Ну, Груня, что тебе пожелать на Великий пост? - спрашиваю.

- В Храм меня возьмите, батюшка! Уборщицей, - выдохнула Груня и разрыдалась.

А тут уже и сосед стучится, заходит, готов, мол, помочь на лошадке Груню в церковь отвезти.

Так и стала врач Аграфена Петровна уборщицей в нашем Храме...

В конце первой великопостной седмицы деревенские бабы взмолились: "Батюшка, больше не можем так кланяться, у нас такого никогда не было, чтобы ежедневно столько поклонов, спины не разгибаются, сил нету, ведь у нас служили раньше только по воскресеньям и великопостного мы ничего не знаем и не умеем, помилуйте, пожалейте нас. Вот овсяный кисель вам принесли, откушайте на здоровье".

А и правда, думаю, чего это я так разошелся. И так они нахлебались, бедные старушки. Совсем я очумел. У них и так вся жизнь - Великий Подвиг. За веру, за Храм, за Христа! Архиереи, священники - и те пошатнулись. А они - стоят. Стоят! Как свечи. А вокруг - тьма, бойня, ужас...

- Ладно, - отвечаю, - одной недели хватит с вас. До Страстной - передышка. И уехал в

Лавру. Напостился там, намолился. Возвращаюсь. Вечереет. Захожу в Храм. А ко мне навстречу, в мерцающем свете лампадок, идет благословляться стройная, опрятная женщина.

- Вы что на меня так удивленно смотрите, батюшка? Что с вами? - слышу я знакомый голос, - это же я, Груня, ваша церковная уборщица. Да что я спрашиваю, - продолжает она, - если я и сама еще себя не узнаю, не привыкла еще быть такой - нормальной, здоровой...

С тех пор прошло уже много лет, а я все еще, вспоминая, задумываюсь. Сначала Груня скакала по Храму то с веником, то с тряпкой, а я улыбался про себя: пускай прыгает, утешается, толку-то все равно никакого от такой уборки. Перед Пасхой сам уберу. А она все продолжала прыгать. И допрыгалась! Да так, что впервые после многих лет запустения Храм на Пасху сиял, как новенький. Половички благоухали свежестью, с росписей она умудрилась смыть копоть, вычистить все киоты и оклады, перебрать и высушить заплесневевшие от сырости старинные церковные книги и облачения и даже пошить батюшке в качестве пасхального подарка новый, вместо обветшавшего, подризник...

Знаете, мои родные, я вот сейчас пишу это, недоумеваю и радуюсь: нашел же Себе Господь уборщицу, всеми брошенную калеку Груню! Значит, совсем не страшно, если и тебя все бросят, забудут и ты окажешься никому не нужным. **Есть Тот, Кто нас, брошенных и несчастных, в лохмотьях и смраде, находит и берет к Себе в Храм, и возвращает к Жизни, и приводит к Пасхе: живите, служите, радуйтесь, любимые Мои!**

От веры я была ой как далека, про Церковь и не думала, хоть и мимо каждый день проходила в колхозную контору, бухгалтером работала.

А тут сын мой с армии вернулся и стала я замечать за ним что-то неладное, а потом и страшное началось. Умом он повредился. Бывало, схватит топор, овечку убьет, разложит внутренности среди комнаты и скачет вокруг них, пока не упадет.

Повезла я его по врачам, по больницам. И к колдуньям обращалась. Где там, еще хуже стало. Пришлось отдать в психдом. Одна осталась, страдаю, боль в душе нестерпимая. Свет померк. И никого вокруг, никакой отдушины.

- Господи, Царице Небесная! - сама того не заметив взмолилась я в отчаянии первый раз в жизни. И чувствую, что в душе что-то произошло, что я вдруг переменилась, стала другой, не такой, как раньше: всегда сердитая, недовольная, безжалостная, грубая.

Какая-то добрая теплота появилась во мне, как будто засветилось что-то. Иду на работу, сама себя не узнаю, сквозь пасмурную осеннюю морось пробираюсь, вдруг гляжу - на дороге в колее какая-то дощечка валяется, я почему-то наклонилась и подняла ее, обтерла и вижу - старичок на ней изображен согбенный, голову склонил скорбненько. И мне его так жалко стало, так жалко...

Взяла я дощечку с собой, дома на стол поставила и, видно от переживаний и душевных терзаний, сидя на лавке перед старичком, тихо задремала.

И оказалась в густом лесу, иду по тропинке, а впереди этот старичок - путь мне указывает. Подходим к высокой сосне, а на ней ветки как лестница, старичок и пошел вверх, и я за ним. И попадаем мы в светлый-пресветлый дом без конца и края и идем дальше...

И вдруг - смотрю я - и вижу сидящую на троне Женщину, светлую-пресветлую ("Блондина", - подумала я тогда), с поднятыми перед собой руками, ладошками

к нам. И обращается Она ко мне, и спрашивает:

- Что тебе, Настя? С чем пришла ко Мне?

- Сын у меня... - только и смогла сказать я. И как будто застыла вся, онемела, смотрю только...

Какие-то светлые юноши подносят Сидящей на троне большую раскрытую книгу и чашу с опущенной в нее кисточкой. Берет Она кисточку и молча водит ею по книге, не то пишет что, не то вычеркивает. И снова поднимает руки Свои перед Собой и говорит: "Иди с миром, у твоего сына все будет хорошо".

Спустились мы со старичком на землю, и тут его не стало. Очнулась я, а в избе почтальонша Катя стоит и смеется: «Ну и спишь ты чудно. Сладко, даже будить не хотелось, думала так уйти. Телеграмма тебе, забирай сына своего с психдома...».

Я так и вскочила. И сама, как помешанная, не знаю, что делаю, хватаюсь то за платок, то за сумку, с рук все валится. Хорошо, Катя помогла, на хозяйстве осталась, а я так и полетела как на крыльях к сыночку своему единственному...

Привезла домой. А он тихий такой, добрый,

работящий. Неузнаваемый. Я все стряпаю, стараюсь повкуснее что - и пирожки, и щи, и молочко - не нарадуюсь. Неделька так прошла. Вот и говорит он вдруг: «Мама, давай сходим в Церковь. Очень хочется». И мы пошли. На душе так мирно, сладко. Но сердце бьется. Как батюшка примет-то? Ведь знал он, хорошо знал мою прежнюю богопротивность. Отворачивалась я от него, когда случалось встретиться, а он мне всегда кланялся. Хоть бы что не так: крестик нашла еще мамин, надела, платочек повязала, я ведь крещеная была еще маленькой в этой же Церкви нашей, да только вот сбилась, родного, святого лишилась, хотя что-то еще в душе осталось, не совсем одичала...

- Попроси батюшку покрестить меня, - разгоняет сын путаницу в моей голове.

- Очень даже попрошу, - совсем обрадовалась я.

И мы переступаем порог Храма. А священник уже идет нам навстречу: «Родные мои, с чем пожаловали?». И благославляет. И меня, и сына. А я как глянула вперед, в храм, так и обомлела. Прямо передо мной во весь рост стоял сияющий старичок мой, которого я пожалела, а по другую сторону - Она, Та, Которая пожалела сына моего.

- Кто это? - чуть не крикнула я батюшке.

- Преподобный Серафим, чудотворец и Сама Царица Небесная, Знамение Ее, - сквозь радостные слезы долетают до моего слуха батюшкины слова... И мне вдруг стало так ясно и понятно все на всю жизнь: никуда я отсюда не уйду теперь, в Храме останусь, возле Старца, возле Царицы...

Так и подвигаюсь с тех пор в нашем святом Храме и уборщицей, и алтарницей, и псаломщицей, и просфорницей... **В Божьем деле - одна радость.**

А сын женился, работает, внуки уже есть, в Храм приходят, помогают, добрые. Молюсь за них: пусть живут хорошо, веру уважают, Бога не забывают. Спасения им желаю.

Домна (Луговська)

А я, батюшка, землячка Ваша, родом з села Широкого, що під Кривим Рогом. Рано залишилася без матері, а коли батько пішов на фронт, стала сама заробляти собі на хліб. І коней водила, і шпали тягала, і снопи в'язала. Таке було дитинство. Вийшла заміж, зліпили хатинку, викопали криницю, дуже добра вода в ній була, всі брали. Так би й жити.

Народилася перша дитина, синочок. Я прихворіла і не змогла виробити у колгоспі трудову норму, до мінімуму не вистачило кілька трудоднів. І вийшла постанова: заслати мене на Північ.

Що пережили після цього - не розказати... Як нас гнали в Сибір в телячих вагонах. Як оселедців в бочках, стоячи, в задусі, без води, без хліба. Скільки загинуло там - ой, ой, ой! І синочок єдиний мій! Я тільки в сукні, в чому була, в тому і взяли. Але при мені ще один скарб. У мішку - ікона. І я з усіх сил вчепилася в нього, тримаю, боюся втратити. І молюся: "Царице Небесна, Матінко, спаси!"

Так до Усть - Кута. А потім на баржі по Вітіму в Бодайбо. Спочатку ночували на вулиці, під небом, прямо на землі, за колючим дротом, а під головою - мішок з іконою. Всю ніч ми тряслися від холоду, притулюючись один до одного, щоб зігрітися, а під ранок раптом стало тепло-тепло і ми заснули, а коли прокинулися, виявилось, що нас засипало снігом. Це трапилося на Покров.

Весь день працювали з раннього ранку до пізнього вечора, вночі розвантажували вагони (а сибірські морози - понад 50°!). Потім у радгоспі працювала, гній по домівках збирала на биках, потім в теплицях: все в них вирощували - капусту, картоплю, помідори, огірки, дині, кавуни. Вулики з бджолами в теплицях стояли, навіть мед качали. Але все це не для нас. Ми там рабами були,

впроголодь жили...

Але була тут і головна радість для нас - церква. Як тільки трохи видасться можливість - так і біжу. Автобусів не було. Помолюся в церкві - і бігом знову на роботу. А на душі - благодать.

Нарешті, прийшла милість Божа, нас звільнили, тобто (якщо вимовлю) - реабілітували: їдьте додому! А я так і залишилася. Вже давно нікого немає в

живих з наших гонителів-мучителів. А я все живу.
Спас Господь!

Дякую Богові! І Матінці Цариці Небесній! Іконі
її, Провідниці моїй, з якою прийшла колись сюди.
У святому куточку вона тепер у мене. В Церкву
батюшка бере ікону у дні її святкування, весь народ
молиться. А я тепер молюся про одне: побачити б
новий Храм. У мене 5 онуків і три правнуки. Це
вже корінні бодайбінці - українці. Хай береже їх
Господь і Пресвята Богородиця!

Васса (Кожева)

Мы с мужем приехали в Бодайбо в 1934 году. По
специальности я медсестра. В то время никто не
хотел идти в тубдиспансер, а я подумала - там же
тоже люди, страдают. Господи, благослови! Муж
ушел на войну. А я так и трудилась. Куда бы и
когда бы не позвали - хоть на Мамакан, хоть на
Кяхту, хоть в совхоз, хоть днем, хоть ночью -
спешу. Никогда не отказывалась. Бог помогал.

Церкви в городе долго не было. А барак, в
котором теперь церковь, занимал комсомол. Но в
войну барак бросили, окна, двери повышибали. Так
и стоял он пустой, туалет в нем сделали. Только в
1948 году приехал батюшка, отец Владимир. Я это
очень запомнила: как раз умерла свекровь, а муж,
он вернулся с войны (был дважды ранен), попросил
батюшку отпеть маму. Провожал отец Владимир
покойницу до самого кладбища. Верующих тогда
было много, ссыльных, в большинстве украинцев.
Быстро оборудовали барак и стали в нем служить.

В больнице однажды стали выдвигать ударников.
Слышу, главврач говорит: “Только бы не получилось
с кем так, как с нянечкой. Выдвинули ее в ударники,
а она, оказалось, ходит в церковь. Запишите лучше
Кожеву” (т.е. меня). А я как закричу: “Ой, меня

не надо, я тоже в церковь хожу!”. Главврач строго посмотрел на меня и сказал: “Тогда запишите тем более!”

Рассказываю это мужу дома, а он обрадовался: “Слава Богу, может в церковь меньше ходить

будешь”. Куда там! Я церковь никогда не брошу. Разве можно! Мы Божьи, и все у Бога будем.

Да и в больнице, часто так бывало, в те-то страшные времена, подойдет кто из медперсонала и тихонько просит: “Ты вот не боишься, в церковь ходишь, поставь там свечку и за нас”. Многие тайком, “про себя”, оставались верующими (веру ведь ничто и никто не может уничтожить), потому и добрыми были, трудолюбивыми. Где могли, как могли, а доброе делали. Даже в тюрьме, заключенным. А их тогда было много - со всего Союза. Расстрелы шли, в известковые печи сбрасывали и мертвых, и живых. Ужас, что было!

Так и осталась я медсестрой до самой пенсии. И с тех пор неотлучно при Храме. **Всех поминаю. Всем добра у Бога прошу.** Немало еще на свете верующих хороших людей. Спаси их Господи!

Мария (Егорчатова)

Я по молодости не могла никак понять, зачем надо идти в колхоз. Говорила: “Что, я без него прожить не могу?”. Вот и забрали меня в район. Собирали там всех эдаких людей.

И повезли нас в Сибирь - целый, битком набитый, эшелон. Остановились на Лене. А сюда, в Бодайбо, на большом пароходе привезли, в трюме, на палубу не выпускали. По нужде мы в кадучку ходили, стояла она у нас там.

А здесь, в тайге, была большая зона, опутанная колючей проволокой, нас в нее и загнали, как скот. И каждый начальник стал выбирать себе рабочих. Меня взяли на Амалык лес валить. Там в бараках и жили. Мне выпало с другими дорогу топтать. Лошадь не может вывезти, застрянет. Мы впрягаемся. Кайлами часто пробивали путь. Не выдерживали некоторые, убегали. Только

куда убежишь? Все равно вылавливали. За побег расстреливали. Я боялась, а иногда было все равно. Так бы и побежала, очень по маме скучала. Не знаю как сдержалась. Бог уберег, молилась...

В 1956 году нас отпустили и я уехала на родину. А дома нашего родительского там уже нет. И никого нет - ни мамы, ни отца. Где-то под Архангельском в лагерях погибли. Поплакала я, погоревала, собралась с духом, благословила да и

вернулась в Бодайбо.

Уборщицей в гостинице устроилась, в бараке приютилась. Очень душой страдала. Только в церкви и отходила. По воле Божьей барак сносили, мне квартиру дали. Так я и живу. Батюшке помогаю. Ведь кто Божьего не делает, у того жизнь пустая, напрасная...

А я очень довольна и благодарю Бога. Библию потихоньку читаю. Скоро совсем состарюсь. Батюшка говорит, что я у него алтарницей буду в новом храме. Хорошо бы. Но - как Господь...

* * *

Небеса весенние
В зеркале реки,
Как душа бессмертная,
Дивно глубоки.

А когда засветятся
Звезды в высоте,
Выйду я на берег
С думой о Христе.

Пропочка заветная
За гольцы ушла,
Шлютъ кому-то весточку
В даль колокола.

Душу одинокую
Обласкает свет.
Поцелую, Господи,
Твой незримый след.

До 105-річчя від дня народження

(5 серпня 1912 - 25 серпня 2002)

У Своїй Безмежній доброті Бог не залишає людей навіть тоді, коли вони забувають про Нього. В час особливого занепаду віри й моралі між людьми, Господь посилає їм Своїх обранців, що прикладом невтомної дієвої святості захоплюють та духовно перемінюють не тільки тих, хто поряд з ними страждає від злоби світу цього, але навіть цілі народи. Їхній спасенний вплив відчутний далеко за межами їх життєвого часу та простору. Одною з таких, обраною Богом, була Марія Денисівна Єгорчатова, яка в умовах двадцятип'ятирічної каторги в Сибіру, зберегла душу свою в світлі і силі віри, і всупереч всім гонінням і стражданням зосталась до свого 95-літнього віку мудрою, лагідною, доброю, сумлінною, турботливою, переповненою любов'ю до Бога і Божого творіння. Ба, навіть, завжди усміхненою назустріч всім...

Це було на першому році мого служіння в Бодайбо. Взимку, напередодні великого свята, я розхвилювався. Завтра Богоявлення, воду в церкві святить будем. Все Бодайбо збереться. Всім святої води треба: *“Для исцеления, для здоровья, для благополучия, для отворота, от сглаза, для успеха...”*, - пояснюють мені бодайбінці, питаючи, коли приходить за водою.

Господи, що ж робити? Я ж і сам досі краду воду на пошті, поряд з церквою, через дорогу, метрів зо двісті, бо в Бодайбо воду розвозять по талонам, а священику і для церкви талони не видавались.

А на пошті тільки в туалеті був кран з водою. Ото я придивлюсь, що нікого немає близько, і біжу з відром в туалет. Наберу води - і бігом назад. А тут, на завтра, треба хоч одну бочку наповнити. Та що зробиш? Іншого виходу не бачу.

Синьо вечоріє. А на вулиці густий туман, мороз за мінус сорок. Це мені на руку. Не так помітно буде, як я прокрадаюсь на пошту.

І ось я біжу в черговий раз, відкриваю двері в туалет - і аж відсахнувся - там хтось...

- Не лякайся, отче, це я, вівтарниця, - бачу я бабуньку, Марію Денисівну, з двома

повними цеберками води.

- Ви що тут робите, бабулю!

- А це не твоя справа, отче. Йди готуйся, завтра ж велика служба. Тобі відпочити треба. Та й тебе як побачать, то проженуть звідси. А мене тут знають, не зачеплять. Я й буду тихенько воду носити. Іди собі, отче.

- Та ні, бабулю, краще будь моїм прикриттям на всякий випадок, і я тоді скоріше сам впораюсь, - вихопив я цеберки... і - через дорогу, а дорога накатана, слизька, вода хлюпає, мокрі руки вкриваються кригою і примерзають до дужок відра. Господи!

Заглядаю в бочку, наполовину вже заповнена. Ще трошки побігать - і гаразд.

Спішу знову на пошту. Дивлюсь, щось на дорозі валяється. Господи! Та це ж бабуля! Послизнулась, впала, вода на неї вилилась, відра порозлітались, встать не може, скрижаніла... І я біля неї повзаю. Прямо сміх і гріх - майже перед самими вікнами (як і пошта, через дорогу, метрів зі сто) найбагатшого в Росії управління «Лензолото». А бабуля ще й сміється: “Ох-хо-хо! Хотіла тобі допомогти. Незабаром же пошта закриється...”

Ледве дочували знову в туалет, добре, що хоч якесь тепло в ньому.

- Бабулю, Ви тільки дивіться, щоб я

на когось не натрапив. Та води в відра набирайте.

І діло пішло успішно. До закриття пошти упорались. Стоїть посеред церкви повна бочка води, аж парує. Бабуля накриває бочку українськими рушничками.

В церкву заходять школярі. *“А мы знаем почему святая вода не портится, нам сегодня в школе учителя рассказали. Поп ночью делает электролиз воды”*, - розказують діти. Я аж очі вирячив від здивування. А бабуля *“ничтоже сумняшеся”* з посмішкою відповідає: *“Та вже й зробив, бачите, аж захекався. Так що скажіть вчителям, що завтра свята вода буде, хай приходять...”*

А наступного дня, після Великого освячення води, храм наповнився народом:

- Люди! Что творится! Разве так можно!? Вы же в храме!

- Отдайте мой бидончик! Не толкайтесь!

- Вы же меня раздавите! Как вам не стыдно!

Це бодайбінці розбирають святу воду.

А бабуля знову тільки посміхається: *“Ой скільки народу! Яка благодать!”*

- А я тобі, отче, свіженького супу з тушонкою принесла, підігрійте на плиті, та хоч повечеряйте, посвяткуйте. Бо в тебе ж талонів ні на що нема, а нам видали на тушонку, згущенку та масло. Я й чаю

принесу. Який же чудовий день! Справжня
Йордань! Слава Богу!

- З Святom Вас, Марія Денисівна,
вівтарниця моя рідненька! Ваша правда:
скільки народу - стільки й благодаті!

Дай Бог, щоб всі добрими стали!

Хай всім добре живеться!

Свята подяка Вам, бабуню!

* * *

Выйду на крылечко,
Вспомню все, что было,
Бодайбинка - речка
До весны застыла.

А вокруг все горы,
Далеко-далече,
Но я верю - скоро
Состоится встреча.

Пережить потерю
Помогает вьюга
И я верю, верю
В возвращенье Друга.

И в разгар застолья
Кто-то вдруг заметит,
Что Господня воля
Есть на белом свете.

Припев
Замели, заваяли
Ветры - ветерочки,
Грусть - слезу затеяли
Ночки - одиночки.

Припев
Замели, заваяли
Ветры - ветерочки,
Белыми метелями
Медвежьи уголки.

Елочки - сосеночки,
Тропочки - тропинки,
Сибирские поселочки,
Дивные картинки.

Елочки - сосеночки,
Эх блины-блиночки,
Сибирские поселочки,
Светлые денечки.

музыка Романа Долгополова

Где можно встретить Божьих людей? Теперь я знаю, что везде и даже там, где и не ожидаешь. Задолго, наверное, с самого нашего появления на этот свет Господь готовит нам встречу с ними...

Когда я получил направление служить в Бодайбо, кафедральный протоиерей советовал мне: “Откажитесь, батюшка, там же страшная сибирская глухомань, резервация для репрессированных и медведей, а морозы - 50⁰ и ниже”.

Что-то екнуло в моем сердце при упоминании о репрессированных; и в душе появилось непреодолимое желание: я должен быть там! Нельзя отказываться, грех. А как же ОНИ там?!

Три часа лету на АН-24 над заснеженными просторами тайги - и я уже еду в автобусе по улицам зажатого между гольцами небольшого городка, растянувшегося вдоль Угрюм-реки (Витима). Посматриваю в окно: где же Храм? А вот и он - какое-то брошенное “незавершенное строение” из бруса среди свалки мусора. “И впрямь, - думаю, - по-всему видно - “репрессированная церковка”.

А когда переступил порог и перекрестился, первой мыслью было - поворачивать “оглобли” и бежать обратно без оглядки. Мне, привыкшему к московско-ярославско-суздальскому благолепию, показалось, что я попал в бесхозный, никому не нужный, сарай...

- Стой! Не торопись! Кланяйся! - приказывает душа. Кладу земные поклоны, целую икону Рождества Христова, кланяюсь двум бабулькам, посматривающим за мной из-за сколоченной в углу загородки - “свечного ящика”.

Благословляются. Домна и Васса. Спаси Вас, Господи! Реабилитированные.

“Не лякайтесь, батюшка, - чую рідну українську мову, - що у нас отак - давно ж без батюшки. Та й тому що ми, старі та глупі, ні на що не здатні. Тіки й того, що прийдемо, отут потовчємось, наплачємось - та і все. Ще одна, така як і ми, старушка ходе - Марія, а більше ніхто, і грошей нема ні копійки на ремонт. Так хоч Ви не тікайте від нас, пожалійте - Бог допоможе”.

Оказывается, как узнаю из дальнейшего разговора, землячки мои, днепропетровские. Одну сослали за невыработанные трудодни (болела после родов - и сколько-то там не хватило до установленной нормы) вместе с младенцем, умершим в дороге от духоты и голода в телячьих вагонах, перевозивших заключенных УКРАИНЦЕВ в Сибирь. Говорит: “Набили нас, як сельодок в бочку і їхали, обпершись один об одного, бо навіть присісти ніяк було”.

Другая - так вообще “враг народа”, только не знает до сих пор, почему и “что це воно таке”. И хоть третья, Мария, как я узнал позже, “заслуженно” оказалась в не столь отдаленных местах, где тайга - закон, а прокурор - медведь, потому что, видите-ли, осмелилась по девичьей наивности (18 лет ей тогда было), когда загоняли всех в колхозы, сказать: “А я що - без холхоза не проживу, чи що?”. Вот и прожила 25 лет на каторге. Нет бы, бежала в колхоз, не возражала. Может, еще бы одна Паша Ангелина получилась...

Ой-ой-йой, - снова думаю я, - драгоценный батюшка, - не спеши, очнись, оглянись! Что-то

тут не то, не в “сарай” дело. Здесь что-то важнее, что-то значительнее, в сто раз выше Москвы и Суздаля, вместе взятых. И остался. И ой как плохо было поначалу! В яму попал - и все тут. Вокруг сопки. Скованный льдом Витим. Морозы! “Аж кишки до спины примерзают”, - говорит Домна перед началом богослужения. А я прыгаю перед престолом с ноги на ногу. “Благословенно Царство...”. “Господи, помилуй,” - скрипит Домна. Она же староста, она же и псаломщица, она же... - в общем - Двадцатка, церковный Совет.

- Господи, замерзаю! Хоть бы немножко согреться! Но все равно, не оставлю я эту церквушку и землячек моих не оставлю просто так, не оставлю! Ни церковь, ни Домну, ни Вассу, ни Марию! А Мария оказалась вообще для меня подарком судьбы. Что бы я и делал без нее, Божьей труженицы.

После 25 лет каторги (кирками да ломami прокладывали дороги в скалах к золотым приискам, получая дневной паек - 6 мерзлых картофелин) сохранить себя, не побоюсь сказать, в святой чистоте веры, в святой мудрости веры... Я пишу это, и у меня мурашки по коже бегут - от удивления, от преклонения, от благодарения Богу за Марию! Не Египетскую, а Марию Сибирскую! Мария Украинскую! Боже мой, Боже мой! Вот почему меня с детства тянуло в Сибирь! И вел Господь! И привел...

Молимся, трудимся, что в силах, что можем, хоть как-то делаем, не сдаемся. На Страстной получаю распоряжение из Горисполкома, запрещающее

работы по благоустройству околоцерковной, превращенной в свалку, территории, кроме двух метров от стен церкви. “А, думаю, никто, как Господь”. Пусть и не церковный участок, а порядок навести надо.

Гребем, стараемся. Три рабы Божьи, - смеюсь, - и один прораб. Бабулька Мария (она же председатель ревизионной комиссии, она же уборщица, она же алтарница, она же и сторож, одним словом - Великая Труженица Божья), наверно, как раньше на зоне, в пять утра уже с граблями и метлой... До восьми утра работаем, до 12 служим, до пяти дня работаем, до 8 вечера служим - вот это пост так пост - по-настоящему Великий. Что ели, чем питались - даже и не помню. Что-то ели, чем-то питались. Господь знает...

Завтра Пасха. Бабулька где-то достала пол-

кило муки, с десятков яиц и пол-литровую банку меда. Начинаем печь куличи. Высыпаю муку в

кастрюльку, растапливаю мед, вливаю в муку, бабулька размешивает - тесто готово. Заполняем тестом алюминиевую кружку до половины - и в духовку. Вкуснее этих медовых куличей-пасочек, скажу вам, родные мои, в жизни я не пробовал. Бодайбинские чудо-куличи!

Ну вот, вроде все готово. Начинаем праздничное Пасхальное богослужение. Народу набилось в церковку, не продохнуть - толпятся, шум, гам, пьяная драка. А нам хоть бы что - поем, ликуем: “Воскресения день, просветимся людие, радостию друг друга обьемем...” Часам к 2-3 церковь почти опустела, а к окончанию пасхального богослужения - и совсем никого, остались мы одни (я, Мария, Домна и Васса), христосуемся, поздравляемся. Благодарю их и отпускаю домой отдохнуть, а сам снимаю подрясник, беру скребок, веник и начинаю выгребать грязь из церкви. А вокруг что творится - все усеяно окурками, бутылками, пачками из-под папирос, оплевано. Батюшки мои!.. Светает. Над Витимом из-за сопок поднимается ярко-красное Пасхальное Солнце. Не налюбоваться. Красота!

- А поп где? - слышу сердитый женский голос.
- А зачем он вам? - спрашиваю.
- Как зачем? Мы же пришли Пасху праздновать.
- Так ведь Пасхальное богослужение ночью уже отслужили.

- Как это так? Без нас! Ночью! Безобразие! Я буду в “Правду” жаловаться на этих попов. Такого безобразия больше нигде нет. Только у нас...

Молчу. Не знаю, что сказать. А солнышко

играет!

- Только у нас! Только у нас! - возмущаются дородные женщины - и уходят. А на душе тихо, сладко. Часам к 10 утра приходят еще люди - освятить пасхальные гостинцы, а в церкви уже полный порядок, все убрано, полы вымыты. Можно продолжать праздновать. "Пасха всечестная нам возсия..."

После вечерни ухожу в избушку, пью чай, отдыхаю. А рано утром, чуть забрезжил свет, слышу стук в окно: "Церковь горит, церковь горит!" Быстро одеваюсь, бегу - а там уже все сделано: пожарные вышибли окна, сорвали крышу и залили все пеной - погасили, слава Богу, "спасли"!

Народ сбежался посмотреть, милиция. Шепчутся, рассказывают мне: выпускной вечер, мол, школьники гуляли всю ночь, а потом сорвали дверь в церковь и устроили в алтаре пирушку, а уходя, подожгли. Сосед увидел клубы дыма, вызвал пожарных...

Потолкался народ, потолкался - и пропал. И остались в обгоревшей церковке только мы с бабушкой Марией. Домна и Васса жили в конце города, до них весть о пожаре еще не дошла. Ходим мы, обуглившиеся потолки обозреваем, ладошками к обгоревшим стенам прикасаемся, поглаживаем, жалеем. Смотрю на бабушку: спокойная, молчаливая, строгая, не плачет, головешки начинает собирать. "И ненавидящих нас простим вся воскресением..."

Так и пошло изо дня в день. Я - потолки скоблить и красить, а бабушка - стены чистить

и мыть. Лестница тяжелая, еле с места на место передвигаем, бабулька из последних сил помогает, придерживает, чтобы я не свалился. А потом идет в хозмаг за очередной банкой краски (не зря ведь пенсию получает!). За день этой краски надышимся, нанюхаемся, голова кружится. И бабулька, наконец, додумалась: клин клином вышибают! Тут же, возле свежих куч мусора, стояла городская пивная бочка, весь день возле нее толпились мужики-старатели. Мария берет литровую банку и идет к бочке. Мужики хохочут, но пропускают без очереди. И вот мы, перед тем как начинать красить, хлебом по глоточку пива - и как будто легче, не так угораешь, на лестнице стоишь увереннее, и дело движется, спорится. Красота! Вскоре и служить стали. Дождь идет, свечи заливает, а мы служим. Молимся. Радость! Вот и окна уже кое-как вставили, и крышу починили. Скоро Троица...

Получаю телеграмму. Владыка вызывает. Срочно лечу в епархию. “Хочу вас перевести на другой приход”, - сообщает митрополит. А я рассказываю ему о пожаре. “Давайте “заморозим” ее, - говорит Владыка Хризостом про бодайбинскую церковь, - то есть будем посылать туда священника только на большие праздники”.

- Жалко мне, Владыко святой, бросить там церковь в таком виде (а еще более жалко, - думаю, - оставить бабульку Марию). Благословите привести церковку хоть в более-менее пристойный вид, а потом уже и на другое место перейти.

- Ну, хорошо, до Воздвижения, до начала морозов потрудитесь, а там будет видно...

Лечу обратно. А бабульки, чтобы порадовать меня, взялись комнатку в избушке белить - "марафет" наводить. Молодцы! Радуюсь. Благодарю.

И снова изо дня в день - только теперь уже снаружи - скоблим, чистим, красим церковь. Стою на лестнице, слышу:

- Ерундой занимаетесь, батюшка, кому оно надо, напрасная трата денег...

Смотрю: знакомое лицо, известный на весь город председатель золотой артели, с ним мы познакомились случайно. Кто-то притащил в церковь старый, ржавый велосипед. И я поехал на нем за краской в магазин вместо бабульки, а левая заржавевшая педаль не выдержала и на ходу отвалилась. Я остановился среди дороги, не зная что делать. Вдруг, вижу, прямо на меня летит огромный сверкающий черный лимузин. Резко тормозит в метре от меня и из него вылезает крепкий, солидный мужчина и подходит ко мне:

- Вы батюшка?

- Да, - отвечаю.

- Вот и хорошо. Вы мне и нужны. И он навзрыд стал жаловаться на свою несчастную судьбу, горькую жизнь. - Добился всего, чего хотел. И пришел в полный тупик. Страшная пустота, жить не хочется...

Я что-то отвечал ему, утешал его, как мог, пока он не выговорился. Потом он сел в свой лимузин, газанул и пролетел мимо меня, подняв клубы пыли. Я нашел на обочине дороги педаль и покати́л велосипед в церковь.

И вот мой золотой несчастный знакомый теперь стоит внизу под лестницей и говорит: “Напрасная трата денег”. Я чуть не вылил на него банку с краской: чья б корова мычала, а твоя б молчала. Не деньги это, не деньги. Это бабулькины святые слезки. Но ему отвечаю спокойно: “Вы знаете, родной мой, в Библии сказано: “что дороже: золото или храм, освящающий золото?” И в Бодайбо золото кончится когда-то. А храм будет стоять. И пока он будет стоять, люди будут здесь жить. И будут добывать духовное золото. Так что, поймите, храм важнее золота. Денег на храм грех жалеть...”

- Выдумки все это, - махнул на меня рукой председатель золотой артели и укатил.

Ну, ладно, посмотрим, что будет дальше. Цыплят по осени считают. Продолжаем трудиться. Однажды, под вечер, опять стою на лестнице, тянусь кисточкой, фронтон надо покрасить. Устал. “Живой в помощи Вышняго...” - шепчу.

- Вам помочь? - доносится ко мне снизу молодой, красивый голос. “Еще один насмешник, - промелькнула мысль, - ну и Бодайбо! Не Подай Бог, а Не дай Бог!” Наклоняюсь, чтобы посмотреть, кто там. Ничего себе: изысканный (светлые курчавые волосы, свежее благородное лицо, умные, чистые, добрые глаза, в модных джинсах, в ухе серьга) молодой человек - ну просто денди. Я чуточку опешил, но тут же нашелся:

- Ну, помогите, - подтруниваю, улыбаясь. И глазам своим не верю. “Денди” снимает курточку.

- У вас найдется еще одна кисточка? Нет? Тогда давайте я вас заменю, а вы отдохните. Отдохните.

У меня слезы брызнули с глаз от неожиданности. Господи, что это такое? Кто это такой?! Слезаю с лестницы. Отворачиваюсь, глаза вытираю, будто вспотел сильно. Бегу за угол. И рыдаю навзрыд: за себя, за церковь, за Марию, за Бодайбо, за Сибирь. А ОН - красит! И красит!!! Двадцать лет красит!

Добытчик Духовного Золота! Сибирский, Бодайбинский, **Український, Рубанівський,**

Божий - Володимир Анатолійович Дерев'янка!
Тепер уже священник, отець Володимир!

Солнышко сияет
И блестит роса,
Ангелы летают,
Манят в небеса.

Храм там или терем -
Суть едва видна,
С берега на берег
Катится волна.

И от всех страданий,
И от всякой муки
Сладость их свиданий,
Торечь их разлуки.

И как из забвенья -
Есть мы или нет?
К проблескам прозренья:
Как из света свет!

Солнышко сияет,
Жизнь чудес полна,
Ангелы летают,
Катится волна.

Ох і важко виживати узимку великій родині без хазяїна. Та ще у голодний 1947-й. За господаря тоді у хаті Назаренків була 16-річна Таня, а за господиню - сестра Катерина. Батька забрали на примусові роботи на будівництво Дніпрогесу, а мама з братиком-немовлям на печі. А ще у сім'ї семеро дівчат-сестер, як-не-як, триматись потрібно.

Власті накоїли сім'ї багато лиха: відібрали корову та підпалили стріху хати. Горище зайнялось, мов свічка, а на ньому ж півгосподарства - речі, одяг, зерно. Після пожежі залишилось пригоріле жито, просо та ячмінь. Добре, що мішок пшениці, який берегли до свят, стояв у погребі.

Грудень. На вулиці мете завірюха, землю вкрива сніг, а у хаті піч не топлена. Хоч і не хочеться, а треба дівчатам йти по дрова у Трьомсинівку. Там обабіч дороги росли високі акації, то й ходили сестри їх рубати, коли звечоріє. Дякували Богу, що у них була дорба помічника - велика дідова сокира, яку йому якийсь циган змайстрував. Їй вже було, мабуть, 100 років, але рубала вона дерево швидко і легко. А коли її останній раз гострили, того ніхто й не пам'ятає. У посадці сторожував один чоловік, який хоча й нечасто, та проганяв дівчат геть. Добре, що їхня чудо-сокира нечутно рубала, от і вдавалось дівчатам притягнути додому не одну дровиняку.

Усі теплі речі згоріли, тому Таня одягала батькову одягу. Підв'яже якомсь штани, накине диравий бушлат, узується у бурки і... по дрова. З її вигляду усі в селі реготали, та їй не до них

було, бо хазяйнувати поспішала. Притягнуть діти в хату деревину, порубають і тулять сирі, мокрі дрова до печі, сушать.

Одного разу на рубку пішла Марія і вчасно не вгледіла сторожа. А той вже давно мріяв відібрати гарну сокиру у дітей. Підійшов, сердитий такий, і забрав її у Маші з рук. Що тепер робити? Дістали у сусідів іншу, яка ледве цюкала, але так дзвінко, що на всю околицю було чути.

Топити піч - це півбідн. А якось ще й прогодувати треба велику сім'ю. От і ходили сестри на жорна молоти пригоріле жито і ячмінь, вистоювали довгі черги. Потім ліпили сякі-такі перепічки і смажили їх на плиті. А з гарбуза та розпарених ягід робили начинку для пиріжків. І пішки ходили продавати пиріжки аж до Письменної.

Наліплять пиріжків та й вирушають у дорогу. Хоча й розпродавали усі пиріжки, але додому повертались сумні, бо з виторгованих грошей на всю сім'ю майже нічого й не залишалося, бо совєцькій владі потрібно було сплачувати неймовірні податки ні за що, ні про що.

Прийдуть зморені трудівниці, ляжуть біля плити на розстелену соломку і мріють про тепле-тепле літечко. Одна радість - скоро Різдво прийде в хату, отож і зустріти його по-доброму треба.

Залишили дівчата собі борошна на свято, купили кілограм тюльки на 100 рублів, картоплі. А мама Улянія десь дістала маленьку баранячу ніжку. Та таке Різдво справили, що й не передати! На столі - картопля в кожущках, пиріжки з гарбузом, борщ з баранячою ніжкою, компот з ягід. А в хаті тепло, солодко, тихо. Різдвяна радість!..

* * *

Десь за село
Хмарки несе,
Вже все було
І буде все.

І сніг, і квіти,
І любов,
Різдво і Паска,
І Покров.

Нема в минуле
Вороття...
Яка душа -
Таке й життя.

Нехай летить
Століття мить -
Аби любить,
Навік любить!

Василь Пишний, 1964 рік

Василь Пишний,
в Карпатах на точці ПВО, Сколе, 1964

Жив на світі такий собі хлопчик, на якого любили метелики злітатися. Звали його Вася.

Піде Вася гуляти, а метелики довкола нього в'ються, на голівку сідають, шепочуть в обидва вушка:

«Ва-ся, Ва-ся...»

- Ну чого ви? - говорить Вася, - отут я, ось я, не лоскочіться!

Одного разу вирішив Вася відправитися в далеку подорож аж на край землі. Взяв собі - отакенний! - окраєць хліба і пішов. Сказав на прощання: - Поки хліб не з'їм - додому не повернуся.

Пішов з крайцем - і пропав. Навколо все село голосило:

- Вася! Вася!! Де ти?! Пропав Вася - ніяк не знайдеш, нема ніде.

Раптом хтось помітив, що в одному місці, біля ставка, над травною метеликів багато кружляє. Побігли туди - і вірно - Вася в траві спить, а поруч із ним у хустинці окраєць хліба лежить.

Взяли Васю на руки, додому понесли, а метелики над ним в'ються, на голівку сідають, шепочуть в обидва вушка: «Ва-ся, Ва-ся...»

Колись святі отці пророчо говорили про останній рід людський. Що ми зробили? - говорили вони. Один з них, великий авва Ісхріон, відповідав: ми виконали заповіді Божі.

Запитали його: а що зроблять ті, які будуть після нас? Вони, сказав авва, зроблять наполовину проти нас.

Ще запитали його: а що ті, які після них будуть? Авва Ісхріон відповідав: люди століття того нічого не зроблять. Але ті, які в той час виявляться добрими - будуть вищі нас та наших батьків.

Ночей моїх безсонних чарівниця
Приходить блідолиця дівця,
І слухаю я з вечора до ранку
Мою жорсткоку й лагідну коханку
З ім'ям пісенно-тужним “ностальгія”.
І плачу, як дитя я, і радію,
Коли надібаю чи часом пригадаю
Рідненьке слово, Слово України.
Прислухаюсь і тихо промовляю:
Верба, тополя, річенька, дівчина,
Що сїтежкою прямує до криниці –
Струнка, приваблива, весела, білолиця;
Пливе лебідкою, не мовиш тут – “іде”,
І серденько мое слідом веде.

І знову я на всі лади
Виспівую і промовляю:
Сїтежина, сїтежечка, веди мене, веди
До сїаву, до криниці і в поля –
Сїелись під ноги, батьківська земля.
Плут я життями тихо поблукаю,
Пташин послухаю, волошок назбираю...

Чи то був привид дивовижний,
Чи може дійсно так було:
Так гарно тее діло вийшло,
Що повернувся я в село –
У те найкраще, дивнооке
Мое село, село Широке.

Я зупинився і завмер:
Невже я дома?! Ось тепер
Зніму обвітрєну свитїну
І нишком сяду десь під тином,
Немов лопух, або будяк –
Мені однако аби як.
Та щоб не взнав хтїо-не побачив,
Як гірко-солодко я плачу
Бїля рїднєньких тих ворїт,
З яких пішов в далекий свїт.
Тепер, бач, тяжко зажурився,
Що там занадто забарився.
Тим часом навіжене лихо
Під батьківську залїзло стїрїху
І заходилоь доєхочу
Тасить за свїчкою свїчу.
Тїу службу чорну воно здавна

Справля ретельно й діє справно.
Скількох свічок отих високих
Погасло марно і до строку?!
Поже за́таю зрадливий ст́рах,
Вглядаючись на битий шлях.
Та як на т́ее Божя Воля
І згляне́ться на мене доля -
Дарує хоч одну хвилину
Для щаст́я - обійня́ть родину...

І бачу: доля посміхну́лась -
Там за селом щось промайнуло...
...І радість серце лю́то крає -
То ж Мама з поля поспішає!
Її та думка непоко́їть,
Що хлопці́ дома щось нако́ять...
З окопів принесу́ть грана́ти
(Не поспі́ваєш їх хова́ти).
Загину́ть ге́ть! А чи навіки
Зоста́ну́ть бі́дніі ка́ліки.
Он у людей - нормальні ді́ти,
А в не́ї - чисті́ї "банді́ти"!
Та всі́ четві́рко - всі́ хлопча́тка,
Хоч би одне́ дав Бог дівча́тко...

Аж он від пасіки, гадаю,
Кривенький Пато шкандибає.
Дай, Боже, щоби він з дурниці
Не накивав би до крамниці.
Поже по коліна буде море,
А Мамі - сльози, Мамі - горе...
І чує небо і земля: козак гуля,
козак гуля!
Раніш такого не було,
Про тее знає все село:
Хазяїн справний був Іван...
...Аж тут зчинилася війна.
Навіть кривенького Івана
Зграбастали і до Йоганна
В товарнякові – “Nach arbeit,”
Бо “drank nach osten” – не парад,
Як те здавалося спочатку.
Четвірко лишились без татка...

А повернувся Іван з полону
І пристрастився до самогону,
Бо бачив друге там життя
І зрозумів щось до пуття...

А дома лишенько гуляє
Тіаке, що бачилась вже раєм
Ота неволя...
... діти голі
І лізе вже голодомор
Із опустошених комор.
А тут “держзайм” і “продналог”,
І не обурься, не дай Бог!
Як скажеш щось необережно -
І ти уже в снігах безмежних.
Як блох в немитій голові
Сексотів. Пси сторожові -
Уполномочені, як поліцаї,
Погрозами й пістолями бряцають...

То ж і мовчав він, як умів,
(Я це пізніше зрозумів):
Для влади гіркая п'яниця -
То менш турбот, то так - дурниця.
П'яниця - то така вже врода,
П'яниця - то не “враг народа”.

І чули небо і земля -
Іван Юхимович гуля!..

А ось тепер, в моєму сні,
Як то і в довоєнні дні,
Розсудливий і не буян
З своєю Танною Іван
Обруч обоечко ідуть
І тиху бесіду ведуть.

Аж ось прямує з “большака”
Найстарший, Юлій, пішака,
І лагіднесенько за ручку
Веде батькам своїм онучку.
Привіз на літечко в село,
Бо кволе в городі було.

А там з-за ставу, із-за школи
З’являється тихенько Коля.
Завжди задумливо-жушливий,
На голові хвилює нива,
В очах пів-неба голубіє!
Все про життя він розуміє,
Та розмовляти не мастак,
Лиш буркне: “так!” або “не так!”
І знов сурийозно-мовчазний;
Пустії жарти - то не з ним.

А ось - найменший братік Вася,
(Не знамо - звідкіля і взявся)
Розумна, лагідна дитина,
Мов янгол той, а не людина.
А як очима сїтих гляне -
І злодій Херувимом сїтане.
Пож люди з лїт його малих
І поважали більш за всіх,
Бо, мабуть, серцем відчували,
Що тут вівки не ночували...

А я, здається, й не блукав,
По світу долі не шукав,
А задрімав лиш у садочку
Під вишнею у холодочку...

От і зібралось Рідне Коло,
І гарно, лагідно довкола,
І Мама слізеньку ховає,
І сїл кvapливо накриває.
А Пато пляшку достає:
“По ж вип’єм доки Бог дає!..”

Чи то був привид дивовижний,
Чи може справді так було –
Так гарно тее діло вийшло,
Що повернувся я в село,
У те найкраще, найвисоке
Мое село - Село Широке!

...
Ане ось найменший братік Вася
(Не знамо - звідкіль і взявся)
Розумна, мила дитина,
Мов ангел той, а не людина.
А як одним стихом стане -
Ї згодіи Херувимом стане.
Що не люди з ті його мамих
Ї поважали більш за всіх,
Бо мабути, серцем відчували,
Що тут вовки не погували...

Михайло Тиминий -
Широко-лоуменський

Про козацький храм в селі Широкому Солонянського району

З щоденника о. Василя Пишного, 1967-2017

...Розкажу Вам дещо з історії тої церкви, мимо руїн якої кожен день ми ходили до школи. І з того пагорба, на якому колись височіла церква, любовалися широкими левадами, далекими полями і шляхами...

Як розповідали мені дядько Андрій та тьотя Вера Кирейко, після революції священиком в церкві був **Павловський**, який до того ж (до 1917р.) був і викладачем богослов'я в гімназії (тепер Широчанська середня школа). Це була людина широкої і щедрої вдачі. Він любив і знав своїх прихожан, бо тільки випадок змінив його судьбу: із звичайного широчанського хлопчика виріс священик. Він ніколи не брав милостині і навіть сам по празниках ходив по хатах і розносив дарунки дітям та вдовам. Помер він у 1918 році і похований у нас на гробках вище початкової школи і на його могилі ще й досі стоїть залізний хрест, понівечений безбожниками. Після нього священиком став **Володимир Могилевський**. Це надзвичайно цікава людина, яка глибоко розуміла завдання православного священика і взагалі Християнства. В 1919р. в село Тритузне прийшли озброєні загони "красних", їх жертвами стали беззахисні, безвинні люди - діти, матері, старці. До церкви було послано спеціального посильного з наказом Могилевському не хоронити цих людей по правилах християнства. Священик відповів, що він має право сам дбати про те, кого гідно хоронити як християн, а кого ні. Наступного дня відбулися похорони з усім церковним причтом на

чолі з Могилевським. Після поховання загиблих з Тритузного примчались озброєні вершники і вбили батюшку, тіло його було тихо вночі заховано навпроти вівтаря в церковній огradі. Ці могили (а зарубано було тоді не тільки Могилевського) видно і досі, хоч над ними й немає хрестів.

Потім священиком поставили якогось рижого москаля, якого ніхто не любив, а на чолі партійної ячейки села став присланий з города Шипелінгович. Гордість лоцманів - біла церква серед степів була закрита і розвалена. Розказують, що активіст, який заліз скидати хреста з головного купола храму, упав з даху і наштрикнувся на залізні штахети. Всі, хто прийшов руйнувати церкву,

перелякалися і розбіглися хто куди. Тоді на розправу з козацькою церквою пригнали в'язнів... З добротної церковної цегли спочатку хотіли побудувати тюрму, а потім свинарник, а потім клуб, та так нічого й не вийшло...

Після війни з тюрми повернувся син Могилевського, Олександр, якого в 1937 році погнали до Сибіру тільки за те, що його батько був попом. Він і відкрив церкву в старому млині

і в нього ж у 1959 році хрущовці насильно забрали ключі і не пустили до церкви.

Так проганяли з лоцманського села Бога.

Тільки, диво дивне, не зустрічав я в нашому селі жодного невіруючого. Навіть серед учителів рідної школи. Віра ця сильніша, ніж будь-коли, бо вона глибоко сокровенна (як розмова наодинці з Богом), вона прихована в глибоких і найцінніших куточках серця, і про це не говориться навіть найближчим людям. Це справжня віра. Віра не показна, не обрядна, це віра серця, яке мовчки любить Бога...

Звонарем в широчанській церкві в 20-30-ті роки був Коган, що живе зараз у Запоріжжі. Для того, щоб запам'ятати мелодію дзвону він придумав нехитру пісеньку, словами якої були прізвища всіх звонарів цієї церкви:

Киль*, Коган, Балабан,
і Гаврило Медолян,
і Кирило Дичок,
і Оксентій Царьок...

Киль (Килина) - жінка Когана*

- Вера Марківна, тітонько, Ви у нас набожна, досить вчена, начитана людина, з великим життєвим досвідом - Ви пережили страшні часи репресій, війн, голодоморів, окупацій, переслідувань за віру. І ось тепер, в наш час, коли Україна стала незалежною, скажіть нам, будь ласка, як Вам жилося і вірувалось тоді і як - сьогодні, коли церква в Україні, як нам кажуть, розкололась?

- Розкололась? Та ні, Церква, як і віра, не ділиться на шматочки. Вона і в малій, і в великій мірі - одна, ціла, повна Істина. Це там,

наверху - владики, московські ставленники, між собою щось не поділили, хтось комусь чи то насолив, чи то не догодив - от й вчинили вони між собою драчу, збаламутили народ, нацькували нас, українців, один на одного, прямо хоч за вила чи за сокиру берись. А Україні, яка з Господньої ласки, нарешті, як птаха з клітки, звільнилась з лабет безбожного деспотизму, підрізали крила. Отаке скоїли... А ми тут, прості люди, живемо одною вірою нероздільною, бо віру, як і любов не можна ділити на погану, або хорошу. Віру людині дає Бог. А як зберуться декілька віруючих людей разом - “де двоє чи троє зібрані в ім’я Моє, там Я посеред них” - оце вже і є Церква (осередок, парафія, громада), яка добровільно об’єднується з такими ж як і вона вільними громадами в Соборну Христову Церкву.

Он ще й тоді, при Сталіні, в Голодомор, в війну, при Хрущові та й при Брежнєві ми жили вірою, а й не знали, що ми чийсь і хто там над нами... А віри кріпко держались. А як постились, а як святкували в ті страшні часи - і Різдво, і Паску, і Покров. В гості сусід до сусіда по черзі ходили: і молились, і плакали, і співали, і страдали - отак вірували. А що там начальство союзне чи церковне робило - те до нас й не доходило. І не заважало нам бути як одна сім’я у Бога: хоч православні, хоч католики, хоч мусульмани, хоч баптисти, хоч юдеї. Разом вірували, разом страдали, разом святкували. Отак би й жить. Віруючим гріх ворогувать...

Давно вже пора зрозуміти, що вір в Україні багато і всі мають право бути, бо віра - це не солдатський мундир і не муштра - “під макітру”, а своєрідний вияв благодаті Божої в душі кожної

людини, в її незчисленному різноманітті. Віра не уніформа чи шаблон, вона, як і люди, дуже різна - інакше і бути не може. Кожен вірує так, як дає йому Бог. Треба звикнути до цього і не гонорувати над іншими. Православні не вищі й не нижчі за других, а лише своєрідні у Бога. Тож треба поважати один одного, бо всі ми, українці - різних вір і національностей, єдина сім'я, єдиний Божий народ. Треба нам всім жити в мирі, злагоді і співпраці, як брати і сестри, як родичі - у взаємній доброті і святій радості. А не бути ворожнечим опудалом для всіх на світі, таким собі "православним гетто".

Православна віра вічна, невмируща, ніхто її не подолає, вона піднімає людину до духовної свободи. А ось її сьогоднішній придворно-царський вигляд далі, мабуть, не виживе і в цьому столітті вже майже зникне, якщо не звільниться від усього нехристиянського в ньому і не повернеться до своїх першохристиянських начал, бо нинішня її форма вже давно зовсім не відповідає духу християнської віри, правди, миру, доброти, радості, свободи і вже не об'єднує народ, а, навпаки, роздирає й сіє розбрат (а де ворожнеча - там віри немає) і перетворилась в знаряддя безкінечного залякування людей всілякими страхами - кодами, папою, анафемою, Америкою... А справжні християни - це ж не ті, що залякують, а ті, які люблять, які йдуть і всіх за собою ведуть до люблячого Бога.

Отож, там, наверху, ще трошки пововтузяться, та й помиряться, а ми тут що - скубити один одного будемо все життя, чи що? Ми ж брати і сестри в Бозі. Гріх християнам лаяться!..

Так ото вони там помиряться, та й будуть нашими світилами, світилами віри православної

на весь світ. Бо ми ж - це як наче панікадила, підсвічники. Поки свічка не засвітиться - нас і не видно нікому, нас ніхто й не баче. А вони - Свічки! Ото вітер дуже подув - і погасли, потухли, а затихне - знову засвітяться. І знову засяє віра наша Православна на весь світ, всім людям - миром, добротою, радістю. Через патріарха, через священика, через мирянина. Бо в кожній душі - частка, зернина віри і любові. І кожний проявляє це по-особливому, по-своєму в житті: хто роботою, хто молитвою, хто ще якимсь служінням.

У кожної людини, як і у кожного народу прояв Божих дарів неповторний, своєрідний. Наче й те саме - та не те. У нас вареники, а у них пельмені, у нас борщ, а у них щі, у нас "Ой ти, Галю...", а у них "Шумел камыш...". У нас зазвичай священиків не назначали, а вибирали з поміж громади, а на Запорозькій Січі - з поміж козаків-побратимів... Отака проява Божого у них, а отака - у нас. Однаковим Боже бути не може. Воно окреме і особливе скрізь, у всьому, навіть у кожної людини. Хоч і не дуже помітна різниця, але дуже значна: в мові, в характері, в одязі, в вірі, в звичаях. Вже скільки разів пробували зігнать всіх людей в одну кучу, та ніяк не получається. Розсипає Господь. Бо все повинно бути різним, особним, вільним - таким його сотворив Бог. І тільки в Його любові все це незліченне різномаїте творіння стає невичерпною красою буття. Все різне, все протилежне і ніби чуже одне одному - в Любові стає цілим, рідним, єдиним проявом Божої Краси, Доброти, Радості - проявом Божественної Премудрості і Святості.

Отож і кожна людина, і кожний народ має

право вірувати так, як дає йому Бог, без примусу, без чиеї б не було зверхності. Істинна та віра, в якій нема насилля і в якій повнота Свободи, Доброти, Миру, Краси, Любові, Радості...

Хто, хто, а Україна ще з апостольських часів має право на свою Церкву. А сьогодні це, як ніколи, на совісті наших архиєреїв. Грузія має свою Церкву, Сербія має свою Церкву, Румунія має свою Церкву, Болгарія має свою Церкву, Албанія має свою Церкву, Польща має свою Церкву, Америка має свою Церкву... А ми й досі - ні. Стидоба на весь світ. Невже у наших владик хвате совісті залишити оцей церковний роздрай, який вони вчинили, наступним поколінням українців? І не хвате мудрості та мужності помиритись, щоб стати Первозванною Церквою всього народу нашого. Хай зустрінуться вони і дійдуть до порозуміння, що треба когось одного вибрати для обох сторін, який і стане Главою Єдиної Церкви України. Скільки ж можна отак знущатися над народом? Це ж гріх страшний. Правда, сьогоднішні владики вирішити цю справу, мабуть, неспроможні, бо вони всі - вихованці і ставленики совєцького кагебешного режиму, а ось прийдуть молоді - та й зроблять це мудро і мирно. І будемо ми жити в мирі і братерстві з усіма народами і церквами. Оце і є справжня Єдність і Братерство.

А якщо цього питання ніяк не можуть вирішити владики, то треба цим зайнятися всьому народу і державним діячам. Гріх і сором й досі перебувати в духовнім кріпацтві... Бо не народ повинен підкорятися і служити владикам, а владики - народові. Адже Сам Христос сказав, що Він прийшов не для того, щоб Йому служили люди, але щоб послужити людям.

І мені так хочеться, щоб Українське Православ'є не оказалось нижче від інших. Бо так я від дідів-батьків та від старих батюшок ще змалечку чула, що Православ'є - це є Божа Любов посеред нас, посеред всіх людей, воно є тим, чого всім однаково треба - і українцю, і руському, і американцю, і всім на світі людям.

В Церкві віруючі (кожний народ своєрідно) співрозділяють доброту, красоту і радість віри. Віра і Церква не для того, щоб всіх людей загнати в один всесвітній колгосп на «трудову повинність» під наглядом високопоставлених чиновників.

Кожен народ повинен мати свою Церкву, яка відповідно до особливостей цього народу, по Євангелію, має вести людей до Свободи, Миру, Правди, Доброти та Радості - до Бога, до Спасіння, а не бути державною структурою або організацією (як це було в Російській імперії - церква прикривала й виправдовувала всі злодіяння царизму, що й привело до кривавої революції і багаторічного терору) по підтримці тих чи інших амбіцій чергових вождів чи партій, забувши про цінність перед Богом кожної душі, кожної людини, кожного народу. Церква - не колгосп, а Віра - не ідеологія. Віра - це Істина Любові, а Церква - Голос Любові.

На протязі тисячоліть нас гнобили то татари, то поляки, то москалі... А совети що з українцями робили - страшно згадати: гноїли, голодом морили, катували, знищували, гнали аж на край світа, своїм божевільним “светлым будущим” нашу славетну ріку Дніпро в вонюче болото перетворили... Як наче ми й не люди для них, а якісь тварини, для котрих кремлівські людожери створили всесоюзний концтабір. Негритянське

рабство - й те, мабуть, щось ще людське, а советський строй - це вже зовсім щось звіряче. Мабуть, ціле сторіччя доведеться українцям викарабкуватися з жахливої комуністичної пастки, та, скоріш за все, Бог несподівано так поверне історію, що ми й очухаться не встигнемо, як життя піде зовсім в іншому напрямку. Отак Господь звільняє і очищує нас, очманілих під впливом різних вождів, фіурерів і диктаторів в “своєм величії”, від всякого заумного фальшу і бруду і веде нас до життя у взаємній любові, свободі і радості (до речі, треба, щоб ООН зупиняла ще в зародках прояви диктатури будь-де в світі, бо де диктатура - там рабство і війна, і біда всім людям...).

Так оце я живу (*тітці Вірі вже 103-й рік*) й думаю: хто ж страшніший - чи комуністи, чи фашисти? Та німці вже й покаялися за фашизм, а ми ще й досі бовтаємося в комуняцькому багні, й досі вони ще нам голову морочать і душі баламутять. Як у нас тут один з них сказав мені: «Как только снова придем к власти, так мы вас, верующих, окончательно уничтожим».

І як тільки ми ще дихаємо, як борсаємося? Бо розмовляємо вже чужою мовою, бо віруємо, як прикажуть звідкілясь зверху. І історію нашу пишуть, мабуть, десь в Кремлі. А ми тут, на своїй землі, ніби чужинці, боязко озираємось, хоч би не помітив хтось випадково отой нездоланний акцент нашого українського «шо» та «га».

Та хто ж ми такі, Господи? Невже ні краплі свого, живого духу не залишилося в нас? Українці! Люди! Божий Народ!..

Мій онук, Володимир, дай йому Бог здоров'я, якось каже мені: “Я й після Академії (він юрист) ще нічого не знав про історію України,

поки сам не взявся за це з допомогою брата - історика за фахом. Виявляється, ми, українці, - нащадки великих народів, сидимо на оцій землі з пра-прадавніх віків. І історія українців - одна з найбагатших історій у світі. І одна з найдревніших у світі - наша українська мова. І тепер, на вдивовиж самому собі, бо до цього часу я був ще "русскоговорящим, русскодумающим, русскоподданным украинцем" (хотя я и сейчас по-прежнему люблю Россию. У меня там много родственников и друзей, я ведь учился в Ленинграде, а работал в Подмосковье. И жена у меня русская. Но я люблю не ту Россию, которая хочет задушить Украину, а ту, которая вместе с украинцами, поляками, чехами, сербами, хорватами, словенами осуществит завет Великого Кобзаря: "Щоб усі народи стали добрими братами". Единство в братстве, а не в рабстве. Газ ведь тоже кончится. И нефть. И что останется от России? Разворованная, развороченная, безжизненная тундра), так от, на вдивовиж і радість самому собі я тепер зрозумів, що відчувати себе і бути насправді українцем - це велика честь перед Богом і перед нашими пра-пра-предками. Людина без національної приналежності, та й народ - ніщо, кукла-маріонетка, з якою хто що захоче - те й викручує. Отож і наробили комуністи з нас гвинтиків... Дивлюсь я на метушню навколо України і думаю: через які страхіття провів її Бог до сьогодні! І вона не вмерла, не згинула. І не вмере ніколи, бо вічною задумана вона у Бога. Всупереч всім і всьому на світі - Україна є і буде. Це Боже чудо!.."

* * *

Мій брате рідний, Отче всечесніший,
Мені словами не здолати шлях,
Яким пройшов ти гідно
й серцем не змалішав
І в вороженчі світу не заляк.

Для пастушка теляток,
як до неба
До пастирства дорога - ой крута!..
І полювало КаДеБе на тебе,
Вживаючи медяника й хліста.

Не взяв медяник, хоч жилось не сито,
І посвисту хліста не залякавсь..
Вела ж тебе до праведного світу
Господня доброзичлива рука...

Далеко вже дитинство пастушине,
І шлях курний в минувшину пливе -
Давно ти пастир, в службі добродійний,
“У Помочі Всевишнього” живеш.

Духовний вклад не втиснеш в калькулятор
Щоб визначити вартість чи об'єм;

Його ж і не буває забагато,
Його - або ж нема, або він є.

Та знає люд мірило найпригодне,
Яке цей вклад висвітлює до дна:
“Наш батюшка - воістину народний”, -
Сказала прихожаночка одна.

Й не треба вже словесних біжу́терій,
Бо сказано вже слово золоте -
Народне слово - ось всьому критерій!
Його сприймати маєм як святе!

- - -

Ось так я, уникаючи елею,
До тебе братнім словом завітав:
Поздоровляю, любий, з ювілеєм!
Бажаю щиро: Многая Літа́!

Снаги тобі в подальшому служінні,
Бо підсумки робити ще не час...
А вже, коли відійдем в безгоміння,
Хай люди добрі зроблять це за нас.

Михайло Пишний

Рідна хата

Рідні Мої!

Прожито вже не мало, а душа ще така молода і
повна любові до всього рідного і святого -
поля, шляху, неба, друзів... - багато нам дав Бог!
Може і ми ще встигнемо щось добре зробити.
Хай Вам щастить!

Священик Василь Пишний

Початкова школа

Середня школа

* * *

Село Широке, а писали цю назву і село Лоцманська-Широка, на Катеринославщині (Солонянський район Дніпропетровської області) - одне з лоцманських сіл, розташоване за кільканадцять кілометрів від Дніпра. Як свідчать архівні документи, лоцманам виділялися землі в степу: "Відведеними лоцманам землями вони користувалися до 1853 року без всякого зрівняльного розподілу". Кожний робив собі оранки і збільшував її у міру сил і бажання. Так Широке стало великим селом з козацькою церквою в ньому. У привільному степу, де було багато паші, лоцман-хуторяни розводили худобу і особливо овець. Про село Широке у катеринославському часописі "Дніпрові хвилі" за 1911 рік написано: "На селі існують дві школи: одна двохкласова міністерська, а друга - земська однокласова. Що вже про українські книжки, то нічого й казати: нема нічого, окрім "Кобзаря". Селянство читає його з такою цікавістю, що мало є таких, хто не читав його або не чув".

Родовід Пишних

Майже в кожному запорізькому козацькому курені був козак Пишний. Наприклад: Величківський курінь – Грицько Пишний, Титаревський курінь – Іван Пишний, Пластунівський курінь – Кіндрат Пишний, Мінський курінь – Лук'ян Пишний, Нижньостеблівський курінь – Михайло Пишний, Кушивський курінь – Павло Пишний, Журавська сотня Кропивенського полку – Малаш Пишний...

Після знищення Запорозької Січі рід козаків Пишних, як і багато інших козаків (Гаркуша, Бондар, Олійник, Костюченко, Козар, Кузьменко, Кирейко...) поселились в Лоцманській Широкій і деякий час залишались лоцманами, але після сформування Чорноморського козачого війська багато з них

подалися в Крим в Чорноморську флотилію і приймали участь в багатьох морських баталіях і походах, дослужились до вищих чинів і стали дворянами. Під Севастополем, в районі Козачої (Стрілецької) бухти існував навіть хутір «Пишний» - дача контрадмірала Михайла Яковича Пишного (дивись карту в «Путеводитель по Крыму», издание XXVII, 1808-1915).

Після революції 1917 року доля Пишних склалась по-різному. Переслідування, еміграція, розстріли (Пишний Андрій Мойсейович 1909, Катеринослав - 1937, Сандармох, **розстріляний**)... А дехто з них, уникаючи різних халеп тогочасся, повернулися (Юхим Пишний та ін.) в рідне Лоцманське-Широке з одною лиш Дворянською грамотою і морським кортиком (які батюшка в дитинстві знайшов в дідусиній хаті). У Юхима Пишного (був мінером на Чорноморському флоті) та його дружини Марії народилось 12 дітей, які в Фінську й Другу світову війну розбрелися по всьому світу (Росія, Європа, Канада, Австралія...). А у дідуся і бабусі з маминої сторони - Марка і Одарки - народилось аж 18 дітей, яких теж бурхливе життя розкидало в усі кінці світу.

А от про долю одного з Пишних нам досить добре відомо з книги Миколи Черкашина «Одиссея мичмана Д...»

Глава 9

Последний Гардемарин или Золотое звено (отрывок из книги «Одиссея мичмана Д...»)

....Дед его, контр-адмирал Михаил Яковлевич Пышный, был произведен в мичманы спустя четыре года после Крымской войны, в которой старший брат его, моряк, отличился на севастопольских бастионах. Вообще, Пышные участвовали во всех войнах на Черном море; за это родичи Александра Александровича получили три десятины степной земли под Севастополем, на которых выстроили дом, разбили сад, виноградник и баштан. В этом-то доме и появились на свет семь братьев

Пышных и три их сестры – десять детей было у старого адмирала, бросившего свой семейный якорь на степном хуторе. Из семерых сыновей

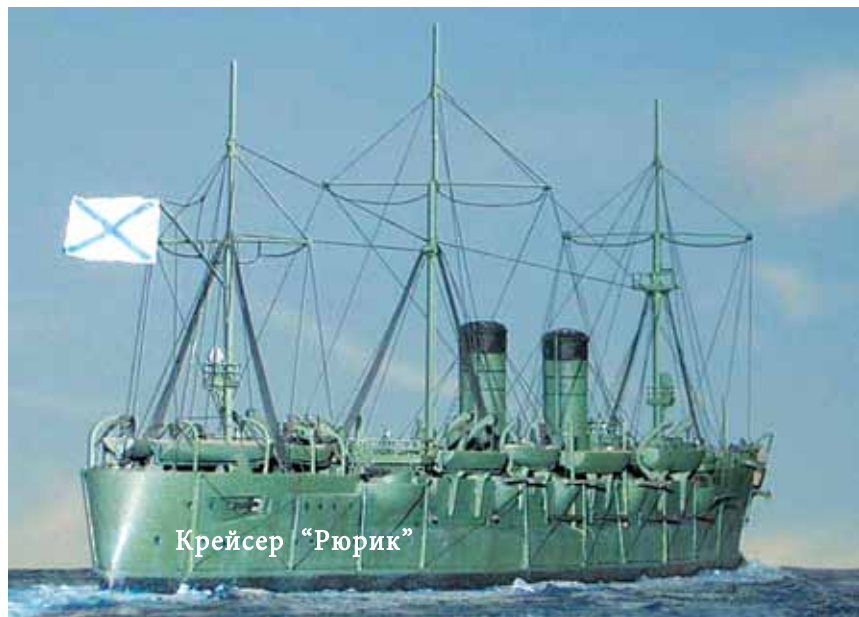
шестеро стали морскими офицерами (седьмой – армейским артиллеристом). Среди этой новой волны Пышных-моряков был и отец последнего гардемарина – Александр Михайлович Пышный, чье имя знакомо историкам флота. Артиллерист от Бога, А. М. Пышный был назначен командиром заложенного в Николаеве наиновейшего для своего времени дредноута «Измаил». Вскоре он передал новостройку Иванову-Тринадцатому, а сам ушел на броненосный крейсер «Рюрик», спущенный на воду спустя два года после героической гибели его предшественника. Почти сто лет носили это славное имя корабли. Капитан 1-го ранга (впоследствии контр-адмирал) Пышный был последним командиром последнего – пятого по счету – «Рюрика» и участвовал почти во всех его боевых операциях на Балтике в первую мировую войну, за что и был награжден золотым Георгиевским оружием.

– После февраля семнадцатого, – рассказывал Пышный, – отец некоторое время командовал 2-й бригадой крейсеров Балтийского моря и далее принимал активное участие в спасении наших кораблей и имущества от немецкого нашествия. До окончания гражданской войны он служил в центральных учреждениях флота в Петрограде. А в двадцать девятом – умер дома от прободной язвы желудка.

Брат отца, мой дядя, старший лейтенант Дмитрий Михайлович Пышный, погиб со своим эсминцем, которым он командовал, – «Лейтенант Пущин» – у вражеских берегов на Черном море. Михаил Михайлович сложил

голову еще раньше – в русско-японскую войну во Владивостоке. Он был капитаном дальнего плавания Доброфлота. Алексей Михайлович, артиллерист, убит на турецком фронте в конце войны.

Яков Михайлович, старший лейтенант, служил на гидрографических судах, плавал на Тихом и Северном океанах. Неизвестны мне лишь судьбы Бориса и Василия Михайловичей. Оба были кавторангами на Черноморском флоте и, скорее всего, ушли со своими кораблями куда-нибудь в Бизерту.

Такая вот родословная...

...Назвать его счастливым? Боюсь, многим его счастье покажется куском ржаного подводницкого сухаря или ломтем черного сырого лагерного хлеба, лежащими рядом с пирожным. И все

ж таки – работа, прекрасная мужская работа, к которой он рвался с детства, – корабли и море! – доставшаяся по наследству от отца, деда, прадеда... Еще жена, милая, интеллигентная женщина, врач Нина Ивановна Сперанская. Из рода тех самых Сперанских.

К концу тридцатых комбриг Пышный – один из самых видных подводников Балтики. Вместе с другими авторитетными моряками его приглашают в Кремль, к Сталину, на совещание о перспективах подводного флота страны.

– Заранее сфотографировали. Потом сверяли в каждом коридоре. Пока до зала дошли, нервы все в пружину сжались. Дали мне слово. А я ничего умнее не придумал – возьми да и заведи речь о тапочках. Что палуба на лодках хоть и рифленая, но скользкая, и подводникам нужна специальная обувь – тапочки на кожаной подошве... Тут Ворошилов нажал кнопку звонка: три минуты истекли. Сталин остановил: «Дай закончить. Его прорвало...» Так про все наши беды и сказал. Обошлось. А на память о той встрече остались две пачки «Герцеговины Флор»...

Любил приезжать к Пышному в бригаду писатель Леонид Соболев. Поражался неистощимому подводническому юмору. В память о тех встречах – цикл веселых рассказов из жизни капитана 2-го ранга Кирдяги.

Пятнадцать лет испытывал Пышный зыбкую судьбу подводника. Вековой моряцкий опыт предков, живший в его крови, «фирменные»

знания, которые он успел получить за два года Морского корпуса, врожденная осмотрительность и предельная собранность – что еще? да, конечно же, счастливая звезда – все это позволило ему выжить под водой, не взорваться с аккумуляторными батареями, не угодить под чужой форштевень, избежать еще множества прочих опасных подводнических «не»...

Он и не догадывался, что главная опасность грозит ему не на море, а на берегу.

Впрочем, догадывался. Окна его дома на Каменном острове по ночам тридцать восьмого года горели тревожным, нездоровым светом. Ждали. Ждали, когда взревет у подъезда полуночный мотор, и лязгнет дверца, и забухают по лестнице тяжелые шаги...

Однажды поздно ночью Пышный возвращался со службы. У подъезда его остановил подполковник с петлицами НКВД. «Скажите, где живет, – он заглянул в бумажку, – такой-то?...» Молодой комбриг мельком прочел: «Ордер на ар...»

Это был первый звонок судьбы.

26 февраля 1938 года командир 3-й бригады подводных лодок капитан 1-го ранга Пышный был арестован уполномоченным особого отдела в кабинете командующего Краснознаменным Балтийским флотом вице-адмирала Трибуца.

– Мне тогда показалось, что комфлота был смущен этим неожиданным обстоятельством... В тот же день начальник особого отдела Хомяков, позже судимый за издевательства над

арестованными, объявил меня на бригаде «врагом народа». Тогда мой комиссар Серебряков – все-таки были настоящие моряки! – выступил против Хомякова и защищал меня на людях всячески. Конечно же, ему это даром не прошло. Арестовали его на другой же день «за потерю политической бдительности и пособничество врагу народа».

В день ареста я узнал, что некто Е. А. Шпаков направил Жданову донос, в котором утверждал, что комбриг Пышный, бывший офицер, тесно связан с Тухачевским и вообще окружил себя на бригаде такими же, как он, бывшими офицерами. Позже выяснилось, что был и еще один донос – от моего бывшего подчиненного Момота, которому я чем-то не угодил. В ту пору достаточно было и одного доноса. А тут сразу два.

Три года просидел я в кронштадтской тюрьме особого отдела КБФ. Наконец – суд. Трибунал КБФ под председательством Колпакова вынес приговор: десять лет штрафных лагерей. Мне намекнули, что по кассации приговор лопнет, как мыльный пузырь, ибо дело шито белыми нитками. Так оно и случилось. Но особый отдел предъявил мне новые обвинения и вынес постановление о продолжении следствия. Что это было за «следствие» и какими методами оно велось, рассказывать не буду. Все равно не поверите. Скажу только, что более страшных лет, чем те три года, в моей жизни не было. Вместе со мной прошли все эти ужасы товарищи по подплаву: мой

бывший комбриг А.А. Иконников, командиры лодок К. К. Немирович-Данченко (племянник писателя и режиссера), В. С. Воробьев и А. Васильев. Через пересылочную тюрьму, забитую до отказа, нас отправили в Коми АССР, в Ухтинский лагерь НКВД. Когда я отбыл этот срок, «особое совещание» объявило мне новый приговор: ссылка без объявления срока, с прикреплением к городу Ухте. Всего я там пробыл с 1941 по 1957 год...

...Полузакрыв глаза, он перечисляет имена знакомых моряков.

– Капитан-лейтенант Рубавин, командир дивизиона сторожевиков, расстрелян в тридцать седьмом... Немирович-Данченко умер в лагере... Валя Эмме, гардемаринские классы кончил, брат командира «Авроры», у нас в Ухте сидел, электромонтером в лагере работал, – умер... Галлер Лев Михайлович умер в Бутырках... Я часто думаю, что же мне помогло выжить. Мне везло на хороших людей. Самый страшный был первый лагерный год. Новичок. Сгинуть можно было ни за понюшку табаку. Пошел в тюремную баню. Спустился в подвал. Вдруг кто-то предупреждает: «Вправо не ходи. Там расстреливают». Это тюремный банщик, бывший матрос с линкора «Севастополь». Дал мне целую пригоршню мыла.

Был конвоир-стрелок, коми. Он когда-то плавал сигнальщиком и потому, узнав, что я моряк, разрешал мне многое из того, что никому бы не разрешил.

Думаю, что из всей нашей арестантской

пятерки я выгреб лишь потому, что не падал духом и не опускал рук. Жил верой и не гнушался никакой работы. Вот и весь секрет.

Вызывает командир батальона ВОХР: «Вы плотник, Пышный?» «Да», – отвечаю не моргнув глазом. «Сможете нам в казарме второй пол настелить?» – «Смогу». Подумал, прикинул как лучше и... настелил.

Потом пришли токарные станки в мастерскую. Надо их на фундамент ставить. А как? Взял учебник, полистал. Кое-что вспомнил из сопромата. Поставил. Стали баню строить. Котел, трубы. Тоже ведь по нашей, корабельной, части. Смонтировал. Все-таки в Морском корпусе нас неплохо учили...

Вершиной его лагерного инженерного творчества был «пароход», который он построил из подручных средств. Весенний паводок затопил дороги, и лагерь оказался отрезанным от Большой земли. Сотни людей остались и без того скудного лагерного хлеба. Надо было срочно наладить подвоз продовольствия. Вот тогда-то Пышный и предложил поставить на баржу мотор от старого трактора-«фордзона», а к нему приделать что-то вроде гребных колес. И ведь двинулось же это «чудо XX века» по бурливой реке! На «мостике» гибрида стоял Пышный. Что это было – взлет его лагерной судьбы или гримаса морской фортуны?

Слух о зэке-моряке, который все может, прошел по всем лагпунктам зырянского «архипелага». Его заказывали, его привозили, он налаживал, строил, изобретал... В 1945-

м кончился срок. Дальше должна была быть ссылка. Однако местное начальство не захотело лишаться бесценного спеца, и Пышного оставили в Ухте. Главку «Востокнефтедобыча» нужны были не только дешевые рабочие руки, но и даровые инженерные «мозги». Пышного бросили в прорыв на совершенно новое для него дело – бухгалтерское. Автотранспортная контора Ухтинского комбината срывала все плановые показатели...

Профессора Морского корпуса очень удивились бы, узнав, что подготовленные ими штурманы обращаются на сухопуте в классных экономистов. За несколько месяцев Пышный сумел перестроить работу конторы на совершенно новый лад, тот, что сейчас зовется хозрасчетом. Это в конце сороковых-то! Это в системе-то НКВД!

Дела ухтинских транспортников быстро пошли в гору.

В награду выдали Пышному огородный участок и мешок семенного картофеля. Все это было весьма кстати, так как Александр Александрович женился.

Нина Ивановна Сперанская, первая любовь, первая жена, погибла в поезде, разбомбленном под станцией Инза. Никто ему о ее гибели не сообщил, узнал о том случайно, вскоре после войны. Судьба даровала ему крестьянскую девушку из далекого сибирского села, работающую, заботливую, и тоже Нину Ивановну. На Север она приехала по комсомольскому призыву,

работала землекопом в котловане.

В 1957 году, после полной реабилитации и операции по удалению больного легкого (подплав и Север сделали свое дело), Пышный уехал доживать свой век на родину жены – в село Иртыш.

Рельсы судьбы, грозно лязгнув в тридцать восьмом, перескочили на новые стрелки бесповоротно....

...Здесь, на берегу Иртыша, Пышный открыл в себе еще один талант – талант земледельца, овощевода. Как и все наплававшиеся моряки, он с головой ушел в мир цветов, зелени, плодов. Поверить в то, что он выращивает в этом суровом краю дыни, помидоры, перец, баклажаны, можно, лишь увидев все это в руках гордого сеятеля. Селекционеры-сибиряки ведут с ним разговор на равных, слушают его советы, просят выслать семена. И никто из них не подозревает, что имеет дело не с агрономом, а с питомцем Морского корпуса.

По старой штурманской привычке он каждый день записывает в разграфленную тетрадь «гидрометеоусловия»: температуру, силу и направление ветра... Он и на ночное небо поглядывает штурманским глазом, привычно выискивая родные навигационные звезды, будто сверяет по ним ход своей долгой жизни.

В канун 300-летия русского военного мореплавания от флота, ходившего под Андреевским флагом, в строю остался один

корабль – спасатель подводных лодок «Волхов» (ныне «Коммуна»), а в живых один моряк – последний гардемарин Морского корпуса украинец Александр Александрович Пышный...

...Последняя справка в «деле Пышного» – из Прокуратуры СССР; сухие строки бесстрастно извещают, что все приговоры и постановления отменены «за отсутствием состава преступления». Точка. Но чего-то не хватает в этом документе... Не хватает столь обычных в официальной переписке слов в конце: «с уважением». Более того, «с глубоким сочувствием и извинением». Четвертушка желтеющей казенной бумаги с текстом не более, чем в телефонном счете...

Гардемарины - фр. garde-marine, «морська гвардія».
Після Жовтневого перевороту 1917 року
звання гардемарин було ліквідовано

Із захопленням на одному подиху прочитала Вашу книжку “Отаким і будь!” Плакала над багатьма сторінками, бо сама не вмію так просто писати, а, головне, не можу дозволити собі так оголити душу.

А Ви розповідаєте так щиро, так чистосердечно про своє дитинство, про метеликів навколо мрійливого хлопчика Васі. Я багато зрозуміла про Вас, і про Ваші та бабусині сні, і як Ви любили молитву з малих років, як Розп’яття знайшли і врятували. І як Господь Вам допомогу послав у вигляді жіночки з грошима у хустині. Чудеса-дива, які траплялися з Вами, Ви пояснюєте Божим Провидінням, Його високим втручанням. Цікава історія, як Ви з модним «дєнді» познайомилися, з сережкою у вусі, який запропонував Вам допомогу при ремонті церкви. І то був Володя Дерев’яно, тепер отець Володимир! Он яка багатолітня міцна дружба Ваша, що викликає глибоку повагу! Володя зробив свій вибір і не помилився! Коли читала про Ваші пригоди і поневіряння у Бодайбо, про те, як Ви іншим допомагали і як інші допомагали Вам, думаю про те, що люди всюди живуть і всюди може бути добре, навіть у далекому Сибіру, бо за щастям не варто їздити на край світу - адже воно в нас самих. Ваше щастя і Ваш головний скорб - то щедрість Вашої душі, доброта, християнське сільське виховання, любов до ближнього, справжня, не вигадана, а ще терпіння і мудрість. Доброта - це такий дефіцит нині, її бракує і в повсякденні, і в літературі! А у Вас її - дай Боже всім! - аж зашкалює. І Ви нам являєте шляхетний приклад

доброти.

Пречудове Ваше почуття гумору служить Вам вірну службу і в літературі. Ота історія, як Ви їздили з голодного Ярославля в багату Москву за дорученням протоієрея Георгія по ковбасу до Нового року, дуже симпатична. А ще як воду брали відрами для освячення, і соломі крали для корови. Ви вмієте дивовижним чином поєднувати високе і дрібне, просте, насущне. Власне, воно поєднано самим життям, а Ви вмієте описати так, що буде і щемно, і весело водночас.

Як гарно, детально і душевно Ви описуєте простих жінок, подаєте жіночі образи цих терплячих, роботящих і добрих Божих створінь. Домна. Васса. Марія. І які дивовижні метаморфози з ними сталися, з болящими, лежачими, нещасними. І долі українців в Сибіру розкриваєте з такою любов'ю. І Ви не нагнітаєте трагізму, і не панікуєте у своїх творах і не возвеличуєте власних страждань і гонінь, яких Ви зазнали разом з гоніннями на церкву в роки соціалізму разом з усім народом. У підтексті відчувається, що Ви все сприймаєте як Божий промисел, покладаєтеся на Нього, і мудро дякуєте за все, що трапляється на Вашому шляху.

Спасибі, що при наших нечастих зустрічах Ви тихенько називаєте мене сестрою, в мене теж ніколи не було такого брата. Дякую Богу за те, що Він повернув Вас із Сибіру в рідний край. І що ми з Вами зустрілися!

З любов'ю – завжди Ваша
Леся Степовичка

* * *

За село, десь за село
Відійшло все, що було...

Та шепоче мені Хтось:
Ще не все, не все збулось.

А з оцеї осені, золотой осені -
Якось несподівано тільки почалось.

З-за села, із-за села
Хтось нам долю засила...

Молитва за Україну

Яке чарівне небо,
яка прекрасна земля, які добрі люди!

Господи!

Україна - це Твій Подарунок
усьому світу!

Хай же, Господи Боже наш,
всі, хто тут живе
і кого Ти ще приведеш сюди жити,
будуть вдячними Тобі

і живуть як рідня,
як брати і сестри, як Твої діти,
як Твій народ!

Хай добре живуть вони
на цій землі

і хай люблять -

і один одного, і оце небо,
оцю землю,

ці квіти, цей хліб,

цю мову і пісню -

цей чудовий Подарунок Твій
всім нам, українцям!

Господи Боже наш!

Це все Твоє! Це Любов Твоя!

Це Радість наша!

Слава Тобі навіки вічні!

Амінь

Підготували:
священик Володимир Дерев'янка,
диякон Павло Тепін, Ігор Чечель,
Григорій Бондаренко,
Володимир Філіпов

Обкладинка та ілюстрації
Володимира Єрмакова

Дарунок

Священик Василь Пишний
Храм Покрови, с.Рубанівське,
Васильківський р-н, Дніпровська обл.,
т. +380675238992,
т. +380502341503
naviky@ukr.net www.naviky.dp.ua
а/с 1847, м. Дніпро, 49027, Україна

Надруковано в типографії "Літограф"

+
Дякую Богові за щастя жити з Вами!

• священник
Василь Тишиний